

Trends in Nederland

2015

Trends in Nederland

2015

Verklaring van tekens

.	Gegevens ontbreken
*	Voorlopig cijfer
**	Nader voorlopig cijfer
x	Geheim
–	Nihil
–	(Indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	Het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
Niets (blank)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–	
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Centraal Bureau voor de Statistiek, Studio BCO
Druk: Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

Trends in Nederland 2015 is verkrijgbaar via www.cbs.nl.
Prijs: € 10,00 (exclusief verzendkosten)

ISBN 978-90-357-2085-5
ISSN 0924-2686

Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2015.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

Trends in Nederland 2015 is de opvolger van het *Statistisch jaarboek*. Hierin beschrijft CBS vanuit vijf gezichtspunten de trends in de Nederlandse maatschappij. De publicatie geeft een kleurrijke indruk van de informatie die CBS samenstelt. Ook is er aandacht voor twee nieuwe producten van CBS: de webapps voor open data en voor corporate nieuws. Via de webapp open data worden alle CBS-dataverzamelingen in diverse grafische vormen getoond. De corporate nieuwsapp geeft de relaties van CBS een kijkje in de keuken.

Net als alle andere publicaties van CBS is *Trends in Nederland 2015* als PDF te downloaden op www.cbs.nl. De grafieken, tabellen, kaarten en teksten in dit boek vormen slechts de etalage: er is nog veel meer te krijgen. In StatLine, de online statistische databank, staan alle statistische uitkomsten en de meest actuele cijfers. De databank is gratis toegankelijk via www.cbs.nl/statline en via de open data-webapp (<http://opendata.cbs.nl/Dataportaal>).

Dagelijks publiceert CBS nieuws- en achtergrondartikelen op www.cbs.nl. De website biedt ook de ingang tot de thematische websites, zoals CBS in uw buurt, CBS voor uw bedrijf en CBS in de klas. Met RSS-feeds en via Twitter (<http://twitter.com/statistiekcb>) kunt u op de hoogte blijven van de nieuwste informatie.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier en nodig u graag uit op de website voor nog veel meer informatie.

Directeur-Generaal
Dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi

Den Haag/Heerlen/Bonaire, juni 2015

Inhoud

1 CBS corporate 7

2 Economie

Trends 11

De feiten op een rij 17

Internationale handel 17

Prijzen 17

Financiële markten 18

Faillissementen 19

Bouwen en wonen 20

Handel en horeca 21

Financiële en zakelijke diensten 21

Verkeer en vervoer 22

Overheid 23

3 Arbeid en inkomen

Trends 25

De feiten op een rij 31

Koopkracht 31

Ziekteverzuim 32

Arbeidsmarkt 33

4 Mens en welzijn

Trends 39

De feiten op een rij 47

Bevolking 47

Gezondheid en welzijn 52

Vrije tijd en cultuur 57

5 Publieke sector

Trends 65

De feiten op een rij 71

Onderwijs 71

Veiligheid 75

Asielzoekers 75

Brandweer 76

Rechtspraak 77

6 Leefomgeving

Trends 79

De feiten op een rij 85

Energie 85

Landbouw 90

Natuur en milieu 95

98 000

volgers op Twitter

3 600

datasets in StatLine

50

video's op CBS-YouTube

CBS online 2015

1. CBS corporate

StatLine App en Open data-portal

CBS is volop in ontwikkeling. Daar horen nieuwe producten bij. Vorig jaar is in dat opzicht veel gebeurd. Zo lanceerde CBS medio 2014 de Open data-portal, waarin alle 3 600 dataverzamelingen uit de CBS-databank StatLine als open data vrij beschikbaar zijn. Inmiddels is er ook een webapp voor StatLine op basis van Open data beschikbaar. Dit is een applicatie die alle tabellen uit de CBS-databank StatLine in grafiek- of kaartvorm laat zien. Met twee klikken hebben gebruikers een grafiek op hun scherm, maar de app kan uiteraard ook cijfers in tabelvorm tonen. De app is laagdrempeliger en ook geschikt voor gebruikers zonder kennis van StatLine. Nieuwe producten zijn te vinden op www.cbs.nl.

CBS in uw buurt

CBS heeft begin april 2015 een vernieuwde versie van CBSinuwbuurt.nl gelanceerd, waar cijfers over 75 kenmerken van buurten en hun inwoners op een kaart te bekijken zijn.

CBS Corporate nieuws

Op corporate.cbs.nl publiceert CBS actuele artikelen over onder andere nieuwe dienstverlening, nieuwe producten, internationale ontwikkelingen en evenementen van CBS. De webapp CBS Corporate nieuws is gemaakt voor de externe relaties van CBS, waaronder bedrijven, overheid, journalisten, studenten en ieder ander die geïnteresseerd is in nieuws over CBS. De artikelen zijn makkelijk te filteren en te doorzoeken en kunnen eenvoudig worden gedeeld via Facebook, Twitter en LinkedIn. Directeur-Generaal Tjark Tjin-A-Tsoi is enthousiast over dit nieuwe product: 'Zeven jaar lang hadden we een papieren relatiemagazine voor onze externe relaties. Het blad had een oplage van 2 500 exemplaren en verscheen eens per kwartaal. Met de huidige mogelijkheden om snel te publiceren is dit achterhaald. We hebben daarom een eigentijdse, gebruiksvriendelijke webapp ontwikkeld waarmee iedereen het nieuws over CBS kan bekijken op verschillende apparaten.'

CBS en social media

Om zijn cijfers nog toegankelijker te maken, verspreidt CBS ze ook via social media. Iedereen die altijd de laatste cijfers bij de hand wil hebben, kan CBS volgen op Twitter.

Via @statistiekcbs twittert CBS eigen nieuws, cijfers bij de actualiteit en leuke weetjes. In de afgelopen vijf jaar is het aantal volgers gegroeid naar zo'n 96 duizend (juni 2015). Op het YouTube-kanaal [youtube.com/statistiek-cbs](https://www.youtube.com/statistiek-cbs) staan zo'n vijftig filmpjes met uitleg over statistische begrippen als inflatie en maatschappelijke ontwikkelingen als vergrijzing, toelichtingen bij publicaties en registraties van (pers-) bijeenkomsten.

Transportmiddelenindustrie

A photograph of three people (two men and one woman) sitting in the front seats of a car, looking at a tablet or screen. They are in a factory or showroom setting. The woman is on the left, wearing a blue shirt. The man next to her is also looking at the screen. The man on the right is pointing at the screen. The car's interior is visible, including the seats and dashboard. The background shows a large industrial space with other cars and people.

3,1% productiegroei
in 2014

45 400
werkzame personen in 2013

€13 825 000 000
omzet in 2013

2. Economie

Trends

Economisch herstel zet door, crisis nog niet te boven

De Nederlandse economie is in 2014 weer gegroeid, na een periode van krimp die langer duurde dan in de ons omringende landen. De bedrijvigheid, de export en de werkgelegenheid groeiden. Ook de woningmarkt trok weer aan. Maar het gaat nog niet hard vooruit. De omvang van onze economie ligt nog 2 procent onder het niveau van 2008. Veel Europese landen zijn het niveau van vóór de crisis inmiddels al voorbij.

Groei breed gedragen

De Nederlandse economie is in 2014 met 0,9 procent gegroeid. Daarmee zet het herstel, dat halverwege 2013 begon, voorzichtig door. De consumptie door huishoudens steeg licht, met 0,1 procent. Consumenten schaften voor het eerst sinds lange tijd weer meer duurzame consumptiegoederen aan, vooral elektronica. De overheidsconsumptie kromp in 2014 daarentegen voor het vierde jaar op rij.

De groei in ons land wordt gedragen door de export, geholpen door de euro die sterk in waarde is afgenomen, maar ook door de consumptie en de investeringen. Voor de consumptie door huishoudens en de investeringen was het de eerste groei sinds 2011. In voorgaande jaren groeide alleen de uitvoer en hield daarmee de krimp van de economie nog enigszins beperkt. Het vertrouwen van consumenten en producenten is toegenomen.

De meeste bedrijfstakken groeiden in 2014, de industrie met 1,1 procent. Binnen de industrie nam in het bijzonder de productie van de machine- en transportmiddelenindustrie sterk toe, mede doordat de investeringen aantrokken. De (beperkte) groei van de hout-, papier- en grafische industrie was zelfs de eerste groei na zes opeenvolgende jaren van krimp. Het groeitempo van de voedings- en genotmiddelenindustrie nam daarentegen iets af, de productie van de delfstoffenwinning ging

achteruit. Vanwege de zachte winter was er weinig vraag naar aardgas.

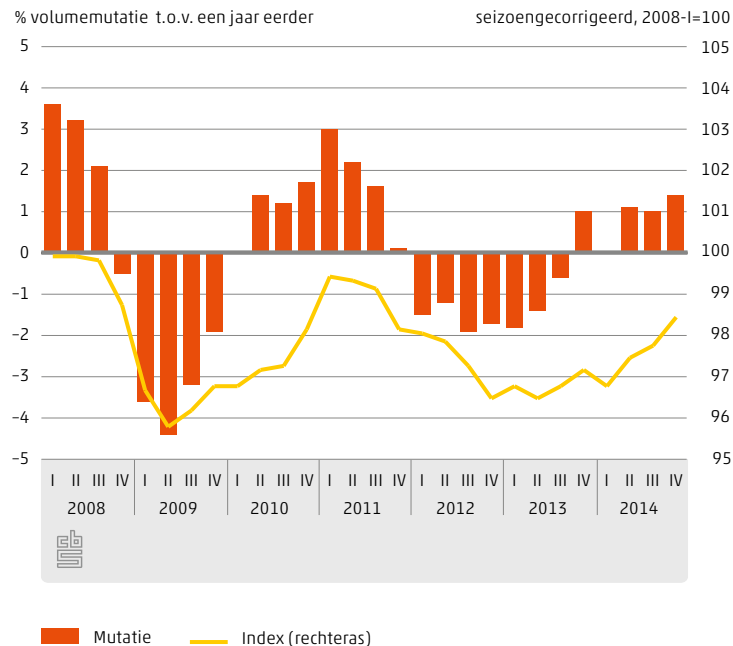
De bouwproductie nam met 3,4 procent toe. Het was de eerste substantiële groei na jaren van neergang. De omvang van de bouwsector lag eind 2014 nog wel ruim 20 procent onder het niveau van 2008. De landbouw groeide met 4,2 procent het hardst, onder meer door een toename van de uitvoer van groente en fruit in de eerste maanden van het jaar, en de goede aardappeloogst.

Minder werknemers, meer zelfstandigen

De werkgelegenheid trok in 2014 aan. Het aantal werknemersbanen lag in 2014 nog wel iets lager dan in 2013, het aantal banen van zelfstandigen ging omhoog. Het is een al langer bestaande trend: sinds de crisis eind 2008 daalt het aantal banen van werknemers en stijgt het aantal banen van zelfstandigen.

Het banenverlies is met name groot in de zorg en in de bouw. De zorgsector is zijn functie als banenmotor daarmee inmiddels kwijt. Debet daaraan is onder meer het wegvallen van banen in de kinderopvang. Het aantal banen in de bouw loopt al terug sinds 2008. De werkgelegenheid in de bouw is sindsdien gedaald

2.1 Bruto binnenlands product (bbp)

100 000

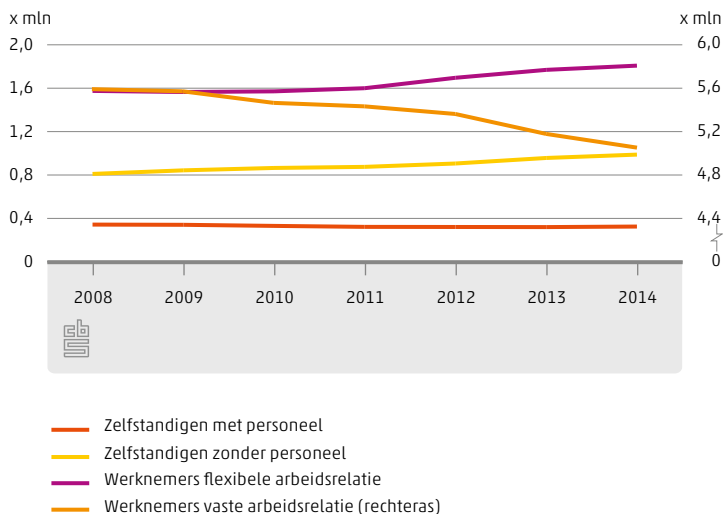
banen weg uit bouwsector

2.2 Bbp en bestedingen

	2008	2011	2012	2013	2014
	% volumemutatie t.o.v. een jaar eerder				
Bbp	2,1	1,7	-1,6	-0,7	0,9
Invoer	1,8	3,5	2,8	0,8	4,0
Uitvoer	1,5	4,4	3,3	2,0	4,0
Consumptie huishoudens	1,0	0,2	-1,4	-1,6	0,1
Consumptie overheid	4,1	-0,2	-1,6	-0,3	-0,3
Investerings	4,8	5,6	-6,0	-4,0	3,4

2.3 Werkzame beroepsbevolking naar arbeidspositie

met ruim 100 duizend banen. Het gaat hierbij voornamelijk om banen van werknemers. Het aantal banen van zelfstandigen in de bouw bleef de laatste jaren ongeveer gelijk.

Economisch herstel in Europa

Nederland deed het met een groei van 0,9 procent minder goed dan het gemiddelde van de Europese Unie (1,3 procent), maar net zo goed als het gemiddelde van de eurozone (eveneens 0,9 procent). Het herstel in Europa wordt vooral getrokken door Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, die relatief sterk groeiden met 1,6 en 2,6 procent. De economieën van Italië, Kroatië, Cyprus en Finland groeiden in 2014 niet.

Ondanks het herstel liggen zowel de omvang van de Nederlandse economie als die van de eurozone nog bijna 2 procent onder het niveau van vóór de crisis. Ook Griekenland, Portugal, Spanje en Italië zijn nog niet terug op dat niveau. De economieën van België en Frankrijk liggen al wel iets boven het niveau van begin 2008, de Duitse economie ligt er al 4 procent boven, de Britse economie 3,4 procent.

Snel herstel economieën buiten Europa

Buiten Europa deden de Verenigde Staten het met een groei van 2,4 procent opnieuw goed. De economische groei van dit land ligt al drie jaar boven de 2 procent. In Azië en de meeste opkomende markten is het groeitempo de laatste jaren wat ingezakt. In China zwakte de groei af van 10 procent in 2008 tot 7 procent in 2014.

De Amerikaanse economie herstelde sneller dan die van de Europese landen en ligt inmiddels 9 procent boven het niveau van vóór de crisis. Japan leek begin 2014 de weg omhoog gevonden te hebben, maar viel daarna weer terug. Hierdoor kwam de omvang van de Japanse economie eind 2014 iets onder het niveau van begin 2008 uit.

Inflatie fors gedaald

Mede door de dalende olieprijs is de inflatie in Europa fors afgenomen. In de eurozone nam de inflatie af van 1,3 procent in 2013 tot 0,4 procent in 2014. In Nederland daalde de inflatie in deze periode nog sneller, van 2,6 tot 0,3 procent (volgens internationale richtlijnen). Buiten de eurozone lag de inflatie in 2014 iets hoger: 1,5 procent in het Verenigd Koninkrijk en 1,3 procent in de Verenigde Staten.

2.4 Internationale inflatie

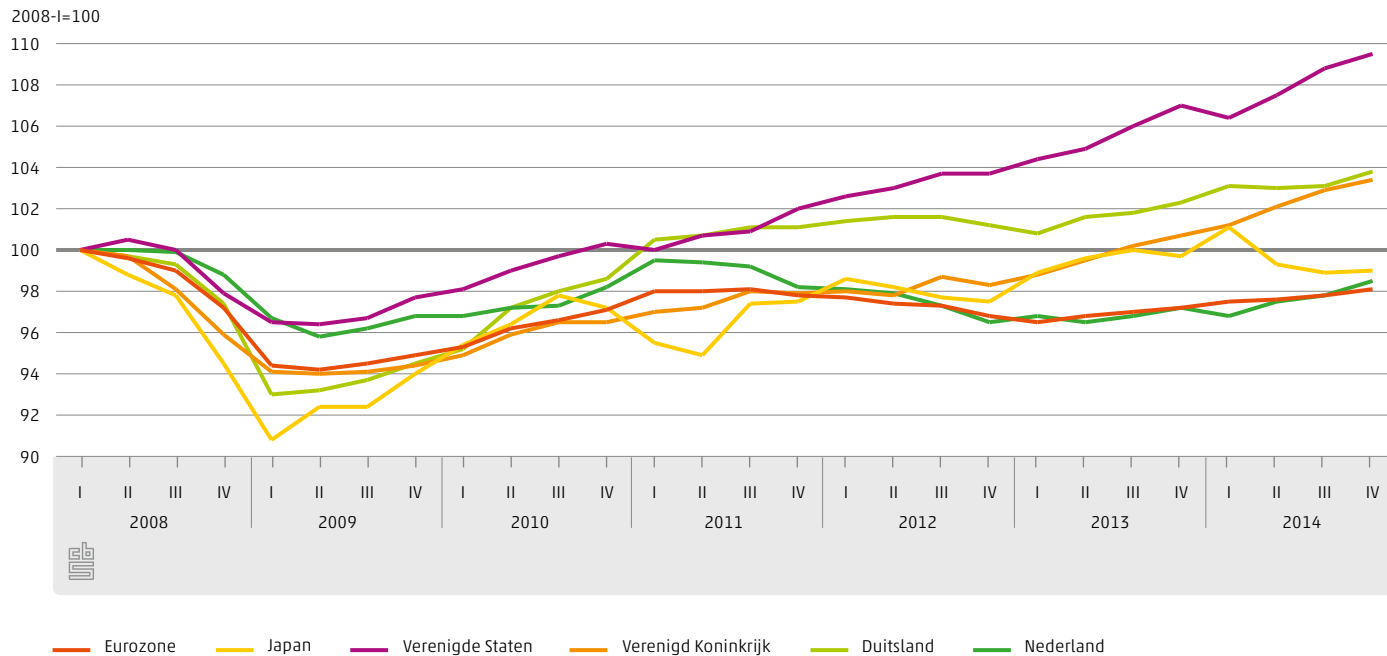
	2008	2011	2012	2013	2014
	% mutatie t.o.v. een jaar eerder				
Eurozone	3,3	2,7	2,5	1,3	0,4
Nederland	2,2	2,5	2,8	2,6	0,3
Duitsland	2,8	2,5	2,1	1,6	0,8
Frankrijk	3,2	2,3	2,2	1,0	0,6
Verenigd Koninkrijk	3,6	4,5	2,8	2,6	1,5
Verenigde Staten	4,4	3,8	2,1	1,3	1,3

Bron: Eurostat.

0,4% inflatie eurozone
in 2014

2.5 Economische groei

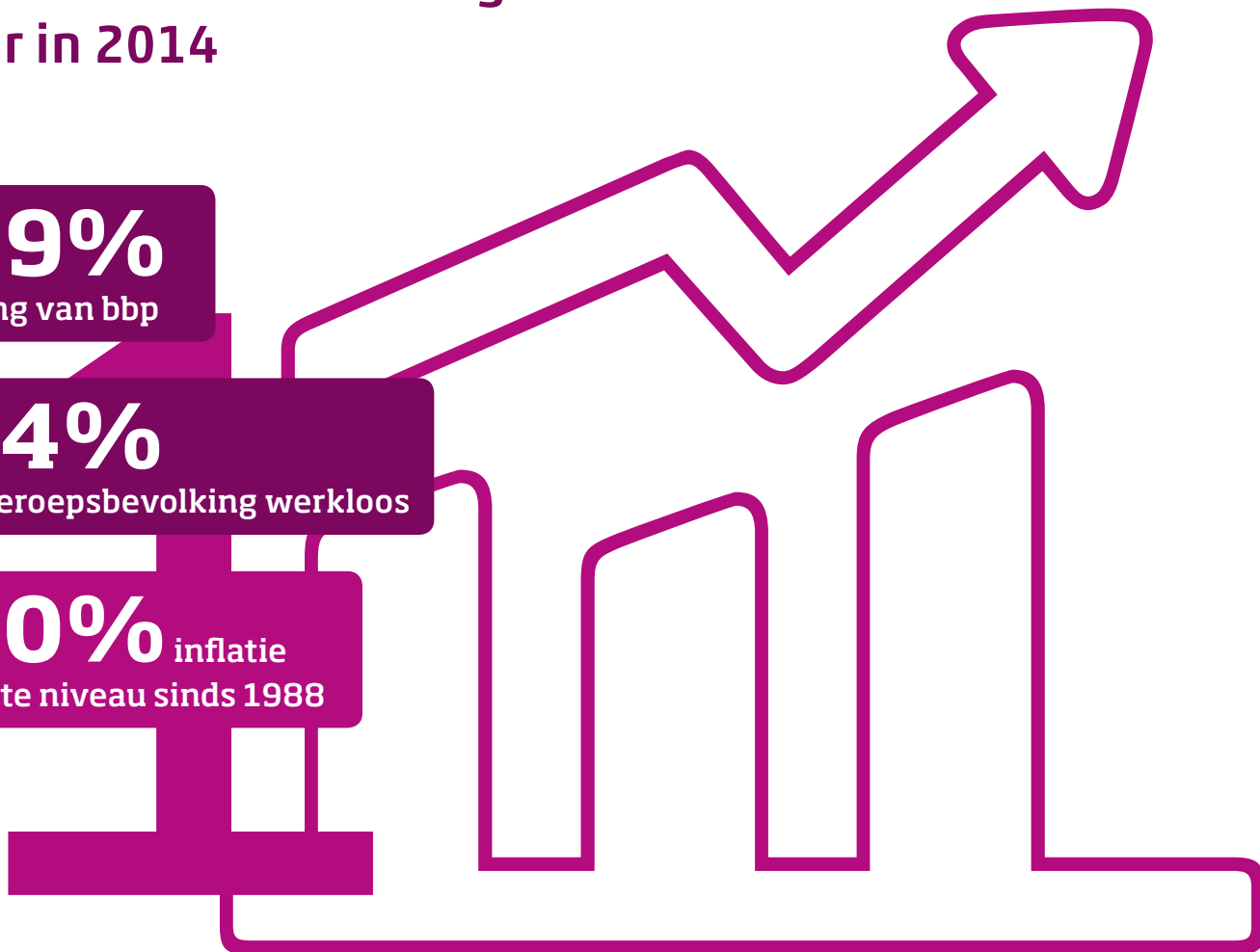

Nederlandse economie groeit weer in 2014

0,9%
stijging van bbp

7,4%
van beroepsbevolking werkloos

1,0% inflatie
laagste niveau sinds 1988

De feiten op een rij

Internationale handel

Nederland heeft in 2014 weer meer goederen in- en uitgevoerd dan een jaar eerder. Dit is de vijfde stijging op rij. De lage olieprijs zorgde voor lagere invoerprijzen dan een jaar eerder. Hierdoor is de waarde van de invoer per saldo niet veel veranderd. De uitvoerwaarde is nog wel iets toegenomen.

Het handelsoverschot was 50 miljard euro, 3 miljard euro meer dan in 2013.

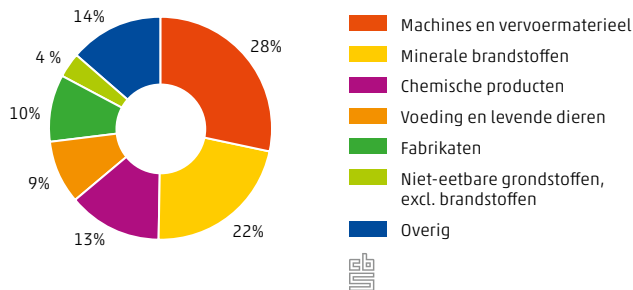
Met een aandeel van ruim 9 procent in de invoer staat China op de derde plaats van belangrijkste aanvoerlanden voor Nederland. In vergelijking met 2008 steeg het aandeel met 2 procentpunt. Duitsland blijft met een aandeel van 16 procent van de invoer en 24 procent van de uitvoer de belangrijkste handelspartner.

Prijzen

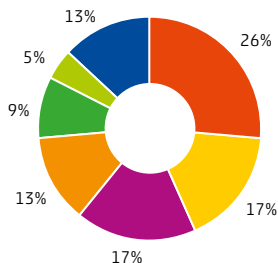
De prijzen van de Nederlandse industrie lagen in 2014 2,2 procent lager dan een jaar eerder, dankzij de lage olieprijs vooral. Het was het tweede jaar op rij dat de prijzen van de industrie daalden. Niet alleen de aardolie-

2.6 In- en uitvoerwaarde van goederen, 2014*

Invoer (totaal 383 mld euro)

Uitvoer (totaal 432 mld euro)

verwerkende industrie kon haar prijzen verlagen door de lagere inkoopprijs van ruwe aardolie, ook de chemische industrie verlaagde haar prijzen. In de voedings- en genotmiddelenindustrie was de prijsdaling minder sterk. De textielindustrie en de bouwmaterialenindustrie verhoogden de prijzen in 2014 nog licht. Consumentengoederen werden in 2014 gemiddeld 0,4 procent goedkoper. Consumentenelektronica daalde flink in prijs en ook kleding, glas, aardewerk en andere huishoudelijke artikelen werden goedkoper. De woninghuren stegen met ruim 4 procent, daardoor kwam de gemiddelde inflatie per saldo uit op 1,0 procent.

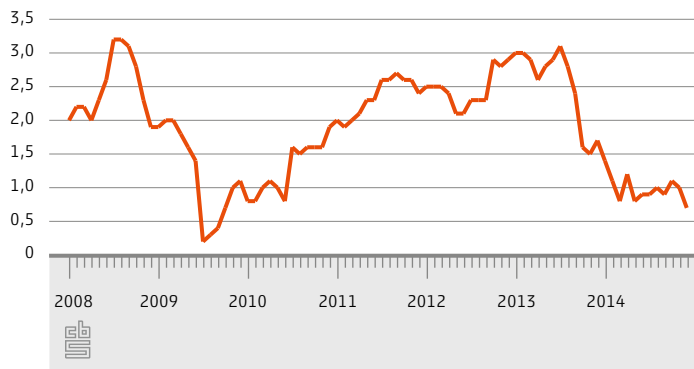
Financiële markten

In 2014 profiteerden aandelenmarkten wereldwijd van de aantrekkende Amerikaanse economie. Aandelen behaalden een koersrendement van gemiddeld 8 procent. De Nederlandse AEX-index sloot 6 procent hoger dan een jaar eerder.

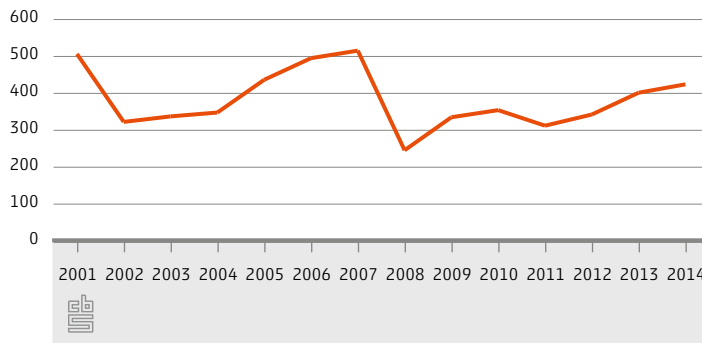
De rente op Europese staatsobligaties is in 2014 verder gedaald. In Nederland zakte de rente op 10-jaars staatsobligaties aan het einde van 2014 voor het eerst onder de 1 procent.

2.7 Inflatie

% mutatie t.o.v. een jaar eerder

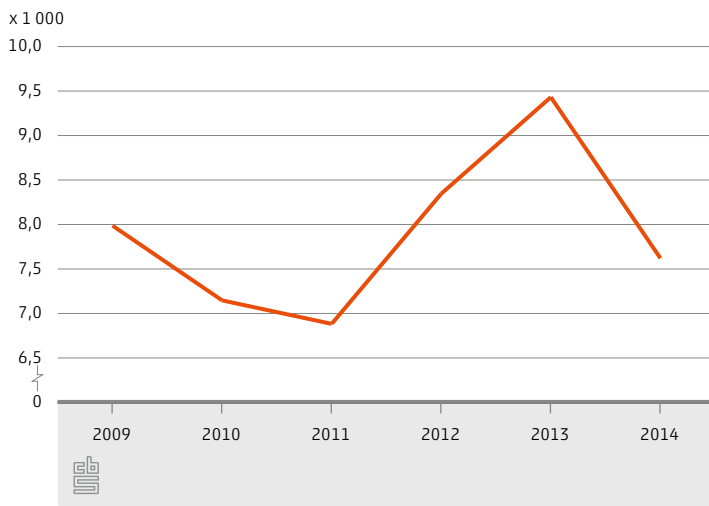

2.8 AEX-index eindejaarsstanden

Bron: DNB.

2.9 Uitgesproken faillissementen

7 621 bedrijven
gingen in 2014 failliet

De overheid kon hierdoor goedkoop haar oplopende staatsschuld financieren. De euro daalde in 2014 fors in waarde ten opzichte van andere munten. Door de lage waarde van de euro was het voor landen buiten de eurozone relatief goedkoop om hier goederen te kopen.

Faillissementen

Van de 1,4 miljoen bedrijven die in 2014 actief waren in Nederland werden er 7,6 duizend failliet verklaard. In 2013 ging nog een record-aantal van 9,4 duizend bedrijven failliet. De afname van het aantal faillissementen betekent dat het beter gaat met de economie.

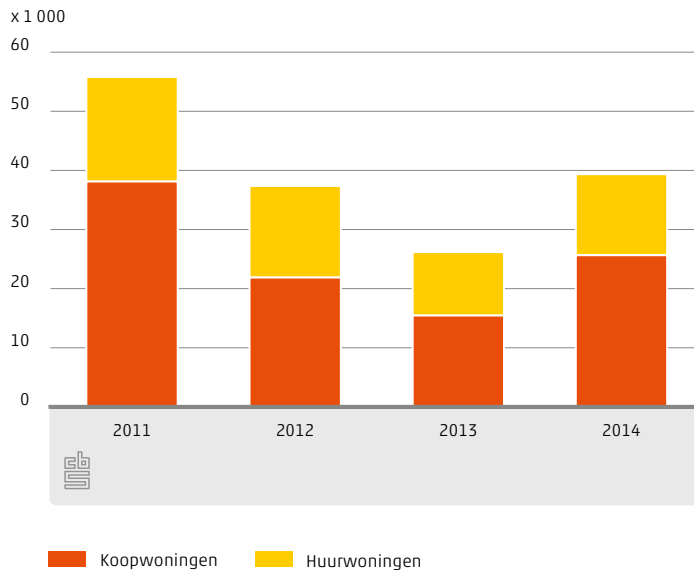
In vrijwel alle bedrijfstakken is het aantal faillissementen gedaald, maar het meest in de bouw (39 procent). Het aantal faillissementen in de industrie lag 33 procent lager en in de handel 23 procent lager. In de financiële dienstverlening steeg het aantal faillissementen echter met 30 procent. In 2014 gingen hier 13 op de duizend bedrijven failliet. In de landbouw gaan gewoonlijk weinig bedrijven failliet. In 2014 gebeurde dit met 1,4 op de duizend bedrijven, minder dan gebruikelijk.

Bouwen en wonen

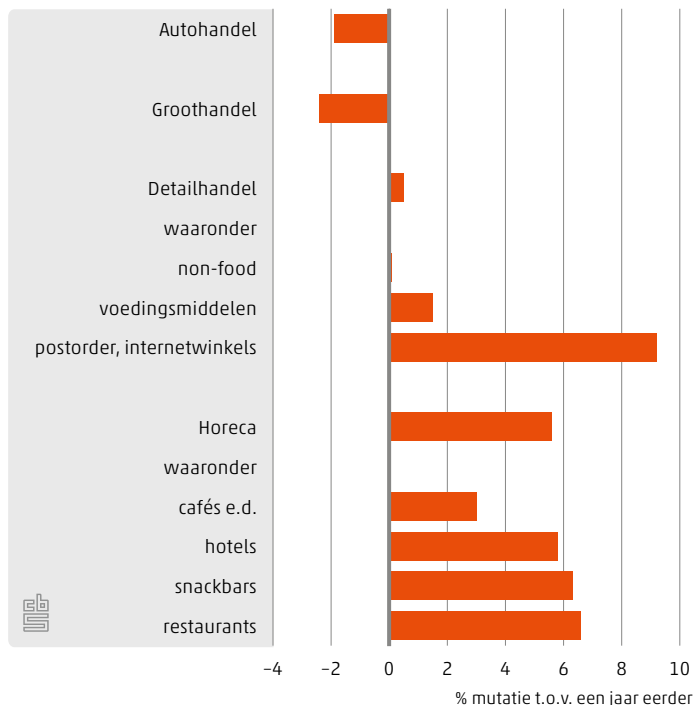
Na twee jaren van krimp steeg de omzet van de bouw in 2014 met 1,5 procent. Ook op andere fronten ging beter in de bouw. Het aantal faillissementen daalde fors en het vertrouwen van bouwondernemers was aan het begin van 2015 voor het eerst sinds 2008 positief. Ook werd voor bijna 40 duizend woningen een nieuwbouwvergunning verleend, anderhalf keer zo veel als in 2013. Het aantal banen in de bouwnijverheid daalde wel, van 532 duizend in 2013 tot 511 duizend in 2014.

Bijna 154 duizend bestaande koopwoningen wisselden in 2014 van eigenaar, veel meer dan in 2013 (110 duizend). De prijzen van bestaande koopwoningen stegen in 2014 met bijna 1 procent.

2.10 Nieuwbouwwoningen met afgegeven bouwvergunning

2.11 Omzet handel en horeca, 2014

Handel en horeca

Voor het eerst in zes jaar namen in 2014 de winkelverkoop in de detailhandel weer toe ten opzichte van een jaar eerder. Omdat de prijzen licht daalden, verbeterden de omzetten slechts weinig. De omzet van de horeca nam met 5,6 procent toe, de grootste stijging van de afgelopen jaren. Consumenten sliepen, aten en dronken weer meer buiten de deur. Alle branches binnen de horeca boekten meer omzet dan in 2013.

Autohandelaren noteerden vooral in het laatste kwartaal van 2014 een omzetsdaling ten opzichte van een jaar eerder. In het vierde kwartaal van 2013 was de omzet uitzonderlijk hoog doordat consumenten en bedrijven toen anticipeerden op belastingmaatregelen voor nieuwe auto's per 1 januari 2014.

Financiële en zakelijke diensten

In 2014 is de langjarige rente voor pensioenfondsen met 45 procent gedaald. Hierdoor namen de beleggingen met 18 procent toe, de pensioenverplichtingen met 21 procent. De pensioenverplichting geeft weer hoeveel geld er nu in kas moet zijn om de afgesproken pensioenen in de toekomst te kunnen betalen.

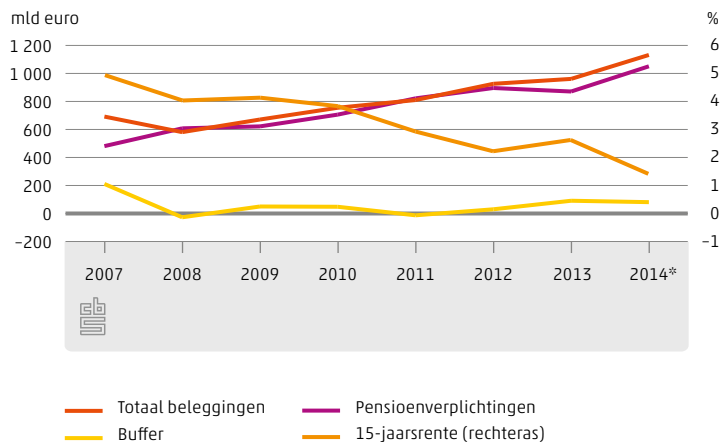
Bij een lagere rente is een hoger bedrag in kas nodig om op het gewenste eindbedrag uit te kunnen komen. Omdat de verplichtingen sneller toenamen dan de beleggingen is de financiële positie van pensioenfondsen in 2014 per saldo verslechterd.

Verkeer en vervoer

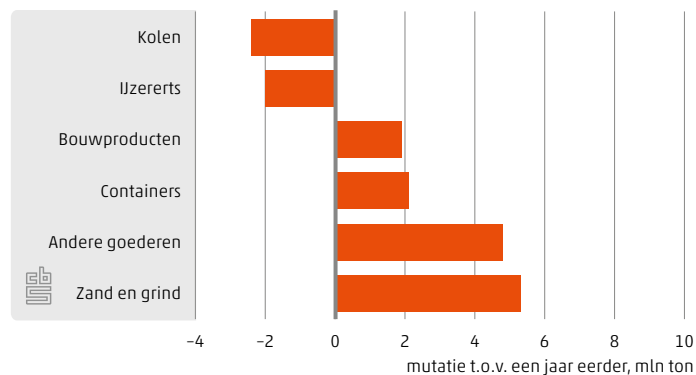
In 2014 is ruim 365 miljoen ton goederen met een binnenvaartschip vervoerd. Dat is een derde van al het goederenvervoer over Nederlands grondgebied. Van bijna alle producten werd meer vervoerd, maar vooral het vervoer van zand en grind, andere bouwmaterialen en containers nam toe. Het vervoer van kolen voor energiecentrales en ijzererts daalde.

Het totale laadvermogen van schepen voor droge bulk (grind) is sinds 2012 aan het dalen doordat kleinere schepen uit de vaart zijn genomen. Het gemiddelde laadvermogen per binnenvaartschip groeit daardoor nog steeds. Bij de schepen voor vloeibare bulk (zoals olie) zit er nog steeds een groei in zowel het aantal schepen als het totale laadvermogen. Deze groei is wel afgenomen.

2.12 Invloed rente op pensioenverplichtingen

2.13 Ontwikkeling geladen goederen, 2014

2.14 Overheidssaldo en -schuld

	2012	2013	2014
	mld euro		
Overheidsinkomsten	278,7	286,2	290,5
Overheidsuitgaven	304,0	300,8	305,4
Overheidssaldo (EMU)	-25,3	-14,6	-14,9
Overheidsschuld (EMU)	426,1	441,0	451,0
	% bbp		
Overheidssaldo (EMU)	-4,0	-2,3	-2,3
Overheidsschuld (EMU)	66,5	68,6	68,8
Inkomsten	43,5	44,5	44,3
belastingen en premies	36,0	36,8	37,6
Uitgaven	47,5	46,8	46,6

Overheid

De overheid had over 2014 een tekort van 2,3 procent van het bbp, net als in 2013. Toen viel het tekort voor het eerst in vijf jaar weer binnen de Europese tekortnorm van 3 procent. In 2009 was het tekort nog 5,5 procent.

De overheidsschuld kwam in 2014 uit op 68,8 procent van het bbp. Het is voor het eerst sinds het uitbreken van de kredietcrisis dat de schuldquote nagenoeg gelijk is gebleven. De schuld in euro's nam wel verder toe, met 10 miljard euro. De extra schuld was nodig om het overheidstekort te financieren. De rentelasten op de schuld bleven dalen door de dalende rentestanden.

68% schuldquote in 2014

Vermogen

741 000

huishoudens zonder hypotheekschuld in 2014

€142 000

gemiddeld huishoudensvermogen in 2013

1 480 000

huishoudens 'onder water' in 2014

3. Arbeid en inkomen

Trends

Inkomens en vermogens ongelijk verdeeld

De inkomensongelijkheid in Nederland is relatief klein en stabiel, ook sinds het uitbreken van de crisis eind 2008. Wel is het gemiddeld vermogen van huishoudens sindsdien een stuk lager geworden. Dat komt vooral door de sterke daling van de waarde van de eigen woningen. In 2013 was het gemiddelde (gestandaardiseerd) inkomen van huishoudens 23,6 duizend euro. Het inkomen is niet gelijk verdeeld: de helft van de huishoudens heeft minder dan 21,1 duizend euro, een kwart heeft minder dan 16 duizend euro. Veertigduizend huishoudens (0,6 procent) hadden zelfs een negatief inkomen. In de helft van de gevallen ging het om zelfstandigen die verlies hadden geleden. Dertigduizend huishoudens (0,4 procent) hadden een inkomen van meer dan 100 duizend euro.

In de periode 1977–2013 is het gemiddeld inkomen structureel toegenomen. Die stijgende

trend is een aantal malen onderbroken door een (conjuncturele) inzinking. Het laagste inkomensniveau werd bereikt rond 1985, toen sprake was van een ernstige economische crisis. Ook rond 1994 en 2004 was er sprake van een economische achteruitgang, zij het op aanmerkelijk kleinere schaal. Het hoogste inkomensniveau in de periode 1977–2013 werd bereikt in 2007 tijdens de opbloei van de economie. Als gevolg van de daaropvolgende economische crisis is het gemiddeld inkomen in elk van de jaren 2008–2013 gedaald.

Vermogensverschillen groot

Meer nog dan het inkomen is het vermogen ongelijk verdeeld over huishoudens. In 2013 had een huishouden gemiddeld 142 duizend euro aan vermogen. Dat omvat de bezittingen zoals het huis, de bank- en spaartegoeden, de aandelen en effecten minus de schulden. De helft van alle huishoudens heeft minder dan 19 duizend euro, terwijl ruim anderhalf miljoen huishoudens over

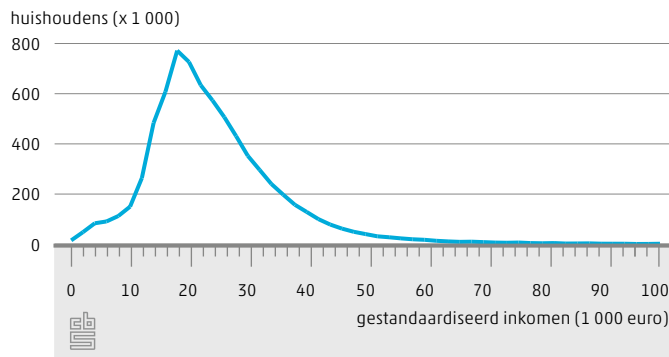
een vermogen beschikt van meer dan twee ton. Begin 2013 was 85 procent van het vermogen in handen van de 20 procent meest vermogende huishoudens.

Vermogen is volgens de CBS-definitie overdraagbaar en het huishouden kan er vrijelijk over beschikken. Dit geldt niet voor pensioenaanspraken en deze maken dan ook geen deel uit van het vermogen. Het pensioenvermogen is voor een groot deel via verplichte bijdragen opgebouwd. Collectieve vormen van vermogen, zoals de sociale vangnetten en onderwijs rekent CBS evenmin tot vermogen. Door de verplichte deelname aan pensioenregelingen en de ruime beschikbaarheid van collectieve voorzieningen is er voor vele Nederlanders geen noodzaak om zelf vermogen voor de oude dag op te bouwen, of te sparen. Vergelijkingen van Nederland met landen waar de vermogensopbouw aanmerkelijk minder via collectieve regelingen gebeurt, gaan dan ook per definitie mank.

Vermogen fors gedaald

De vermogenspositie van huishoudens is sinds het begin van de economische crisis eind 2008 voortdurend verslechterd. Het doorsnee vermogen liep terug van 51 duizend euro (2008) naar

3.1 Huishoudens naar hoogte inkomen¹⁾, 2013*

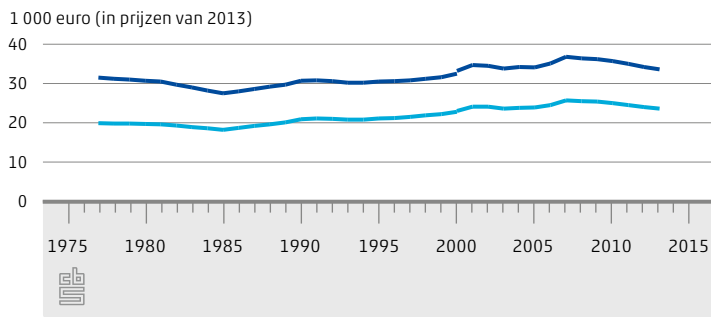

¹⁾ Aantal huishoudens per inkomensklasse met een breedte van 2 000 euro.

19 duizend euro (2013). De vermogensdaling wordt vooral veroorzaakt door de daling van de waarde van de eigen woning, van in doorsnee 256 duizend euro begin 2008 tot 207 duizend euro begin 2013. Tegelijkertijd steeg de doorsnee hypotheekschuld van 143 duizend euro naar 165 duizend euro.

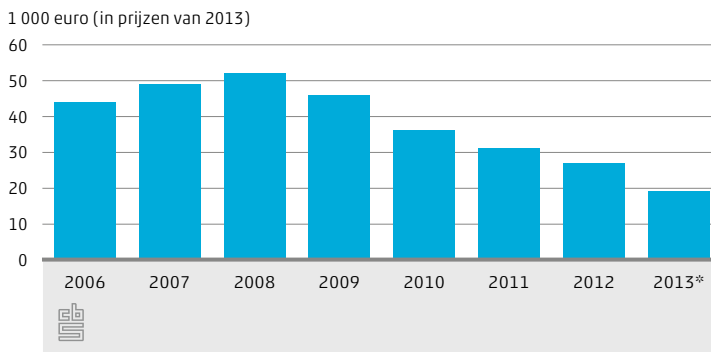
Begin 2013 hadden 4,3 miljoen huishoudens een eigen woning. Bij 1,5 miljoen huishoudens was de waarde van deze woning op dat moment lager dan de fiscale hypotheekschuld. Sinds de crisis is het aandeel huishoudens met zogenoeten onderwaarde flink gestegen: van 13 procent in

3.2 Gemiddeld inkomen van huishoudens¹⁾

- Gestandaardiseerd inkomen — Besteedbaar inkomen
- ¹⁾ De Inkomensstatistiek is herzien waardoor de cijfers uit de reeks 1977-2000 niet geheel vergelijkbaar zijn met die uit de reeks 2000-2013.

3.3 Mediane vermogen van huishoudens, 1 januari 2013

2008 tot 34 procent in 2013. In 2014 was er geen verdere toename. De problematiek betreft vooral mensen die voor het uitbreken van de crisis een huis hebben gekocht en sindsdien de waarde van hun woning fors hebben zien dalen. Van 2,1 miljoen huishoudens was de waarde van de eigen woning begin 2013 en begin 2014 hoger dan de fiscale hypotheekschuld. Dat is in beide jaren bijna de helft van de huishoudens met een eigen huis. Bij de fiscale hypotheekschuld is geen rekening gehouden met opgebouwde tegoeden bij spaar- en beleggingshypotheek, vanwege het ontbreken van gegevens.

Ongelijkheid verschillend tussen groepen

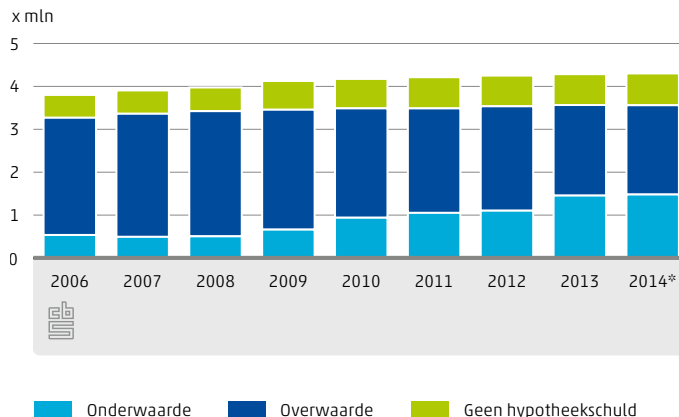
De inkomens- en vermogensverschillen tussen huishoudens zijn voor een belangrijk deel te verklaren door de leeftijdsopbouw van de bevolking. De leeftijd van de hoofdkostwinner van een huishouden bepaalt bijvoorbeeld sterk de hoogte van het inkomen en de omvang van het vermogen. Aan het begin van de arbeids-carrière verdienen mensen relatief weinig. Zij kunnen dan weinig geld opzijzetten en nemen vaak een flinke schuldenlast op zich bij de aankoop van een eigenwoning. Naarmate zij

ouder worden, verbetert hun financiële positie. Het inkomen stijgt door werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies, zodat er ruimte is voor verdere vermogensaanwas, bijvoorbeeld door aflossingen op de hypotheek. Bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd vallen huishoudens weliswaar terug in inkomen, maar veel 65-plus huishoudens hebben nagenoeg of volledig afgeloste hypotheek en zijn relatief vermogend. Maar ook andere dan demografische factoren zorgen voor ongelijkheid. Zelfstandigen beschikken bijvoorbeeld over meer inkomen dan werknemershuishoudens en uitkeringsontvangers. En eigenwoningbezitters hebben veel meer vermogen dan huurders. Zelfs als de eigen woning buiten beschouwing blijft hebben huurders met 3 duizend euro een lager mediaan vermogen dan eigenwoningbezitters (28 duizend euro). Tot de huurders behoren namelijk relatief veel huishoudens met weinig inkomen, zoals alleenstaanden en eenoudergezinnen.

Wel of geen baan, wel of geen eigen woning

Economische ongelijkheid bestaat ook binnen groepen. De grote ongelijkheid tussen jongeren komt door hun verscheidenheid in economische

3.4 Fiscale hypotheekschuld t.o.v. waarde eigen woning, 1 januari

activiteit. Een derde van hen is uitwonend student met een relatief laag inkomen, terwijl meer dan de helft een substantiële baan heeft. De ongelijkheid in inkomen en vermogen wordt minder naarmate de leeftijd hoger is. De hoge vermogensongelijkheid komt ook door de sterke diversiteit in woonsituatie. Sommige jongeren hebben een huurwoning en een doorgaans zeer bescheiden spaarpot, anderen zijn starters op de woningmarkt en kampen met een forse hypotheekschuld en veelal een aanzienlijke onderwaarde van hun huis. De inkomens- en vermogensongelijkheid is het kleinst bij 65-plus huishoudens.

3.5 Ongelijkheid naar achtergrondkenmerken, 2013*

	Vermogen incl. eigen woning			Inkomen		
	mediaan	Gini	Theil	gemiddeld	Gini	Theil
	1 000 euro			1 000 euro		
Totaal	19,1	0,895	1,750	23,6	0,281	0,155
Leeftijd hoofdkostwinner						
Jonger dan 25 jaar	1,1	.	3,111	10,1	0,396	0,273
25-44 jaar	1,4	.	3,043	22,8	0,264	0,132
45-64 jaar	59,0	0,821	1,527	26,5	0,281	0,154
65 jaar of ouder	99,6	0,709	1,155	23,1	0,230	0,115
Voornaamste inkomensbron						
Inkomen uit arbeid	9,2	1,031	1,991	25,7	0,246	0,115
Inkomen uit eigen onderneming	95,1	0,844	1,665	28,9	0,377	0,286
Uitkering of pensioen	24,5	0,753	1,194	19,1	0,245	0,116
waaronder	61,0	0,703	1,021			
werkloosheidsuitkering	2,6	0,944	1,625	16,3	0,205	0,077
ziekte/ arbeids- ongeschiktheidsuitkering	2,8	0,887	1,648	16,6	0,173	0,051
pensioenuitkering	91,5	0,672	0,931	21,8	0,205	0,083
bijstandsuitkering	0,4	1,109	3,299	11,9	0,138	0,061
Woonsituatie						
Eigen woning	115,3	0,789	1,350	28	0,256	0,134
Huurwoning	2,9	0,941	2,153	17,8	0,250	0,121

Grotere ongelijkheid vanaf 2009

De vermogensverschillen fluctueerden in de periode 2006–2013 beduidend meer dan de inkomensverschillen, en vanaf 2009 neemt de vermogensongelijkheid tussen huishoudens zichtbaar toe. Vooral debet hieraan is de daling van de waarde van de woning bij woning-eigenaren tijdens de crisis. Bij de minder vermogenden bestaat het vermogen vrijwel uitsluitend uit de waarde van de eigen woning minus de hypotheekwaarde. Hun vermogen slonk hierdoor verhoudingsgewijs meer dan dat van huishoudens met een hoger vermogen, die vaak ook over bijvoorbeeld aandelen en spaargelden, beschikken. Hierdoor groeiden de vermogensverschillen tussen de huishoudens. Als we de (eigen) woningwaarde en de uitstaande hypotheekschuld niet tot het vermogen zouden rekenen, zou de vermogensongelijkheid nauwelijks zijn toegenomen. De stijgende vermogensongelijkheid is dan ook een direct gevolg van de aan het begin van de crisis ingestorte woningmarkt.

Inkomen en arbeidsmarkt

175 000

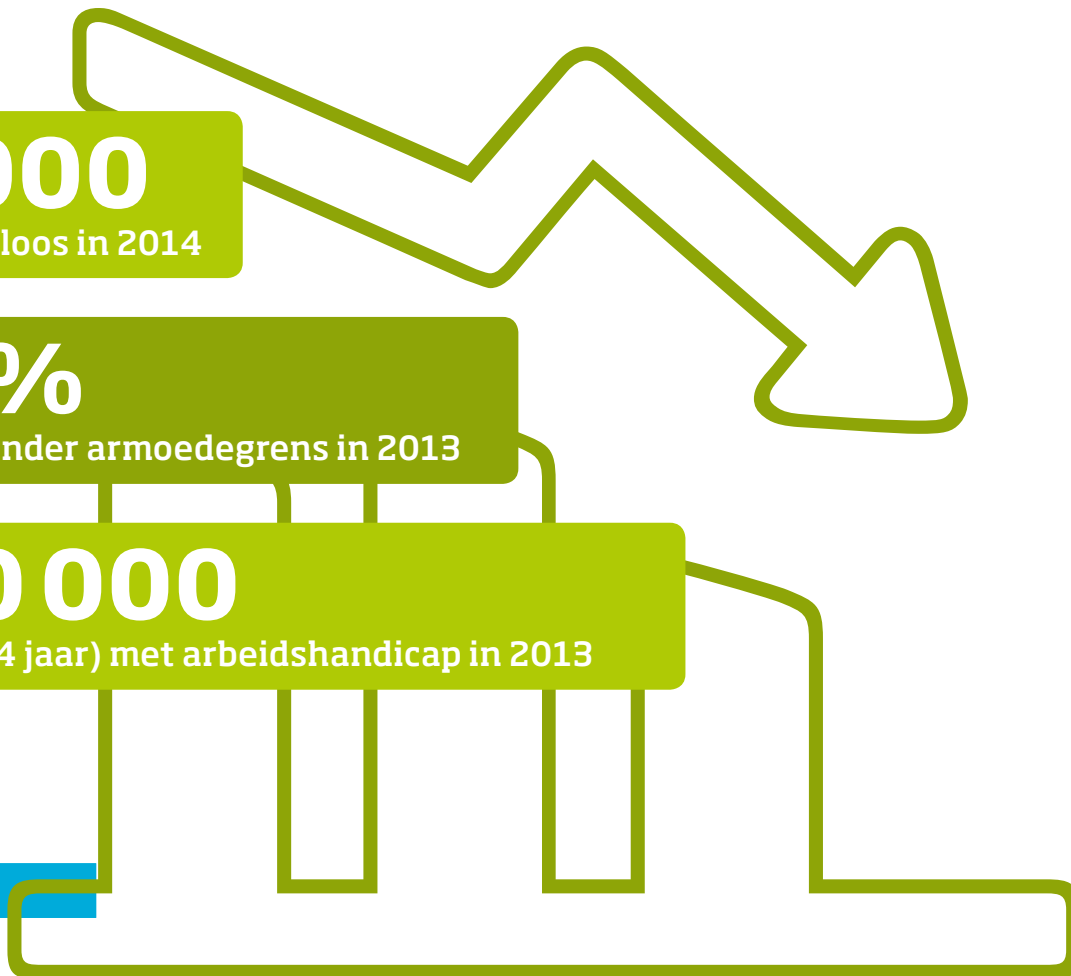
jongeren werkloos in 2014

10,3%

huishoudens onder armoedegrens in 2013

1 600 000

mensen (15-64 jaar) met arbeidshandicap in 2013

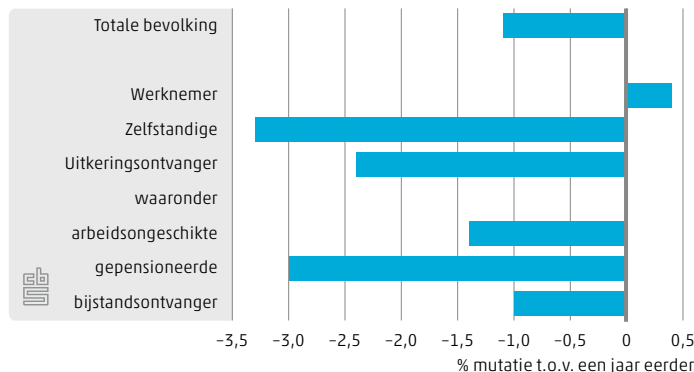
De feiten op een rij

Koopkracht

De koopkracht van de bevolking is in 2013 met 1,1 procent afgenomen en daalde daarmee voor het vierde jaar op rij. Alleen werknemers gingen er in 2013 met 0,4 procent iets op vooruit. Zelfstandigen leverden met 3,3 procent het meest in. Ook de uitkeringsontvangers zagen hun koopkracht met respectievelijk 3,0 procent en 1,4 procent flink terugvallen. De daling bij gepensioneerden komt onder meer door het niet indexeren of zelfs korten van de aanvullende pensioenen vanwege de onvoldoende dekkingsgraad van pensioenfondsen.

Het aandeel huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens kwam in 2013 uit op 10,3 procent. Dat is meer dan in 2012 (9,3 procent), 2011 (8,2 procent) en 2010 (7,4 procent). De stijging is in alle risicogroepen terug te vinden, zoals bij eenoudergezinnen, bijstandsontvangers, niet-westerse allochtonen en alleenstaanden tot 65 jaar.

3.6 Koopkrachtontwikkeling, 2013*

726 000 huishoudens met
inkomen onder lage-inkomensgrens in 2013

Ziekteverzuim

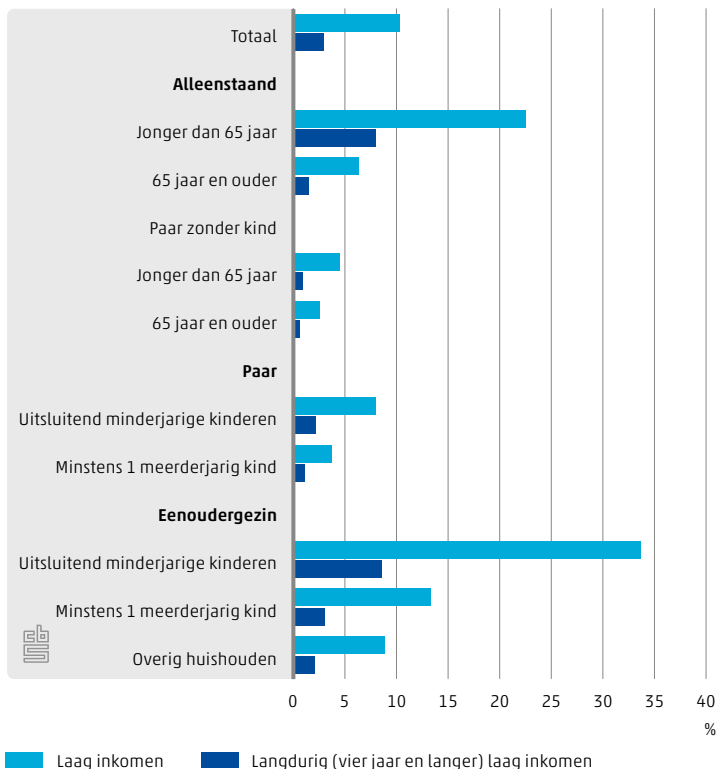
Het ziekteverzuim van werknemers in Nederland is in 2014 gedaald tot 3,8 procent. Sinds 1996 is het ziekteverzuim niet zo laag geweest. Het lage verzuim houdt mogelijk verband met de economische situatie en het feit dat meer mensen zich zorgen maken om het behoud van hun baan. Ook draagt de milde griepgolf aan het begin van 2014 bij aan het lage verzuimpercentage.

Het ziekteverzuim is het hoogst in het onderwijs en het openbaar bestuur (inclusief de overheid), in de horeca was het verzuim het laagst.

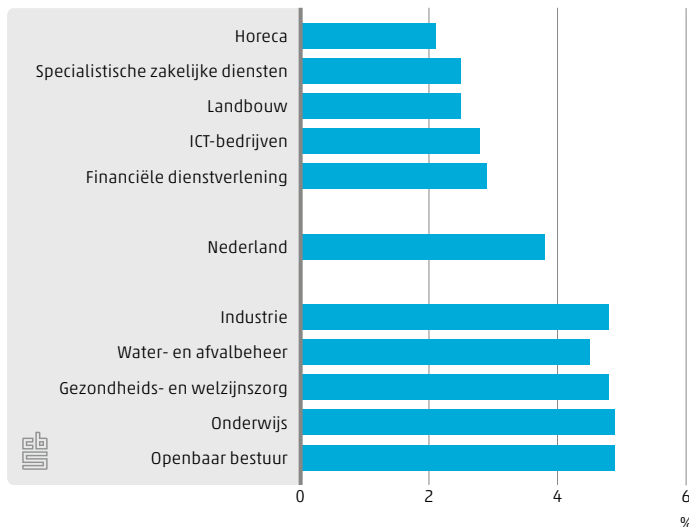
De verschillen in verzuimpercentage hangen samen met verschillen in leeftijdsopbouw in de bedrijfstakken. In de horeca werken bijvoorbeeld veel jongeren, in het onderwijs juist veel ouderen. Het verzuim neemt toe met de leeftijd.

In 2013 had een op de zeven 15-64-jarigen in Nederland – bijna 1,6 miljoen mensen – een arbeidshandicap. Zij zijn langdurig ziek of hebben een aandoening of handicap die hen belemmert bij het werk of bij het vinden van werk. Een derde van hen had betaald werk van 12 uur per week of meer, vaak in vaste loondienst en relatief vaak in deeltijd. De arbeidsdeelname stijgt als het opleidingsniveau

3.7 Huishoudens (langdurig) onder lage-inkomensgrens naar samenstelling van het huishouden, 2013*

3.8 Ziekteverzuim per bedrijfstak, 2014

toeneemt, maar blijft ook op het hoogste niveau duidelijk achter bij de deelname van niet-arbeidsgehandicapten. Niet alleen is de arbeidsdeelname van arbeidsgehandicapten laag, zij zijn ook relatief vaak werkloos: hun werkloosheidspercentage is met 15,8 bijna tweemaal zo hoog als van personen zonder arbeidshandicap (7,6).

Arbeidsmarkt

In 2014 werkte ruim de helft van alle werkende Nederlanders van 15-64 jaar in deeltijd. De andere landen van de Europese Unie blijven daar ver bij achter. Oostenrijk en Duitsland volgen met 28 procent deeltijders, in het Verenigd Koninkrijk is dat 27 procent, in Zweden 26 procent. Gemiddeld werkte in de 28 landen van de Europese Unie ruim een op de vijf werkenden in deeltijd.

Dat Nederland de absolute nummer 1 in deeltijdwerken in Europa is komt vooral door de vrouwen. In 2014 had ruim driekwart (77 procent) van de werkende Nederlandse vrouwen een deeltijdbaai. In alle andere EU-landen was dat minder dan de helft. Gemiddeld had iets minder dan een op de drie werkende vrouwen in de EU parttimewerk.

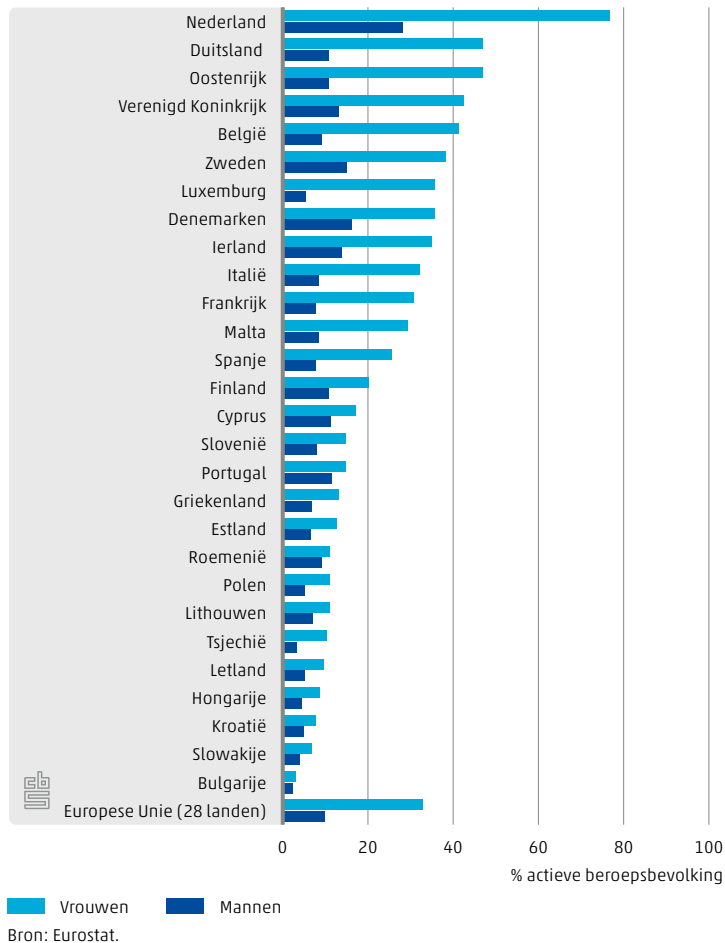
3.9 Arbeidsgehandicapten (15-64 jaar), 2013

	Mannen	Vrouwen
	x 1 000	
15-24 jaar	65	78
25-34 jaar	74	102
35-44 jaar	123	164
45-54 jaar	164	245
55-64 jaar	239	297

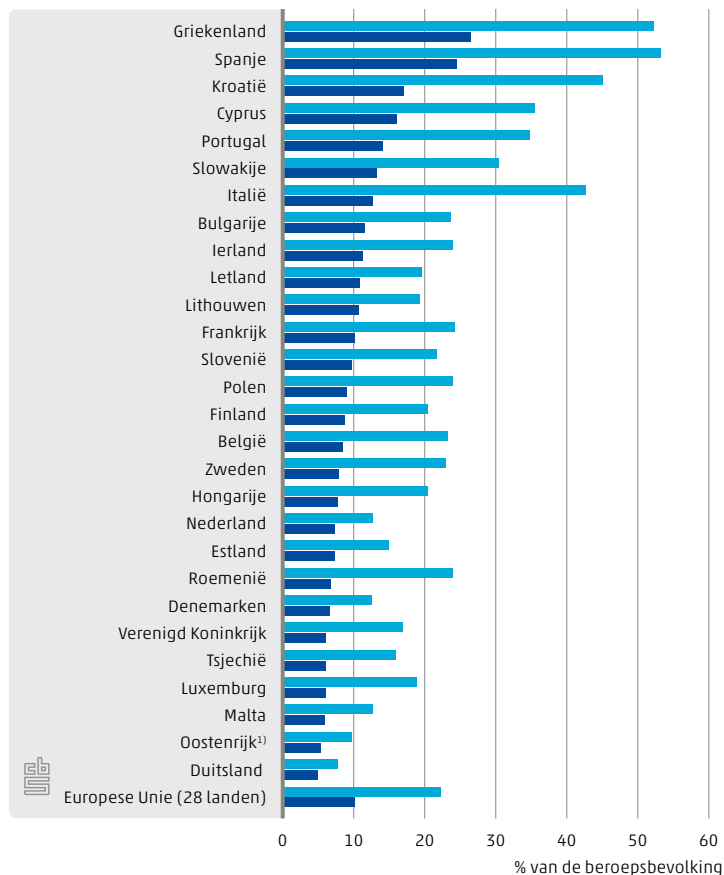
Het aantal mannen in Nederland dat in deeltijd werkt is beperkt (28 procent). In 2014 werkten even goed veel meer Nederlandse mannen in deeltijd dan in welk ander EU-land ook.

Onder jongeren in de beroepsbevolking is de werkloosheid de laatste jaren sterk toegenomen. In 2014 waren 175 duizend jongeren werkloos. Dat komt neer op een werkloosheidspercentage van 12,7. In 2008, voor de crisis, was nog 8,6 procent van de jongeren werkloos. Het percentage werkloze jongeren (15–24 jaar) is hoog vergeleken met de totale werkloosheid van 7,4 procent. Maar met bijna 13 procent werkloze jongeren staat ons land in Europa (EU-28) er desalniettemin goed bij. In de 28 landen van de Europese Unie is gemiddeld 22 procent van de jongeren werkloos. In Duitsland is het 8 procent, in Oostenrijk 10 procent. Maar in Italië en Kroatië ligt de jeugdwerkloosheid boven de 40 procent, in Spanje en Griekenland zelfs boven de 50 procent.

3.10 Deeltijders in de Europese Unie, 2014

3.11 Werkloosheid in de Europese Unie, 2014

¹⁾ 2013.

Bron: Eurostat.

3.12 Werkgelegenheid, 2014*

	Totaal	Werk-nemers	Zelf-standigen
	1 000 personen		
Werkzame personen totaal	8 677	7 220	1 457
Landbouw, bosbouw en visserij	212	95	117
Nijverheid (geen bouw) en energie	831	793	38
Bouwnijverheid	459	298	161
Handel, vervoer en horeca	2 167	1 898	269
Informatie en communicatie	260	221	39
Financiële dienstverlening	237	231	6
Verhuur en handel van onroerend goed	73	62	11
Zakelijke dienstverlening	1 683	1 238	444
Overheid en zorg	2 392	2 144	248
Cultuur, recreatie, overige diensten	364	240	124

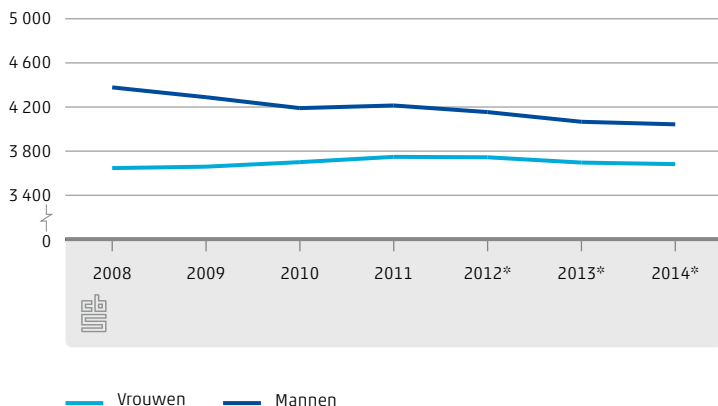
3.13 Werkloosheid naar geslacht, leeftijd en herkomst

	2012	2013	2014
	% van de beroepsbevolking		
Totaal	5,8	7,3	7,4
Mannen	5,5	7,2	7,2
Vrouwen	6,2	7,3	7,8
15-24 jaar	11,7	13,2	12,7
25-34 jaar	5,1	6,8	6,5
35-44 jaar	4,5	5,9	6,2
45-54 jaar	4,4	5,6	5,9
55-64 jaar	5,3	6,8	7,7
65-74 jaar	3,8	4,8	5,7
Autochtonen	4,6	5,8	6,1
Westerse allochtonen	7,3	8,9	8,7
Niet-westerse allochtonen	14,1	16,5	16,5

9 782 000
banen in 2014

3.14 Banen van werknemers

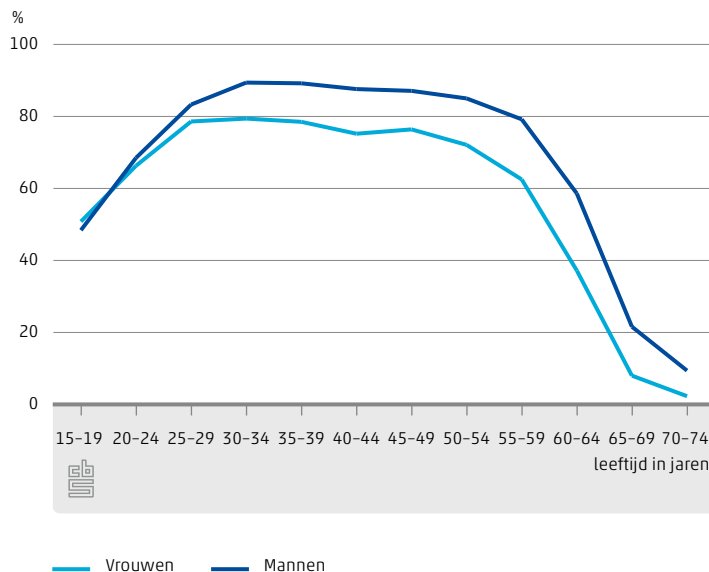
3.15 Banen van werknemers, 2014*

	Totaal	Mannen	Vrouwen
	1 000 personen		
Werknemers totaal	7 725	4 043	3 682
Landbouw, bosbouw en visserij	103	69	34
Nijverheid (geen bouw) en energie	808	631	176
Bouwnijverheid	304	269	35
Handel, vervoer en horeca	2 019	1 137	882
Informatie en communicatie	229	168	61
Financiële dienstverlening	238	132	106
Verhuur en handel van onroerend goed	66	35	31
Zakelijke dienstverlening	1 361	792	569
Overheid en zorg	2 299	696	1 603
Cultuur, recreatie, overige diensten	298	114	184

3.16 Personen met een uitkering, 31 dec.

	2012	2013	2014*
	x 1 000		
Arbeidsongeschiktheid	786	787	789
Wajong	216	228	239
WAO	397	366	336
WAZ	21	18	16
WIA	160	185	208
Werkloosheid (WW)	351	441	447
Bijstand	428	460	482
IOAW	15	18	22
IOAZ	2	2	2
Kinderbijslag	1 928	1 919	1 906
Nabestaandenwet	75	55	42
AOW	3 136	3 223	3 304

3.17 Netto-arbeidsparticipatie, 2014

482 000 personen
met WWB-uitkering in 2014

Een zeven voor welzijn

85% is tevreden
met het leven

68% is tevreden
met de financiële situatie

71% is tevreden
met de lichamelijke gezondheid

4. Mens en welzijn

Trends

Een zeven voor welzijn

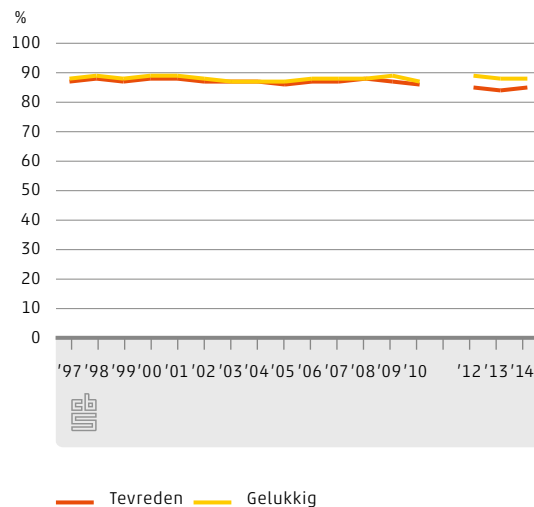
Nederlanders geven zichzelf een 7 voor het eigen welzijn. Dit rapportcijfer voor welzijn is een gecombineerde score voor onder andere de financiële situatie, maatschappelijke participatie, het oordeel over de gezondheid en het vertrouwen in instellingen. Het welzijnscijfer is een gemiddelde: sommige mensen geven zichzelf een hoger cijfer en zijn gelukkiger en tevredener dan andere.

Grote meerderheid is gelukkig

De meeste volwassenen (18 jaar en ouder) in Nederland voelen zich gelukkig. In 2014 zegt 88 procent gelukkig te zijn en 85 procent geeft aan tevreden te zijn met het leven. Maar niet alle aspecten van ons leven beoordelen we even positief, en ook zijn er soms grote verschillen tussen bevolkingsgroepen. De gezins-samenstelling speelt bij het geluksgevoel een grote rol. Mensen die met een partner samenwonen, al dan niet met kinderen, zijn het vaakst

tevreden met het leven. Alleenstaanden en alleenstaande ouders geven minder vaak aan dat ze tevreden zijn met het leven. Vrouwen zeggen iets vaker gelukkig te zijn dan mannen.

4.1 Aandeel dat gelukkig en tevreden is met het leven, 1997-2014¹⁾

¹⁾ In 2011 vond er een trendbreuk plaats.

Helpt hoge inkomens bezorgd over financiële toekomst

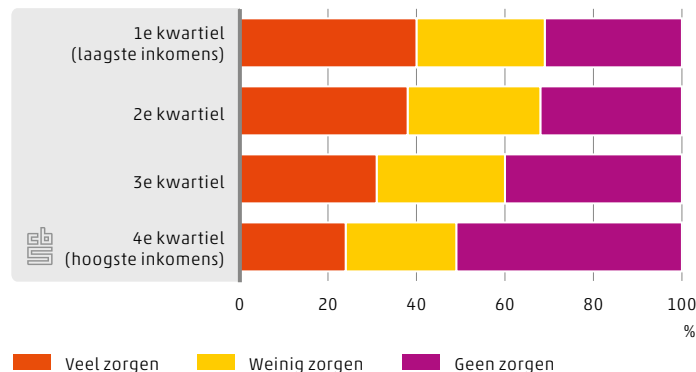
Bijna zeven op de tien volwassenen geven aan tevreden te zijn over hun financiële situatie, twee op de tien zijn hier tevreden noch ontevreden over en bijna één op de tien is hier ontevreden over. Zes op de tien maken zich wel eens zorgen over de financiële toekomst, mensen met de hoogste inkomens overigens minder vaak dan degenen met de laagste inkomens. Toch is bijna de helft van de mensen met een inkomen in de hoogste inkomensgroep bezorgd over de financiële toekomst. Bij mensen met de laagste inkomens is dat bijna 70 procent. Jongeren (18-24 jaar) en ouderen (65-plus) maken zich minder zorgen dan 25-64-jarigen.

Regelmatige sporters meer tevreden

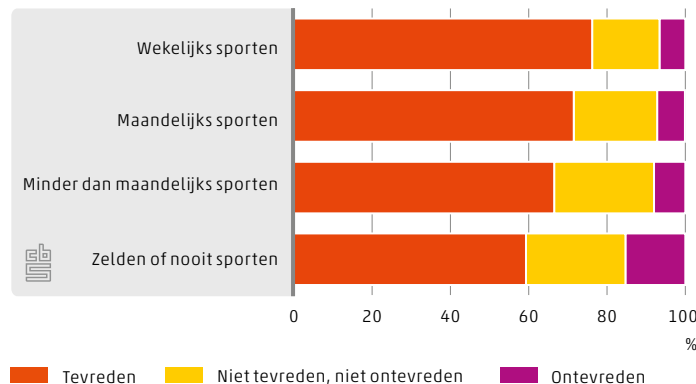
Over het algemeen geven mensen aan vaker tevreden te zijn met hun psychische dan met hun lichamelijke gezondheid (85 procent tegenover 71 procent).

Regelmatige sporters zeggen vaker tevreden te zijn met hun lichamelijke gezondheid dan mensen die niet (regelmatig) sporten. Ook overgewicht is van belang: mensen met matig

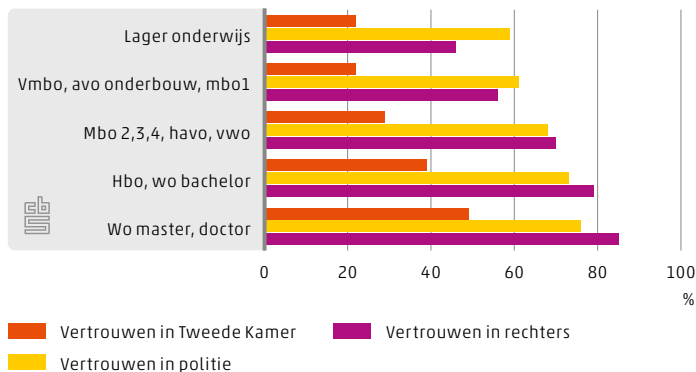
4.2 Mate van zorgen over de financiële toekomst naar hoogte van het inkomen, 2013

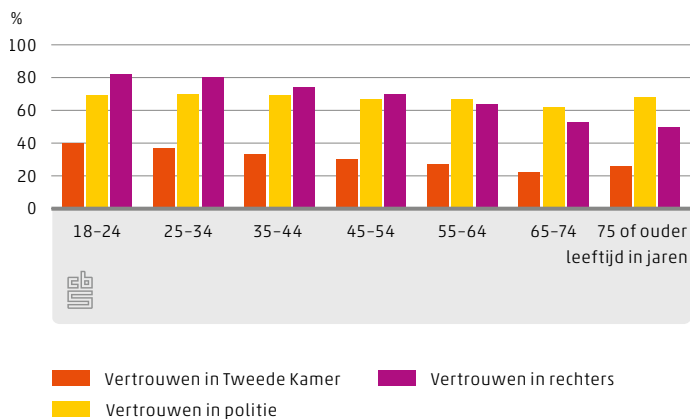
4.3 Tevredenheid met de lichamelijke gezondheid naar sportfrequentie, 2013

4.4 Aandeel met vertrouwen in de Tweede Kamer, politie en rechters naar opleidingsniveau, 2013

4.5 Aandeel met vertrouwen in de Tweede Kamer, politie en rechters naar leeftijd, 2013

overgewicht en vooral mensen met ernstig overgewicht zijn beduidend minder vaak tevreden met hun lichamelijke gezondheid dan mensen met een normaal gewicht. Sport en overgewicht spelen ook bij de tevredenheid met de psychische gezondheid een rol, maar de verschillen zijn hierbij minder groot.

Meer vertrouwen in politie dan in politiek

Minder dan één op de drie volwassenen heeft vertrouwen in de Tweede Kamer. Het vertrouwen in rechters en politie is groter: ruim twee op de drie geven aan vertrouwen in hen te hebben. Hoogopgeleiden hebben meer vertrouwen in instanties en de politiek dan lager opgeleiden. Zo heeft 49 procent van de universitair opgeleiden heel veel of tamelijk veel vertrouwen in de Tweede Kamer tegenover 22 procent van de laagstopgeleiden. Daarnaast hebben ouderen over het algemeen minder vertrouwen dan jongeren. Dat geldt zowel voor het vertrouwen in de Tweede Kamer als voor het vertrouwen in politie en rechters.

Mannen vaker eenzaam dan vrouwen

Ruim zeven op de acht volwassenen zijn tevreden over hun sociale leven. Vrouwen zijn hier wat vaker tevreden over dan mannen. Slechts weinig mensen voelen zich eenzaam. Mannen, vooral oudere mannen, zijn vaker eenzaam dan vrouwen. Bij mannen neemt de eenzaamheid vooral vanaf 55 jaar toe, bij vrouwen vanaf 75 jaar.

75-plussers
meest eenzaam

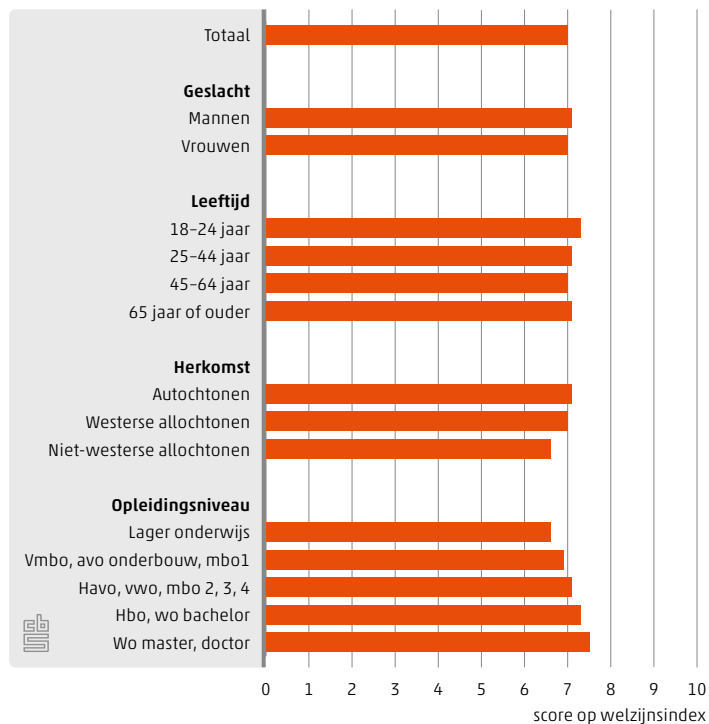

4.6 Mate van eenzaamheid naar geslacht en leeftijd, 2013

	Mate van eenzaamheid ¹⁾	
	Gemiddelde	Standaardfout
Totaal		
18-24 jaar	1,3	0,1
25-34 jaar	1,4	0,1
35-44 jaar	1,6	0,1
45-54 jaar	1,8	0,1
55-64 jaar	2,1	0,1
65-74 jaar	2,1	0,1
75 jaar en ouder	2,6	0,1
Mannen		
18-24 jaar	1,4	0,1
25-34 jaar	1,5	0,1
35-44 jaar	1,9	0,1
45-54 jaar	1,9	0,1
55-64 jaar	2,5	0,1
65-74 jaar	2,5	0,2
75 jaar en ouder	2,7	0,2
Vrouwen		
18-24 jaar	1,1	0,1
25-34 jaar	1,4	0,1
35-44 jaar	1,4	0,1
45-54 jaar	1,7	0,1
55-64 jaar	1,7	0,1
65-74 jaar	1,8	0,2
75 jaar en ouder	2,5	0,2

¹⁾ Gemeten op een schaal van 0 t/m 12
(0 = minst eenzaam, 12 = meest eenzaam).

4.7 Gemiddelde score op de persoonlijk welzijnsindex naar achtergrondkenmerken, 2013

Hoogopgeleiden scoren best op welzijn

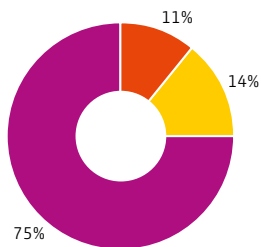
In de Persoonlijke Welzijnsindex zijn de scores op acht dimensies tot één samenvattende score herleid. Deze index heeft een waarde van 1 tot en met 10, waarbij een 1 staat voor het laagste welzijn en een 10 voor het hoogst mogelijke welzijn. De gemiddelde welzijnsscore van de volwassen bevolking is 7,1. De score van laagopgeleiden en niet-westerse allochtonen is met 6,6 iets lager. Vooral onder hoogopgeleiden en jongeren is het welzijnsgevoel relatief hoog. Hoogopgeleiden scoren op bijna alle welzijnsdimensies hoger dan lager opgeleiden.

7,5 gemiddelde
geluksscore academici

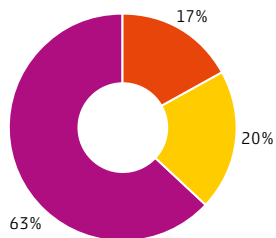

4.8 Onveiligheidsgevoelens naar geslacht, 2013

Mannen

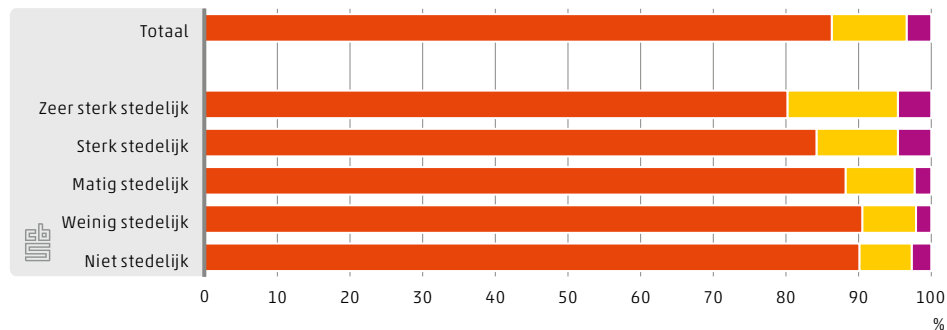
Vrouwen

Onveilig
Niet veilig, niet onveilig
Veilig

4.9 Mate van tevredenheid met de woonbuurt naar stedelijkheidsgraad van de buurt, 2013

Tevreden Niet tevreden, niet ontevreden Onte tevreden

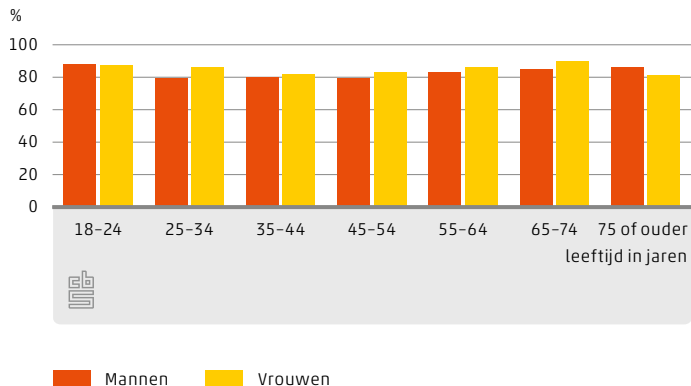
93% is tevreden met zijn koopwoning

78% is tevreden met zijn huurwoning

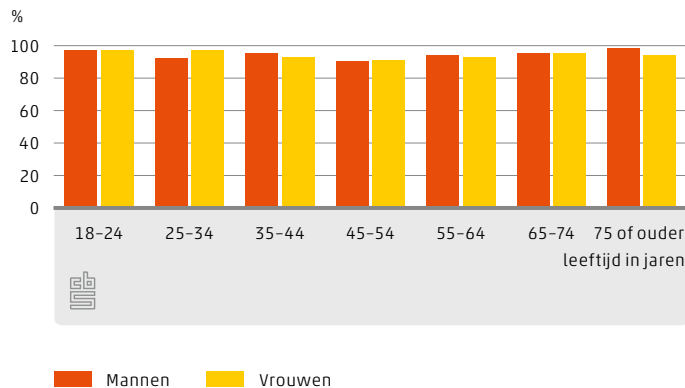
4.10 Tevredenheid met het sociale leven naar geslacht en leeftijd, 2013

88% is tevreden met zijn sociale leven

4.11 Tevredenheid met relatie partner naar geslacht en leeftijd, 2013

9 op 10

samenwoners zijn gelukkig

Gezondheid en welzijn

4,7 km is de gemiddelde afstand tot het dichtstbijzijnde ziekenhuis

5,2 dagen duurde in 2012 gemiddeld een ziekenhuisopname

67% van de mensen kreeg in 2013 een voorgeschreven geneesmiddel

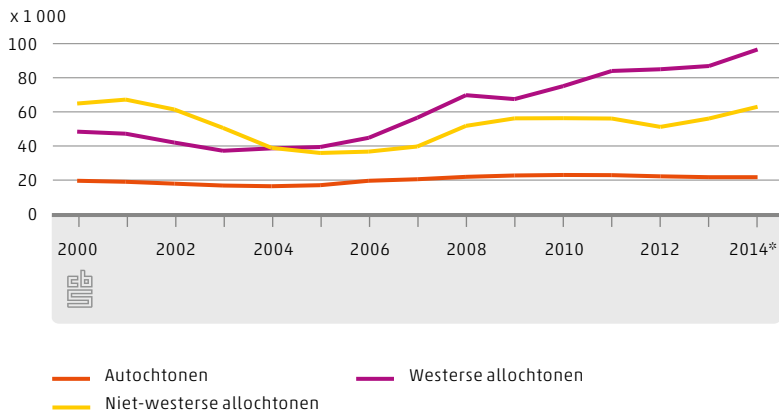
De feiten op een rij

Bevolking

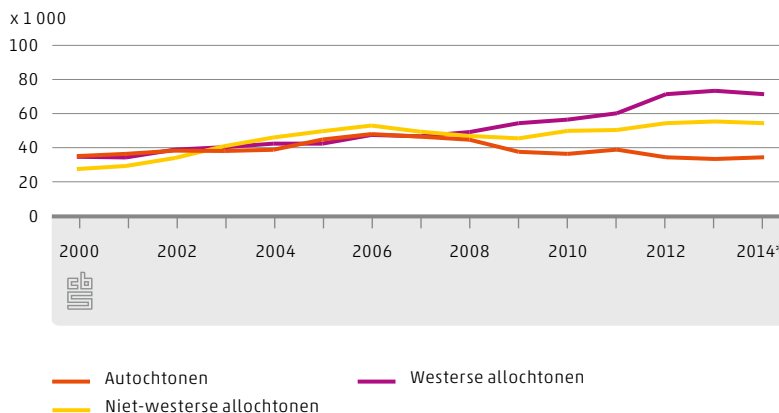
De Nederlandse bevolking is in 2014 sneller gegroeid dan in eerdere jaren, vooral als gevolg van immigratie. Er kwamen bijna 73 duizend personen bij. Het aantal geboorten nam voor het eerst in vijf jaar toe, het aantal immigranten bereikte zelfs een recordhoogte.

Vorig jaar kwamen ruim 181 duizend personen naar ons land. Het aantal mensen dat Nederland verliet bleef, met 144 duizend, ongeveer gelijk. Per saldo vestigden ruim 37 duizend personen zich in ons land. Dit migratiesaldo was bijna tweemaal zo hoog als in 2013. De grootste groep immigranten, 24 duizend personen, was afkomstig uit Polen. Hun aantal was zelfs groter dan de bijna 22 duizend autochtone remigranten. Veel mensen van Poolse komaf verlieten Nederland ook weer, maar per saldo kwamen er bijna 12 duizend Polen bij. Inmiddels zijn de Polen in omvang de vijfde groep immigranten, na ingezetenen die in Turkije, Marokko, Suriname en Indonesië zijn geboren.

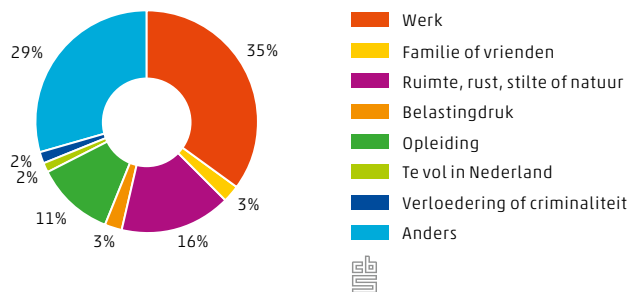
4.12 Immigratie van autochtonen en allochtonen

4.13 Emigratie van autochtonen en allochtonen

4.14 Belangrijkste reden voor vertrek autochtonen met emigratieplannen, 2013

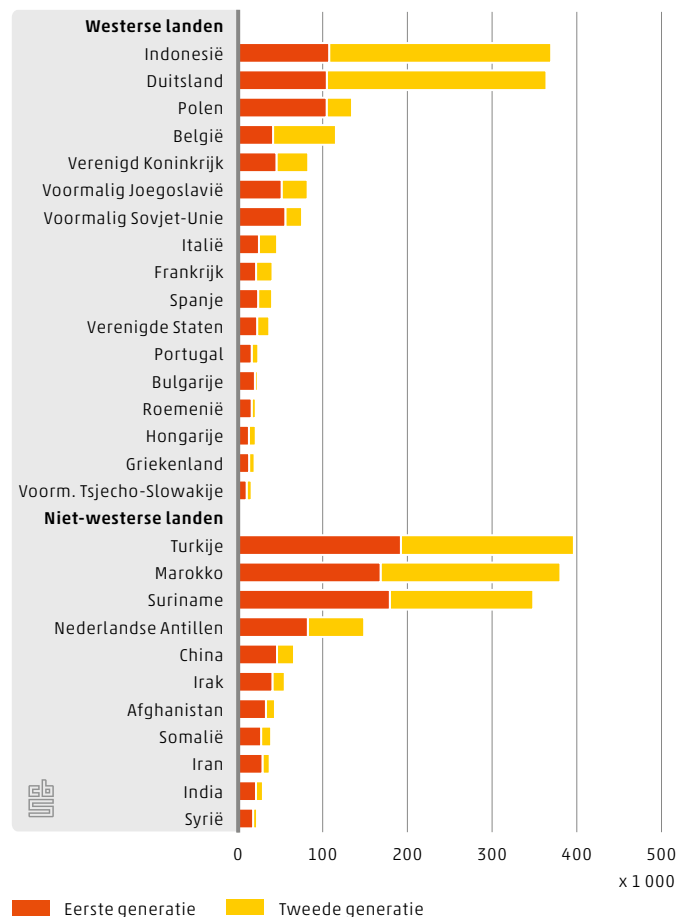
181 363
immigranten in 2014

143 940
emigranten in 2014

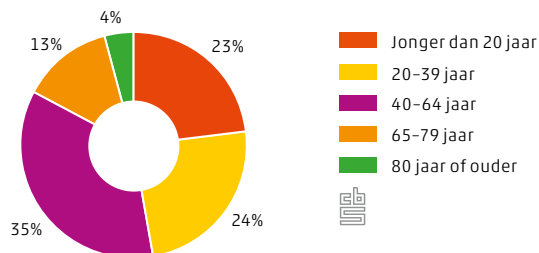
4.15 Allochtonen in Nederland, 1 januari 2015*

4.16 Kerncijfers bevolking

	2012	2013	2014*
	x 1 000		
Bevolking op 1 januari	16 730	16 780	16 829
Geboorte	176	171	175
Sterfte	141	141	139
Immigratie	158	165	181
Emigratie	144	146	144
Saldo overige correcties	-34	-28	-24
Totale groei	49	50	73
Bevolking op 31 december	16 780	16 829	16 902

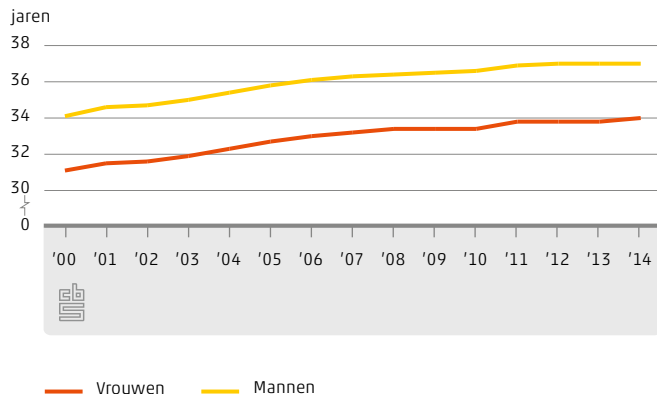
4.17 Bevolking naar leeftijd, 1 januari 2015*

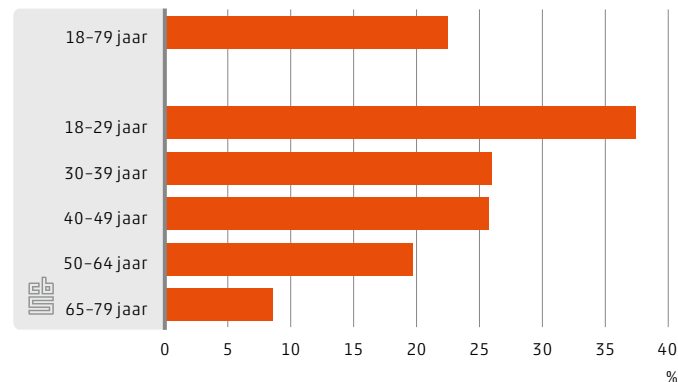
4.18 Bevolkingsprognose

	2015	2040	2060
	x 1 000		
Bevolking, 1 januari	16 902	17 983	18 057
jonger dan 20 jaar	3 828	3 891	3 826
20-39 jaar	4 135	4 241	4 376
40-64 jaar	5 931	5 098	5 163
65-79 jaar	2 273	3 145	2 735
80 jaar of ouder	735	1 607	1 958
Bevolking, jaarmutatie	73	10	9
waaronder			
levendgeborenen	175	185	193
overledenen	139	193	199
geboorte-overschot	36	-8	-6
immigratie	181	185	187
emigratie (incl. administratieve correcties)	144	168	171
migratiesaldo (incl. administratieve correcties)	37	17	15
Totaal vruchtbaarheidscijfer	1,71	1,75	1,75
Levensverwachting bij de geboorte			
mannen	79,9	84,0	86,9
vrouwen	83,3	86,8	89,7
%			
Bevolking, 1 januari			
jonger dan 20 jaar	22,6	21,6	21,2
20-64 jaar	59,6	51,9	52,9
65 jaar of ouder	17,8	26,4	26,0

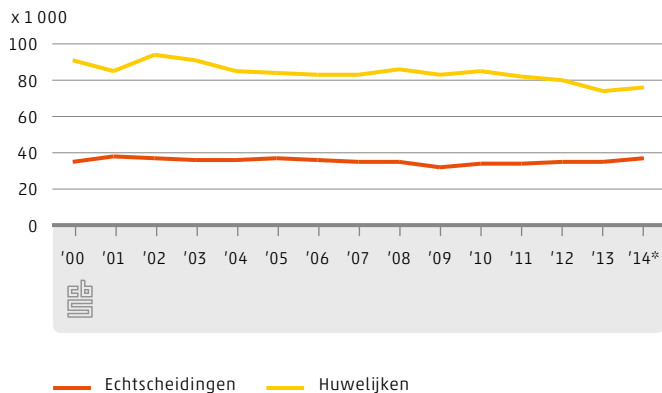
4.19 Gemiddelde leeftijd bij eerste huwelijkssluiting

4.21 Alleenstaanden/alleenstaande ouders met een lat-relatie, naar leeftijd, 2013

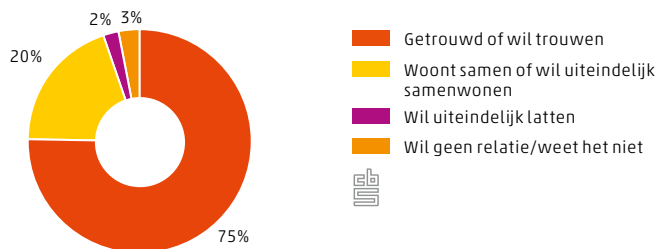
4.20 Huwelijken (incl. partnerschappen) en flits/echtscheidingen, 2000-2014

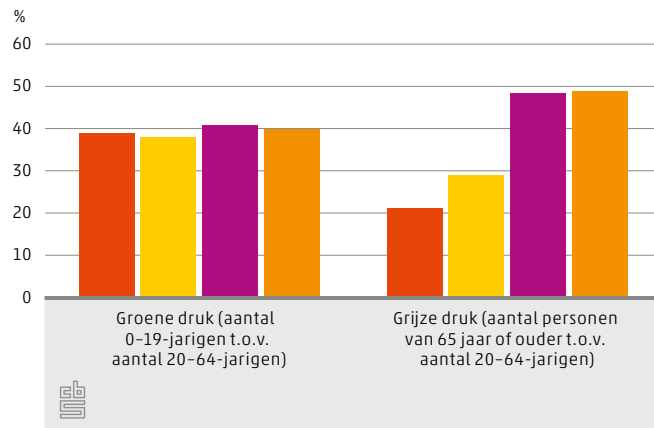
22,5% van de
alleenstaanden heeft lat-relatie

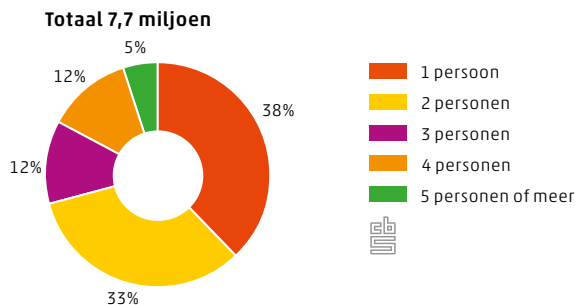
4.22 Verwachtingen van twintigers over relatievorming, 2013

4.24 Demografische druk

4.23 Particuliere huishoudens naar grootte, 1 januari 2015*

1995 2015* 2035 2055

24 760
daklozen in 2013

Gezondheid en welzijn

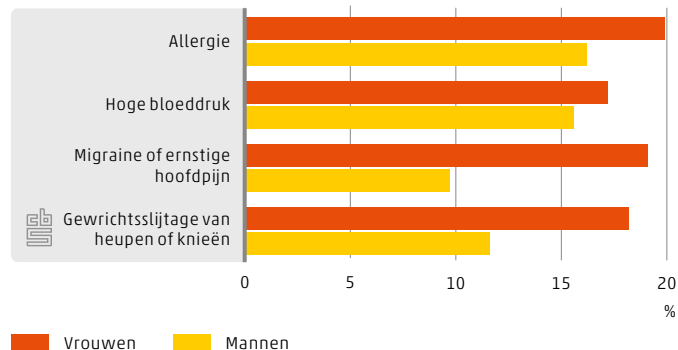
Het aantal ziekenhuisopnamen voor kanker verdubbelde in 2002–2012. Het steeg van bijna 200 duizend naar iets meer dan 400 duizend opnamen. Als rekening wordt gehouden met de veranderende bevolkingssamenstelling in die periode, steeg het aantal opnamen met ongeveer 75 procent. Het gaat bij de toename vooral om meer dagopnamen, dit aantal verdriedubbelde in 2002–2012. In 2012 was 62 procent van de opnamen voor kanker een dagopname, tien jaar eerder lag dat aandeel nog op 40 procent.

Ook het aantal opnamen voor hart- en vaat-ziekten nam toe, van 284 duizend in 2002 naar 395 duizend in 2012. Rekening houdend met de veranderde bevolkingssamenstelling komt dit neer op een toename van 16 procent en is daarmee kleiner dan voor kanker. Ook voor hart- en vaatziekten steeg vooral het aantal dagopnamen. In de meeste gevallen echter verbleven mensen hiervoor een of meer nachten in het ziekenhuis, in 2012 was bijna 70 procent een klinische ziekenhuisopname.

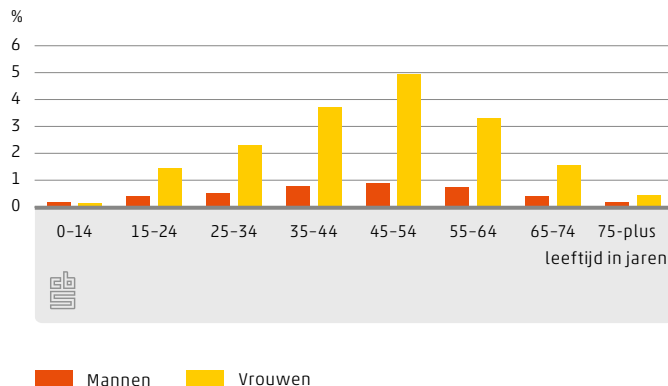
4.25 Overledenen naar doodsoorzaak, 2013*

	Mannen	Vrouwen
	x 1 000	
Totaal	68,4	72,9
Kanker	22,9	19,5
waarvan		
luchtpijp en long	6,2	4,1
prostaat	2,5	
borst		3,2
Ziekten van ademhalingsorganen	6,3	6,0
Ziekten van hart en vaatstelsel	18,0	20,4
waarvan		
acuut hartinfarct	3,2	2,5
hersenvaatletsels	3,7	5,7
Ziekten van spijsverteringsorganen	2,1	2,4
Psychische stoornissen	3,4	7,0
Uitwendige doodsoorzaken	3,6	2,9
waarvan		
wegverkeersongevallen	0,4	0,1
zelfdoding	1,3	0,5
Overige doodsoorzaken	12,1	14,7

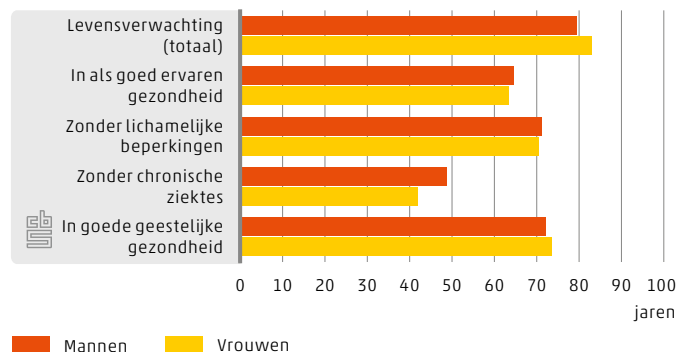
4.26 Meest voorkomende langdurige aandoeningen, 2014

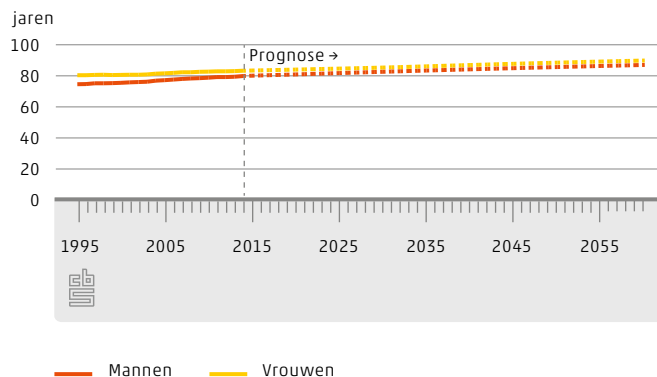
4.28 Personen aan wie een middel tegen migraine is verstrekt naar leeftijd, 2013*

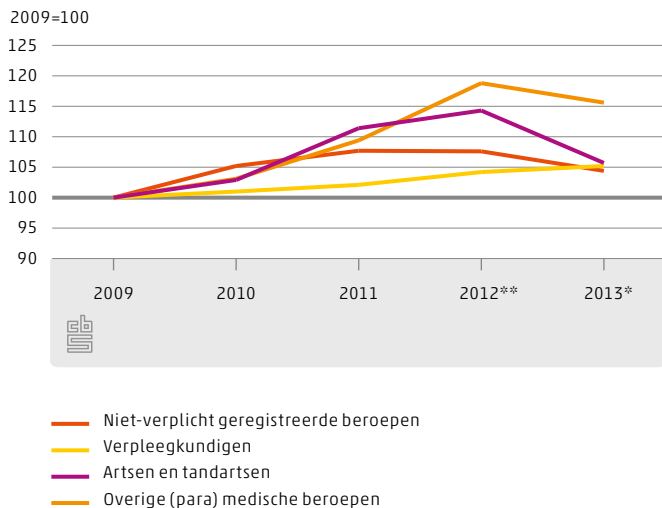
4.27 Gezonde levensverwachting, 2013

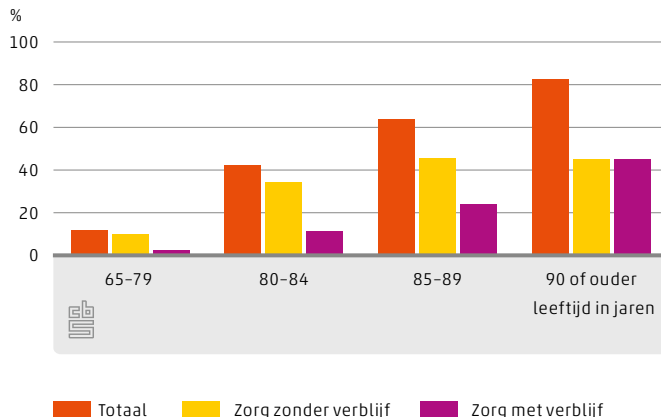
4.29 Levensverwachting bij geboorte

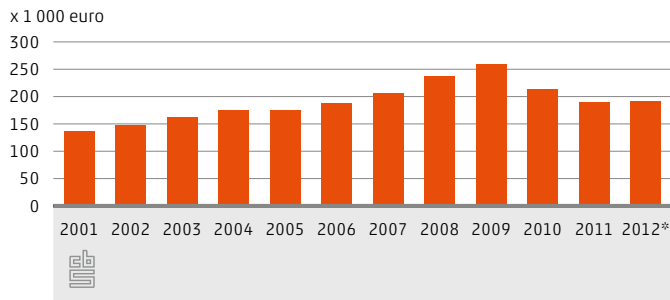
4.30 Banen van werknemers in de zorg

4.32 Personen met AWBZ/Wmo-gefinancierde zorg naar leeftijd, 2013*

4.31 Gemiddelde winst van zelfstandig werkzame medisch specialisten

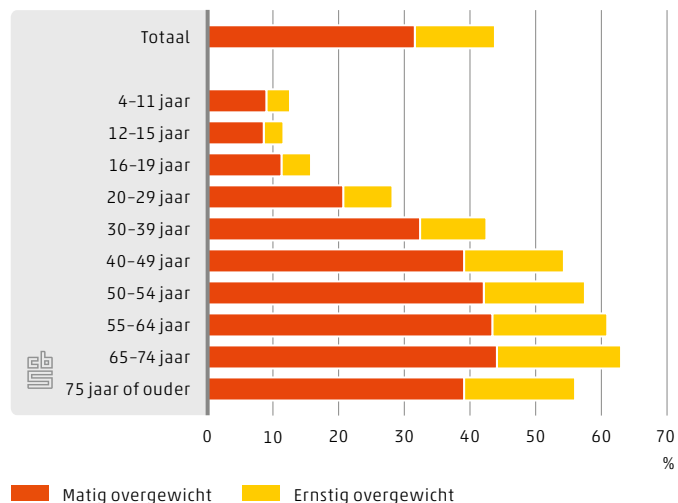

41 500

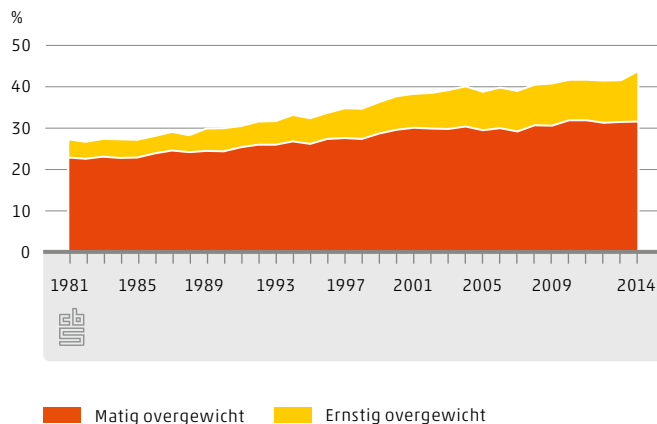
fysiotherapeuten in 2013

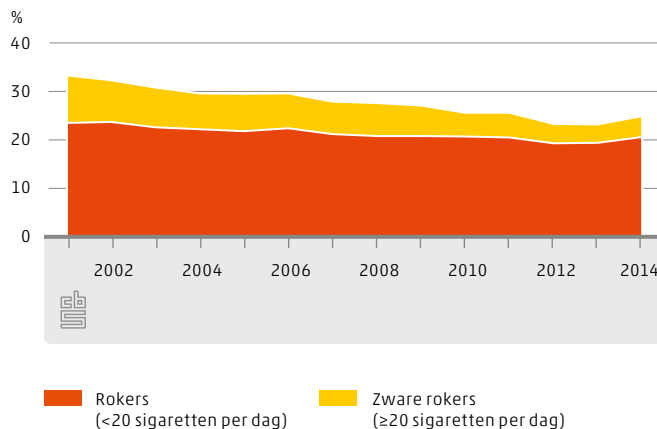
4.33 Overgewicht naar leeftijd, 2014

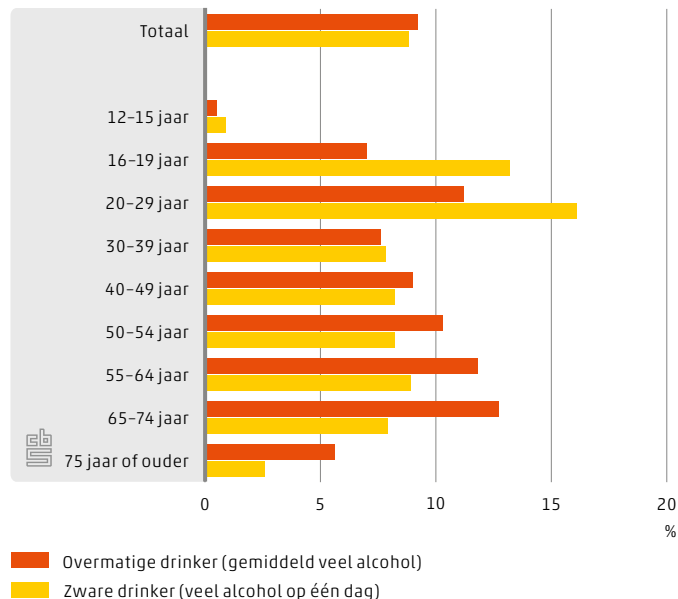
4.34 Overgewicht onder de bevolking vanaf 4 jaar

4.35 Rokers (bevolking van 12 jaar en ouder)

4.36 Zware en overmatige drinkers van alcohol naar leeftijd, 2014

4.37 Uitgaven aan zorg

	2012	2013**	2014*
	mld euro		
Totaal	92,9	93,3	95,0
Ziekenhuizen, specialistenpraktijken	24,3	25,4	26,0
Ouderenzorg	17,2	17,4	17,8
Gehandicaptenzorg	9,5	9,5	9,6
Praktijk eerstelijns	7,7	7,5	7,7
Geestelijke gezondheidszorg	6,6	6,6	6,6
Overig	27,6	26,8	27,4
	euro		
Per hoofd van de bevolking	5 543	5 551	5 630
	%		
Als percentage van het bbp	14,5	14,5	14,5

14% van de 12-15-jarigen
drinkt wel eens alcohol

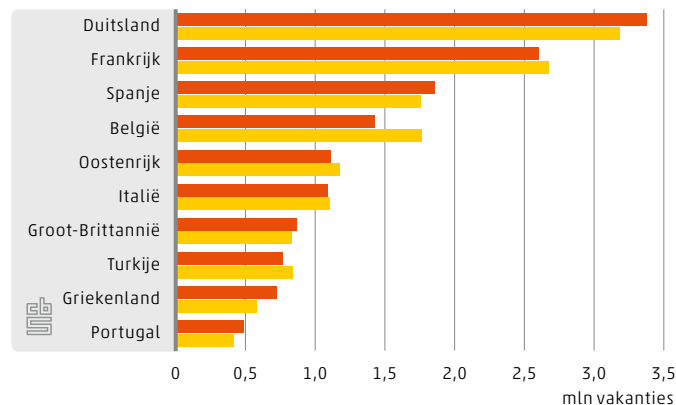

Vrije tijd en cultuur

In 2014 ging 80 procent van de Nederlanders één of meer keren met vakantie. De vakantie-gangers gingen gemiddeld 2,8 keer op vakantie, vooral naar Europese bestemmingen. Bijna de helft van in totaal ruim 35 miljoen vakanties werd in eigen land doorgebracht. Bij de buitenlandse vakanties was Duitsland in 2014 net als in voorgaande jaren favoriet, met 3,4 miljoen vakanties. Frankrijk volgt met 2,6 miljoen en Spanje met 1,9 miljoen vakanties. Een groot deel van de buitenlandse vakanties wordt traditioneel in het Middellandse Zee-gebied doorgebracht. Spanje, Italië, Griekenland en Turkije zijn hier de belangrijkste bestemmingen. Zij zijn samen goed voor 4,4 miljoen vakanties.

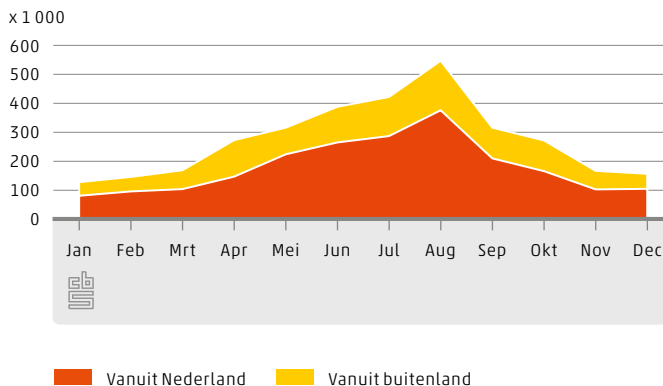
Vakantie-gangers gaven gemiddeld 702 euro per persoon uit aan buitenlandse vakanties. Vakanties in Nederland waren met 166 euro per vakantie-ganger een stuk goedkoper.

4.38 Toptien vakantie-landen van Nederlanders

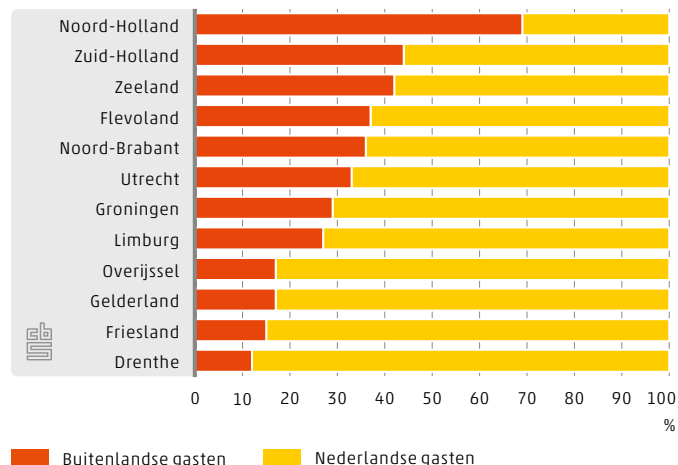
2014 2013

4.39 Gemiddeld aantal overnachtingen per dag in logiesaccommodaties, 2014*

Vanuit Nederland Vanuit buitenland

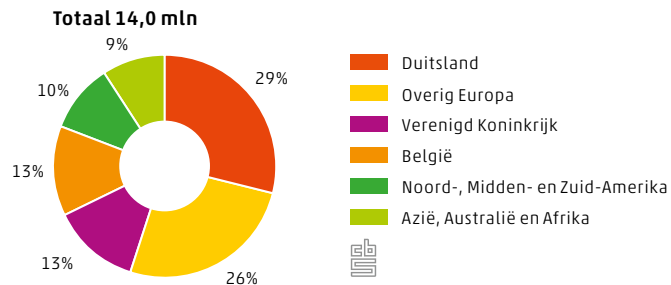
4.40 Nederlandse en buitenlandse hotelgasten per provincie, 2014

4.42 Hotels

	2012	2013	2014*
aantal			
Hotels, pensions en jeugdaccommodaties			
Accommodaties	3 505	3 510	3 561
Slaapplaatsen	236 823	244 145	252 115
gemiddeld aantal per dag x 1 000			
Gasten	58	59	63
Nederlandse	31	32	33
buitenlandse	27	27	30
Overnachtingen	100	102	109
Nederlandse gasten	51	52	54
buitenlandse gasten	49	50	55
Zakelijke overnachtingen in hotels			
Totaal Nederland	43	44	45
waarvan in Amsterdam	11	12	13

4.41 Buitenlandse gasten in Nederlandse logiesaccommodaties, 2014

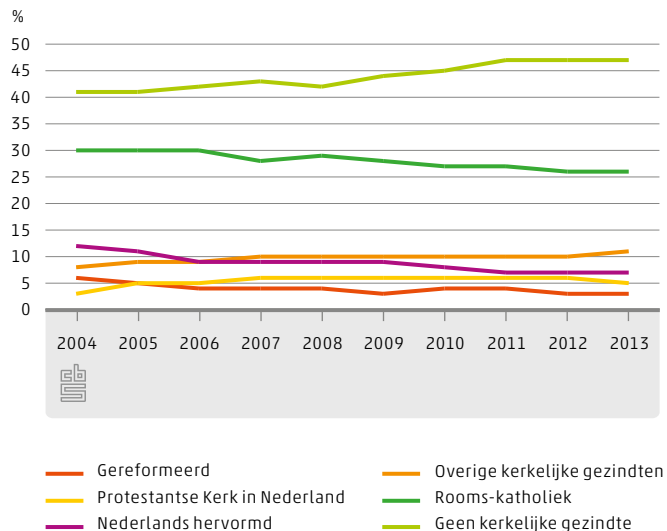

984 000
hotelgasten uit de VS in 2014

4.43 Vakanties van Nederlanders

	Eenheid	2012	2013	2014
Vakanties in Nederland				
Aantal vakanties	x 1 000	18 120	17 490	17 176
Totale uitgaven	mld euro	3	3	3
Uitgaven per vakantieganger	euro	157	163	166
Vakanties in het buitenland				
Aantal vakanties	x 1 000	18 628	18 093	17 933
Totale uitgaven	mld euro	13	13	13
Uitgaven per vakantieganger	euro	692	697	702
Totaal aantal vakanties				
Gemiddeld aantal vakanties per deelnemer	aantal	2,87	2,79	2,80
Gemiddeld aantal lange vakanties per deelnemer	aantal	1,96	1,94	1,93
Gemiddeld aantal korte vakanties per deelnemer	aantal	2,04	1,98	2,01

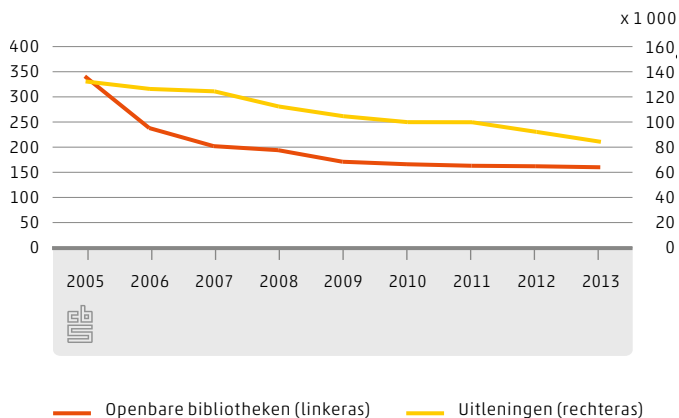
4.44 Bevolking van 18 jaar of ouder naar kerkelijke gezindte

56% van de bevolking ging meer dan één keer op vakantie in 2014

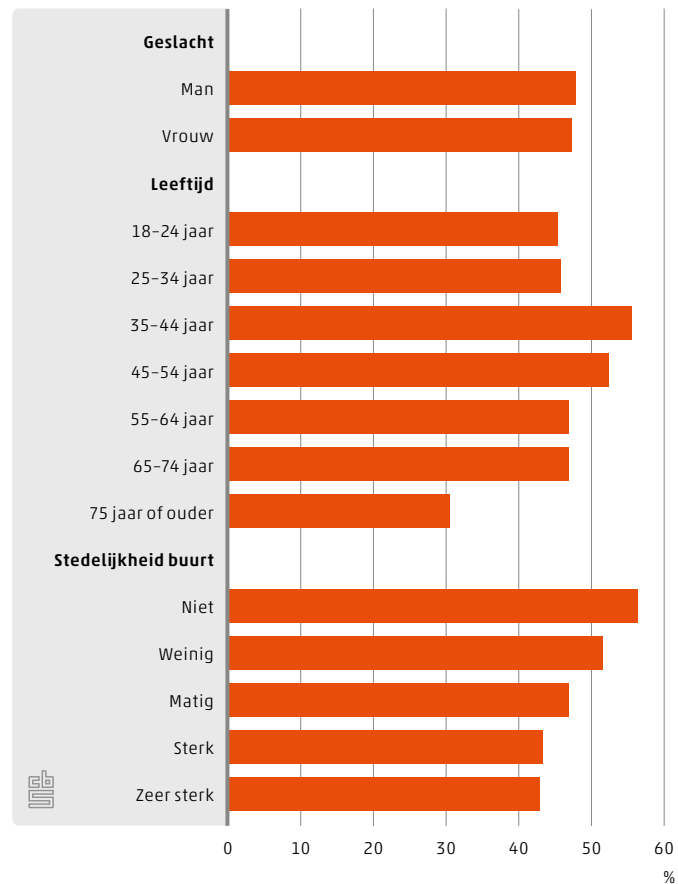
4.45 Aantal openbare bibliotheken en uitleningen

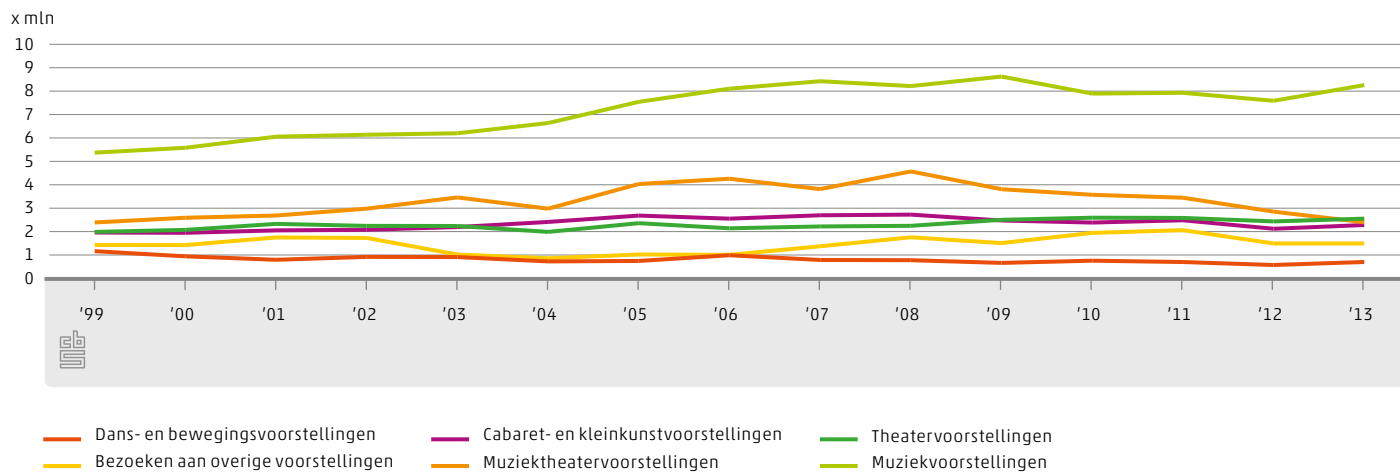
82% van de sportclubs
zette in 2013 vrijwilligers in

4.46 Aandeel vrijwilligers onder de bevolking van 18 jaar of ouder naar achtergrondkenmerken, 2014

4.47 Bezoeken aan voorstellingen

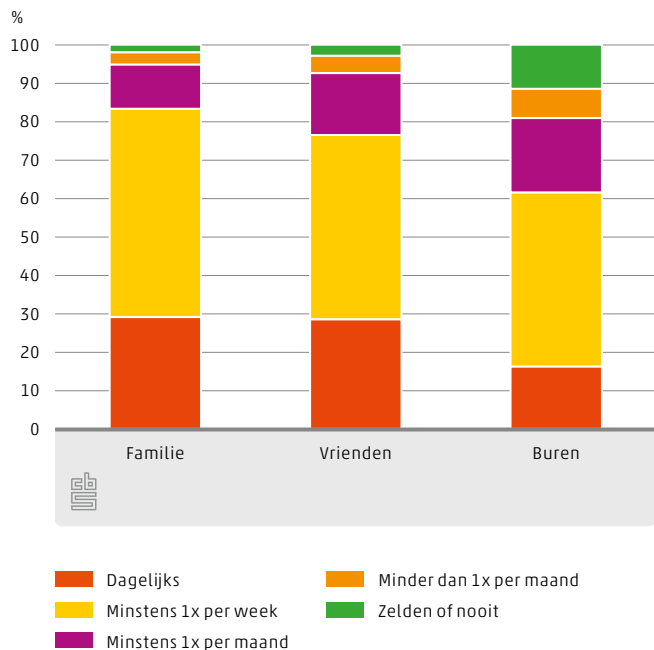

26 484 000

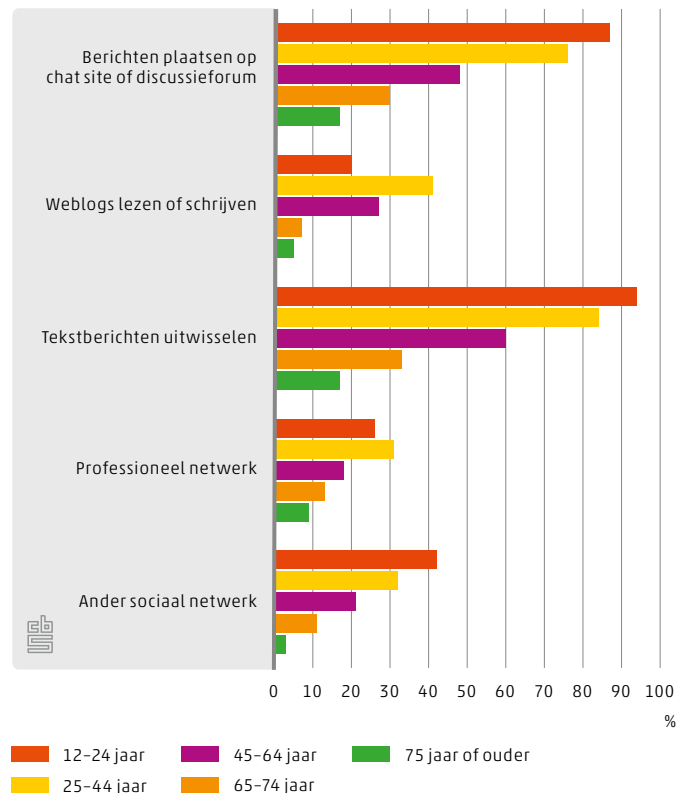
bezoeken aan musea in 2013

4.48 Contact met familie, vrienden en buren, 2014

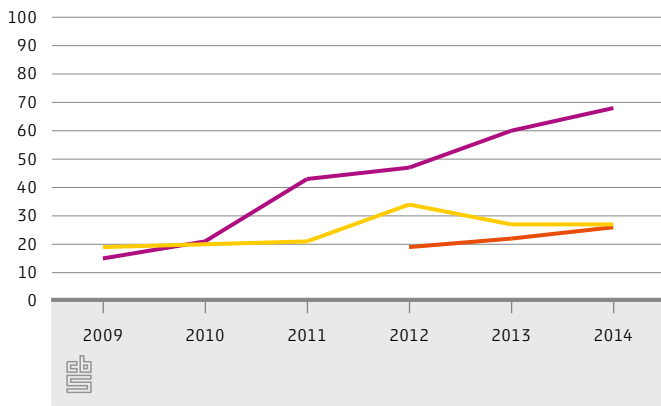

4.49 Gebruik van sociale media naar leeftijd, 2014

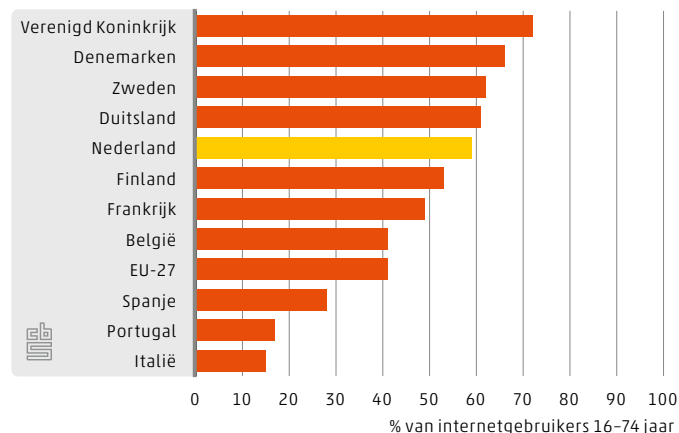
4.50 Gebruik van mobiel internet

% van internetgebruikers

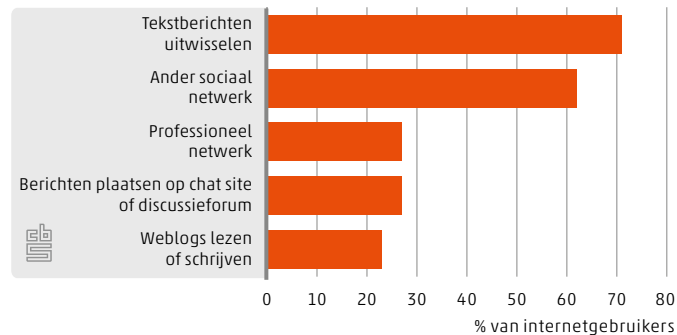
— Tablet — Laptop — Smartphone

4.52 Online winkelen internationaal, 2014

Bron: Eurostat.

4.51 Gebruik van sociale media, 2014

90% van de bevolking is
elke dag online

Vandalisme

45% minder vandalisme
geregistreerd in 2014 dan in 2005

62% minder mensen verdacht
van vandalisme in 2013 dan in 2005

5. Publieke sector

Trends

Minder misdrijven, minder slachtoffers

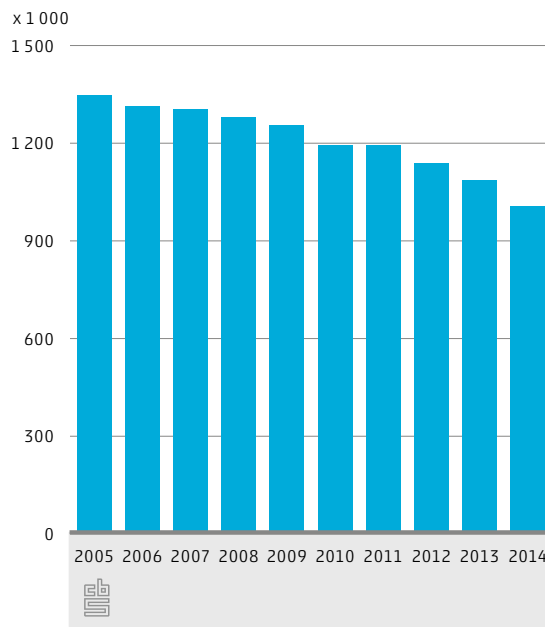
Het aantal geregistreerde misdrijven vertoont al jaren een dalende trend. Ook het aandeel slachtoffers van veel ondervonden criminaliteit daalt al tien jaar haast onafgebroken. Niet anders dan tien jaar geleden zijn zowel de geregistreerde als ondervonden criminaliteit en onveiligheidsgevoelens in steden een groter probleem dan in de rest van Nederland.

Minder geregistreerde misdrijven

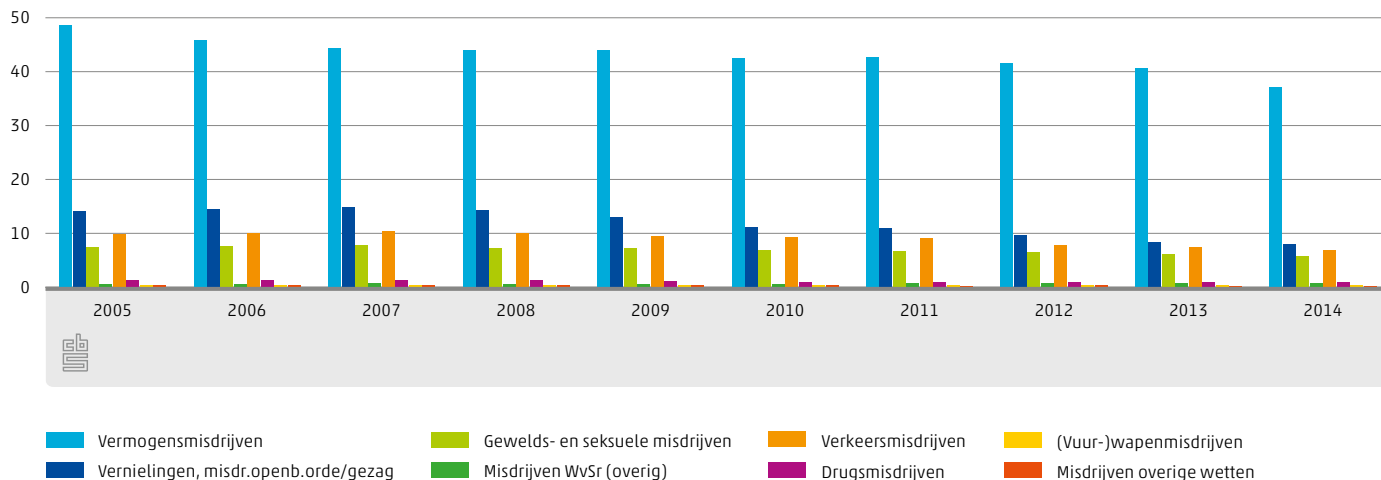
In 2014 registreerde de politie 1 miljoen misdrijven, 7 procent minder dan in 2013 en de sterkste daling van de afgelopen tien jaar. De geregistreerde criminaliteit vertoont al jaren een dalende trend en is het afgelopen decennium met een kwart afgenomen. Werden in 2005 nog bijna 46 gevallen van diefstal en inbraak zonder geweld geregistreerd op iedere duizend Nederlanders, in 2014 waren dat 34 op de duizend mensen. Ook het aantal registraties van vernieling en beschadiging, gewelds- en

seksuele misdrijven en verkeers- en drugs-misdrijven daalde de afgelopen tien jaar fors.

5.1 Aantal geregistreerde misdrijven

5.2 Aantal geregistreerde misdrijven per 1 000 inwoners

Minder criminaliteit in grote steden

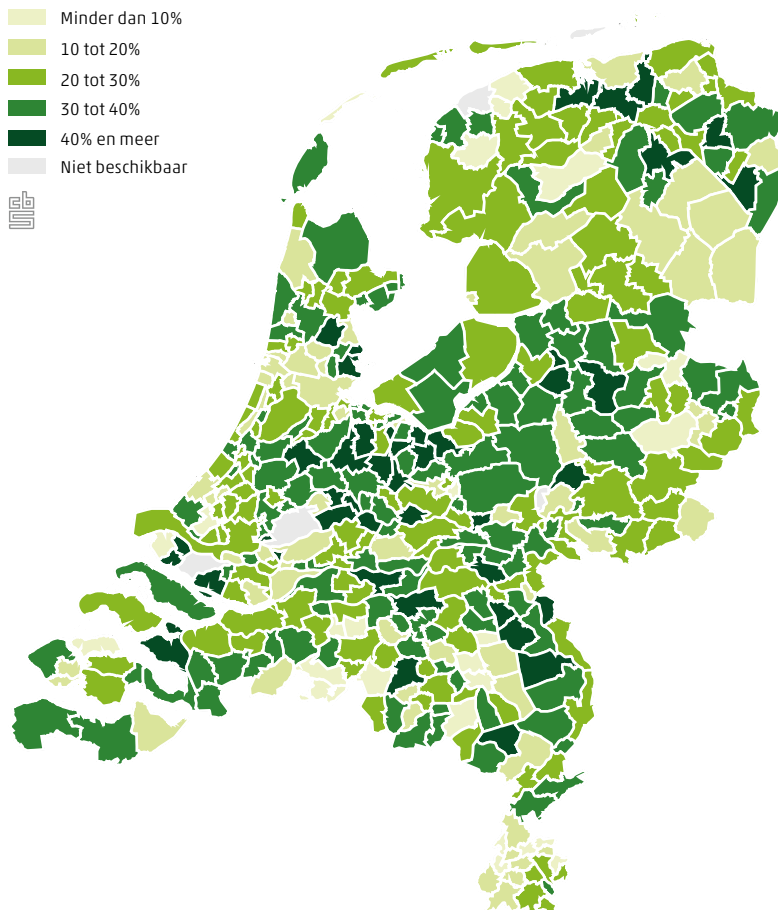
In de vier grote steden (G4) komt criminaliteit relatief gezien nog steeds het vaakst voor. In 2014 werden in Amsterdam 115 misdrijven per duizend inwoners geregistreerd, voor heel Nederland was dit aantal 60. In Rotterdam, Utrecht en Den Haag werden tussen de 95 en 100 misdrijven per duizend inwoners geregistreerd. Maar ook in de grote steden is het aantal geregistreerde misdrijven de afgelopen tien jaar afgenomen. Het aantal geregistreerde misdrijven per duizend inwoners daalde in Den Haag en Amsterdam met respectievelijk 18 en 19 procent, in Rotterdam met meer

dan een kwart en in Utrecht met bijna 40 procent. Landelijk werden 28 procent minder misdrijven per duizend inwoners geregistreerd.

Minder slachtoffers

Niet alleen het aantal geregistreerde misdrijven daalt, ook het aantal mensen dat naar eigen zeggen slachtoffer was van criminaliteit is in de periode 2005–2014 gedaald. Met behulp van enquêtes meet CBS hoe vaak personen van 15 jaar en ouder naar eigen zeggen slachtoffer waren van criminaliteit, aangezien niet alle delicten in politieregistra-

5.3 Daling geregisteerde misdrijven per 1 000 inwoners, 2005-2014

ties terechtkomen. In 2005 zeiden bijna drie op de tien Nederlanders slachtoffer te zijn geweest van een misdrijf, in 2014 minder dan twee op de tien, een daling van ruim 30 procent. Tegelijk met de daling van het aandeel slachtoffers namen de onveiligheidsgevoelens af, zij het iets minder sterk. Gaf in 2005 nog bijna de helft van de Nederlanders aan zich wel eens onveilig te voelen, in 2014 voelde ruim een op de drie zich wel eens onveilig.

Meeste slachtoffers in grote steden

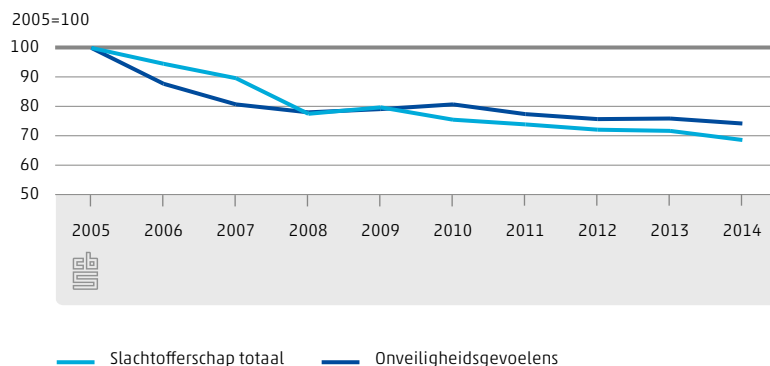
In de vier grote steden geven relatief meer inwoners aan slachtoffer te zijn geweest van veel voorkomende criminaliteit dan landelijk gemiddeld. In totaal is 28 procent van de inwoners in de G4 eenmaal of vaker slachtoffer geweest van een delict. Het landelijk gemiddelde is 19 procent. Dit is in lijn met de politie-registraties waarin relatief meer misdrijven worden geregistreerd in grote steden. Ook in veel andere gemeenten met meer dan 70 duizend inwoners zijn mensen vaker dan gemiddeld slachtoffer geweest van een misdrijf. In Amsterdam ligt het slachtofferschap met 31 procent ver boven het landelijk gemiddelde.

Bijna 36 procent van de Nederlanders voelt zich wel eens onveilig. In vier op de vijf gemeenten met meer dan 70 duizend inwoners is dit percentage hoger. In Maastricht voelt bijna 48 procent van de inwoners zich wel eens onveilig. Ook in Gouda, Utrecht en Leidschendam-Voorburg voelen relatief veel inwoners zich wel eens onveilig. Er zijn echter ook 70-duizend-plusgemeenten waar inwoners zich veiliger voelen dan gemiddeld: in Súdwest Fryslân voelt maar 27 procent van de inwoners zich wel eens onveilig.

5.4 Onveiligheidsbeleving in de woonplaats, 2014

5.5 Slachtofferschap criminaliteit en onveiligheidsgevoelens

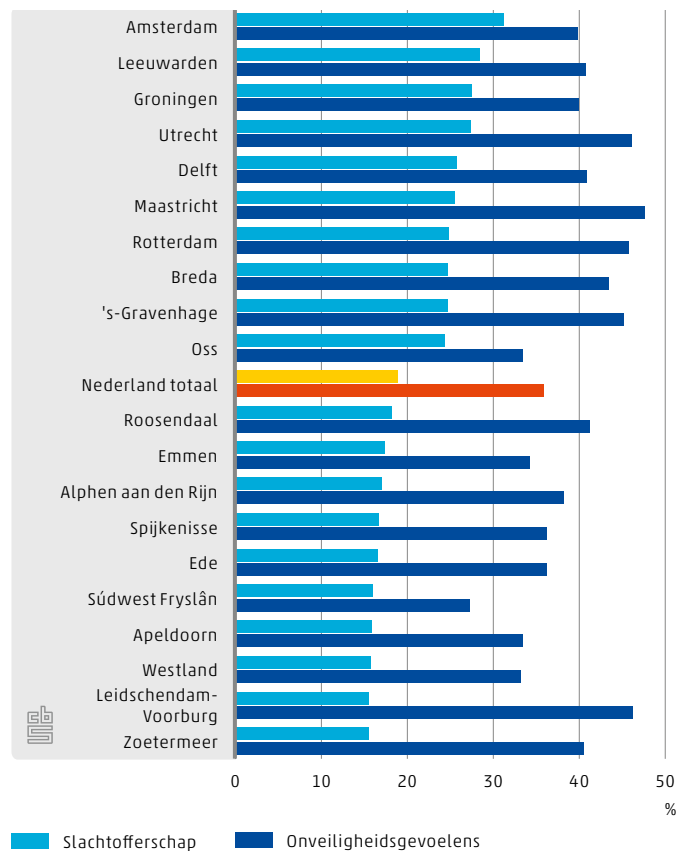

5.6 Geregistreerde criminaliteit

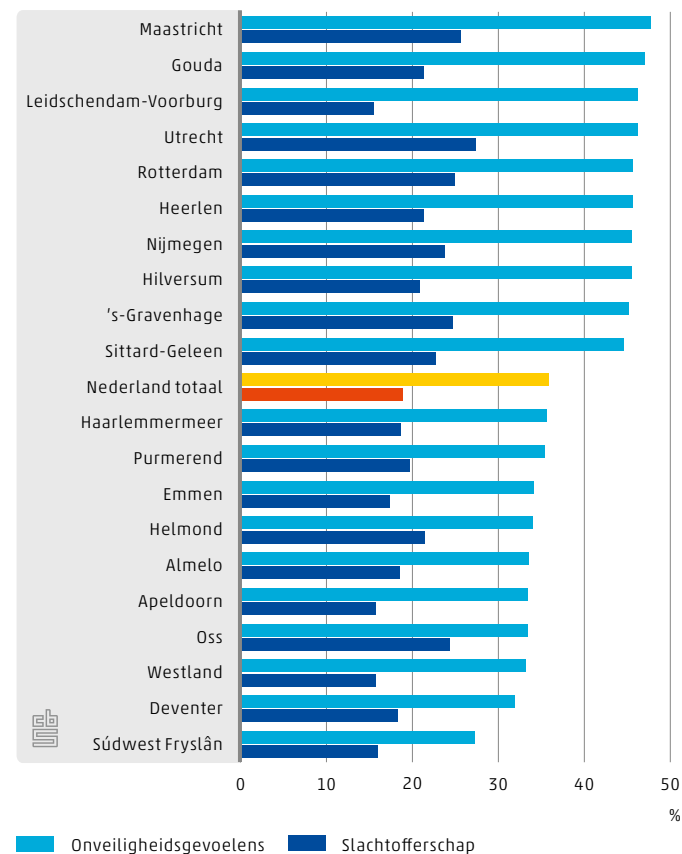
	2012*	2013*	2014*
	x 1 000		
Totaal misdrijven, geregistreerd door politie en Koninklijke Marechaussee	1 138	1 087	1 001
Vermogensmisdrijven	697	682	621
waarvan			
diefstal en inbraak met geweld	15	13	10
diefstal en inbraak zonder geweld	637	632	574
Vernielingen, misdrijven tegen openbare orde en gezag	162	140	133
Gewelds- en seksuele misdrijven	110	102	96
Misdrijven Wetboek van Strafrecht (overig)	12	11	12
Verkeersmisdrijven	130	124	114
Drugsmisdrijven	17	16	16
(Vuur)wapenmisdrijven	7	6	6
Misdrijven overige wetten	4	4	3

5.7 Slachtofferschap criminaliteit en onveiligheidsgevoelens in gemeenten met meer dan 70 duizend inwoners, 2014

Meeste slachtoffers

Meeste onveiligheidsgevoelens

Gediplomeerden in 2013/'14

177 628

mbo-gediplomeerden

65 757

hbo-gediplomeerden

71 338

wo-gediplomeerden

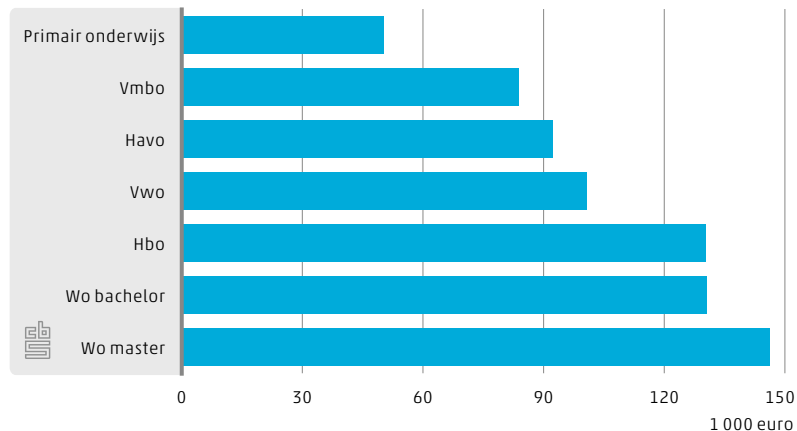

De feiten op een rij

Onderwijs

Het voortgezet onderwijs (vo) veranderde tijdens de twintigste eeuw steeds meer van elite-onderwijs naar onderwijs voor velen. De groei van het aantal leerlingen aan het begin van de twintigste eeuw hing samen met de industrialisatie; de vraag naar geschoolde arbeidskrachten nam toe. Na de Tweede Wereldoorlog steeg het aantal leerlingen explosief. Naast de economische groei en de verlenging van de leerplicht zorgden de invoering van de Mammoetwet (1968) en het aantal babyboomers ervoor dat het aantal leerlingen in het vo steeg. Bestaande onderwijssoorten als mulo, mms en hbs werden vervangen door mavo (nu vmbo-t), havo en atheneum, waarbij het atheneum een jaar langer duurde dan de hbs. Het lager beroepsonderwijs (nu vmbo-bkg) viel voortaan ook onder het vo. De brugklas werd geïntroduceerd en leerlingen konden makkelijker stapelen. Vanaf halverwege de jaren tachtig trad een verzadiging op: het aantal leerlingen fluctueerde met de bevolkingsaantallen van de overeenkomstige leeftijdsgroep.

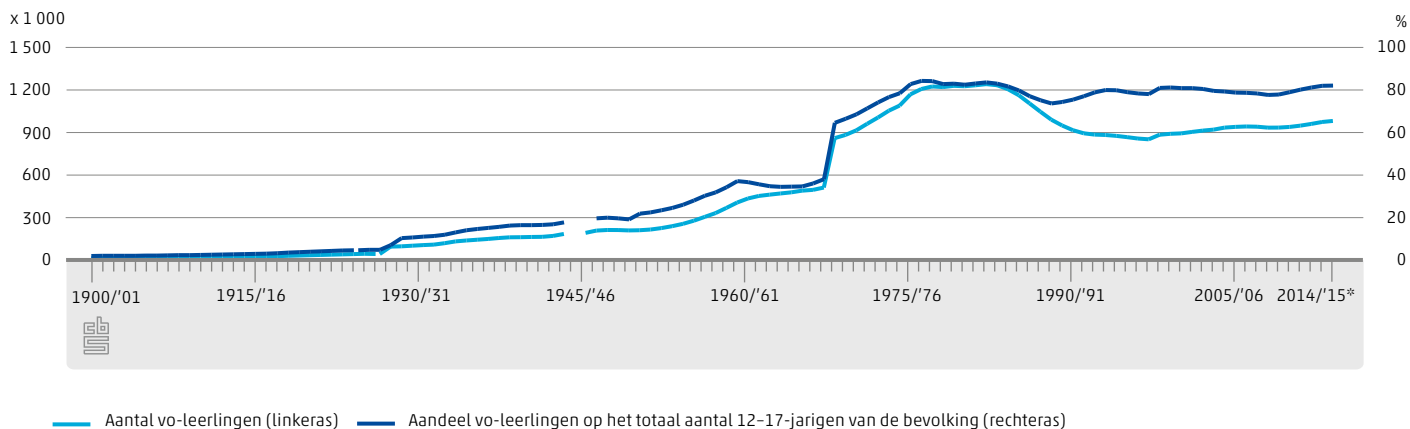
5.8 Onderwijsuitgaven per einddiploma, 2013*

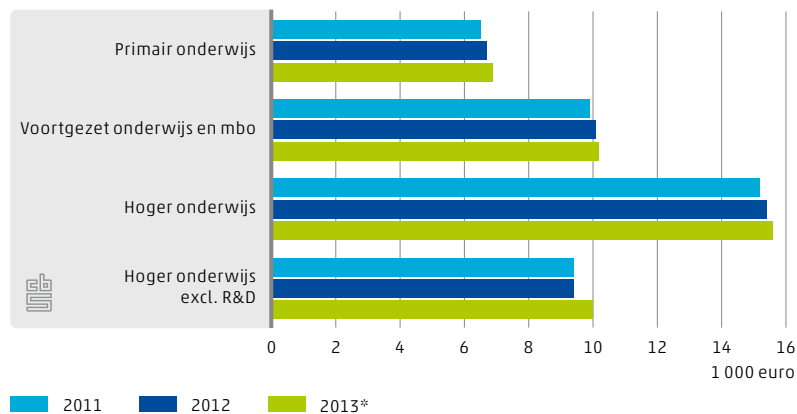
5.9 Voortgezet onderwijs

	Eenheid	2012/'13	2013/'14	2014/'15
Onderwijsinstellingen*	absoluut	658	658	.
Leerlingen**	x 1 000	961	974	981
Algemeen leerjaar		410	414	441
Vwo		162	161	164
Havo		154	157	160
Vmbo-gt		108	112	114
Vmbo-bk		100	102	100
Praktijkonderwijs		28	29	29

5.10 Aantal leerlingen en percentage 12-17-jarigen in het voortgezet onderwijs vanaf 1900

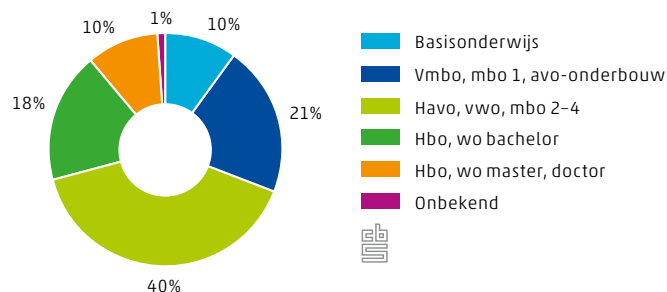
5.11 Uitgaven aan onderwijsinstellingen per deelnemer

€ 166 900 kostte
een masterdiploma in 2013

5.12 Onderwijsniveau bevolking van 15-74 jaar, 2014

5.13 Primair onderwijs

	Eenheid	2011/'12	2012/'13	2013/'14
Onderwijsinstellingen**	absoluut			
Basisonderwijs		6 808	6 743	6 651
Speciaal basisonderwijs		304	296	291
Speciale scholen		327	322	321
Leerlingen*	x 1 000			
Basisonderwijs		1 517	1 498	1 477
Speciaal basisonderwijs		42	40	38
Speciale scholen		70	70	71

5.14 Uitgaven aan onderwijs

	2011	2012	2013*
	mln euro		
Totaal	39 971	40 465	41 741
Door overheid	33 187	33 091	34 327
waarvan aan			
primair onderwijs	10 881	10 812	11 142
voortgezet onderwijs, mbo	13 850	14 062	14 519
hoger onderwijs	8 456	8 218	8 666
Door huishoudens	3 231	3 780	3 812
waarvan aan			
primair onderwijs	324	361	388
voortgezet onderwijs, mbo	1 411	1 361	1 386
hoger onderwijs	1 497	2 058	2 038
Door bedrijven	3 032	3 233	3 271
waarvan aan			
primair onderwijs	41	60	63
voortgezet onderwijs, mbo	1 540	1 711	1 680
hoger onderwijs	1 450	1 461	1 527
Door buitenland	521	360	331
waarvan aan			
primair onderwijs	21	27	13
voortgezet onderwijs, mbo	234	45	14
hoger onderwijs	266	288	305
	%		
In % bbp (vóór NR-revisie)	6,7	6,3	6,5

5.15 Mbo en volwassenenonderwijs

	Eenheid	2012/'13	2013/'14*	2014/'15*
Onderwijsinstellingen	absoluut	69	69	69
Deelnemers	x 1 000			
Mbo (exclusief extraneï)		511	500	482
Bol		360	371	378
Bbl		151	129	104
Niveau 1		23	20	13
Niveau 2		118	111	97
Niveau 3		140	147	129
Niveau 4		230	221	243
Volwassenenonderwijs*		35	33	14
Educatie		22	20	.
Vavo		13	13	14

5.16 Hoger onderwijs

	2012/'13	2013/'14*	2014/'15*
	x 1 000		
Ingeschrevenen			
Hbo	422	440	446
Wo	241	250	257
Gediplomeerden*			
Hbo bachelor	59	61	.
Wo bachelor	33	33	.
Wo master/doctoraal	33	34	.

4 897 mannen volgen
lerarenopleiding basisonderwijs in 2014/'15

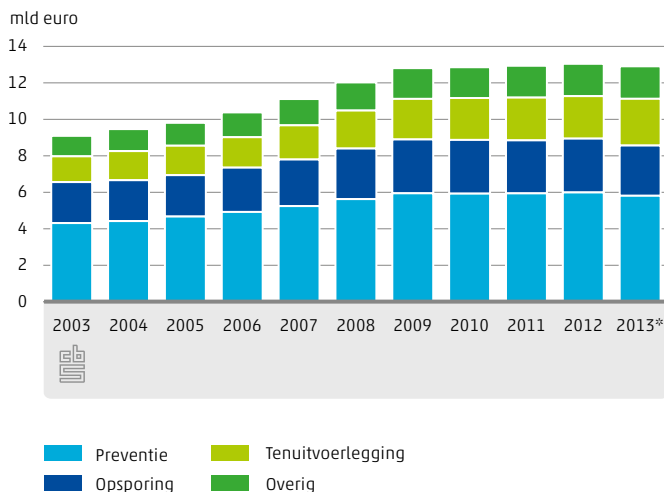
4 374 wo-studenten
vreemde talen in 2014/'15

8 291 wo-studenten
informatica in 2014/'15

5.17 Uitgaven aan veiligheidszorg

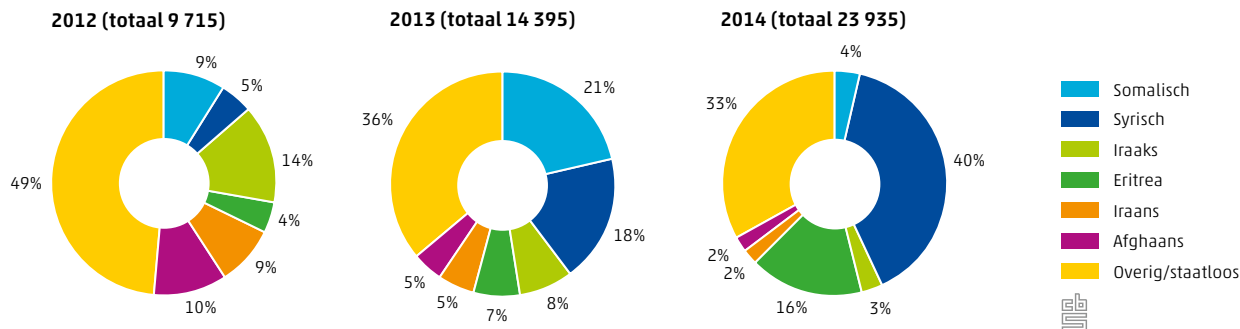
Veiligheid

In 2013 werd 12,9 miljard euro uitgegeven aan veiligheidszorg, waarvan 5,8 miljoen euro aan preventie. De uitgaven zijn, na een fikse stijging, sinds 2009 vrijwel stabiel.

Asielzoekers

In 2014 vroegen 23,9 duizend mensen asiel aan in Nederland. Dit is 66 procent meer dan in 2013. De meeste asielzoekers kwamen uit Syrië als gevolg van de oorlog daar. Het aantal aanvragen uit dit land steeg tot 9,5 duizend, bijna 40 procent van het totaal. Ook kwamen er relatief veel mensen uit Eritrea, bijna 4 duizend.

5.18 Eerste asielverzoeken naar nationaliteit

Brandweer

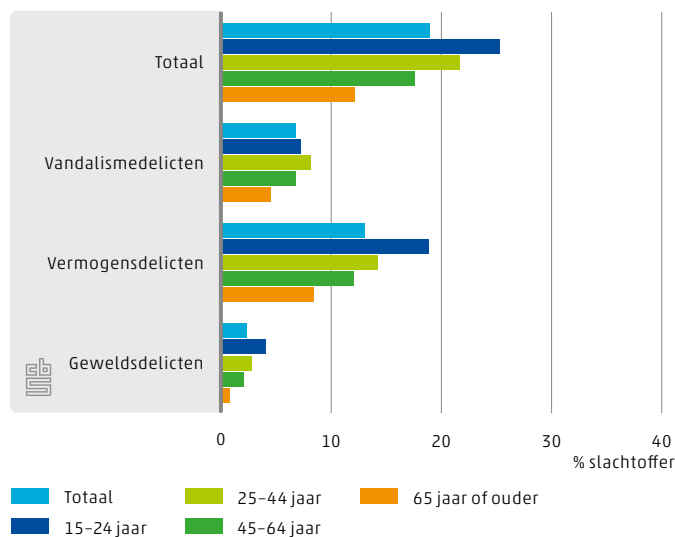
In 2013 zijn bij de brandweer bijna 139 duizend meldingen binnengekomen, 87 duizend brandmeldingen en 52 duizend verzoeken om hulpverlening. Het aantal brandmeldingen was 9 procent lager dan het jaar ervoor, het aantal verzoeken om hulpverlening 12 procent hoger. Van alle meldingen was 38 procent loos alarm.

5.19 Meldingen bij de brandweer

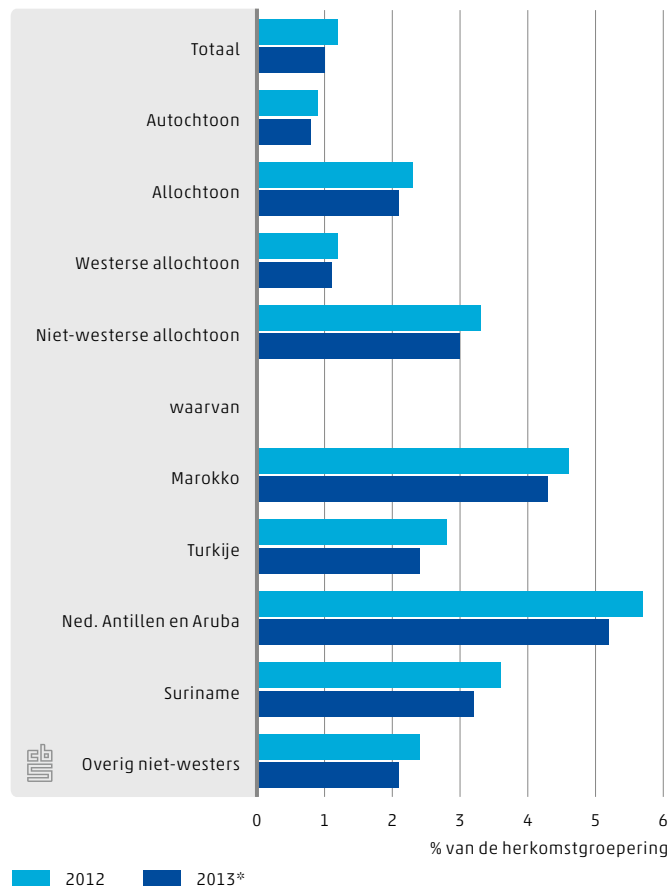
	2011	2012	2013*
	x 1 000		
Brandmeldingen	107,2	95,6	86,7
waarvan			
buitenbrand	25,7	19,7	19,3
binnenbrand	14,5	14,4	15,0
schoorsteenbrand	1,8	1,7	1,7
loze alarmmelding	65,2	59,8	50,6
Hulpverleningsmeldingen	48,3	46,5	52,2
waarvan			
hulpverlening in gebouwen	21,0	17,8	28,4
hulpverlening, anders dan in gebouwen	23,8	25,2	21,0
loze alarmmelding	3,4	3,5	2,8

5.20 Ervaren slachtofferschap, 2014

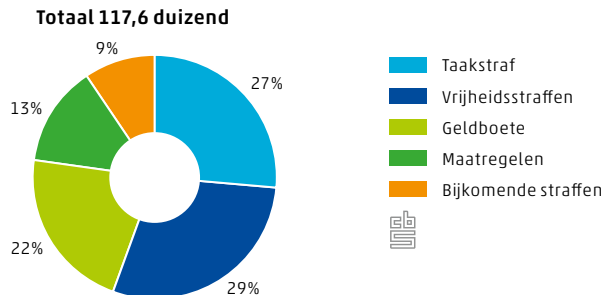

5.21 Aangehouden verdachten naar herkomst, 12 jaar en ouder

Bron: CBS/KLPD.

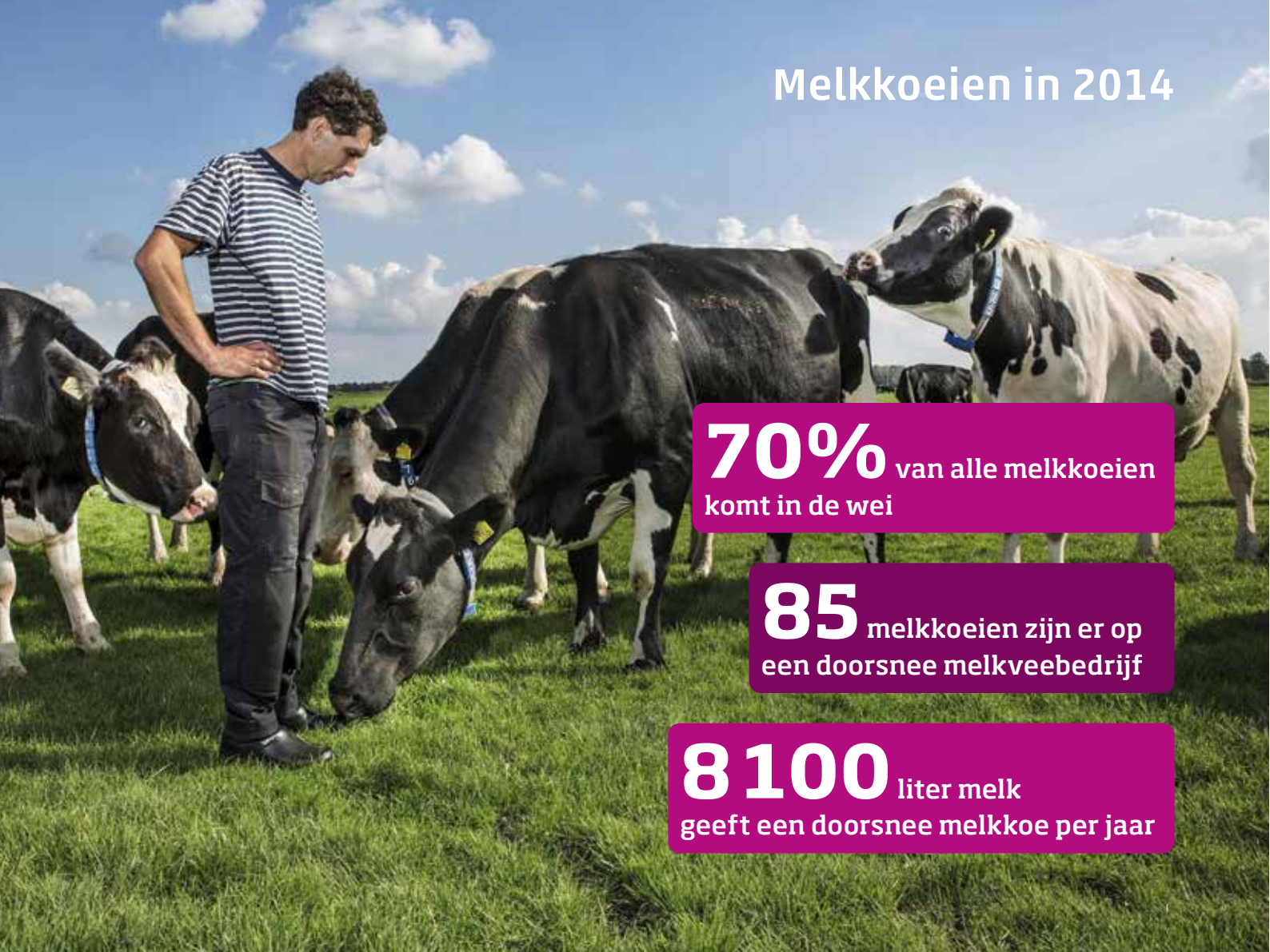
5.22 Rechtbankstrafzaken, sancties rechter eerste aanleg, 2013

5.23 Schuldigverklaringen rechter eerste aanleg

	2011	2012	2013
	x 1 000		
Totaal schuldigverklaringen	93,8	86,0	83,5
Wetboek van Strafrecht	65,8	60,9	58,6
waarvan			
vermogensmisdrijven	33,0	31,2	31,0
vernielingen en misdrijven tegen openbare orde en gezag	11,0	9,8	8,8
gewelds- en seksuele delicten	18,5	17,5	16,9
Verkeersmisdrijven	14,9	14,6	15,0
Drugsmisdrijven	6,4	6,2	6,8
Misdrijven overige wetten	6,7	4,4	3,2

Melkkoeien in 2014

70% van alle melkkoeien
komt in de wei

85 melkkoeien zijn er op
een doorsnee melkveebedrijf

8100 liter melk
geeft een doorsnee melkkoe per jaar

6. Leefomgeving

Trends

1,1 miljoen melkkoeien in de wei

In 2013 kwamen bijna 1,1 miljoen melkkoeien in de wei, 70 procent van alle melkkoeien (1,7 miljoen). De inspanningen van de zuivel-sector om weidegang voor de koeien te behouden lijken effect te hebben.

In de typische veenweidegebieden in Utrecht, Noord- en Zuid-Holland lopen de meeste melkkoeien in de wei. Veengrond is veelal te zuur en te nat voor akkerbouw en daarom vooral geschikt als weide- of hooiland. In gebieden die geschikter zijn voor akkerbouw is minder grasland en lopen er minder melkkoeien in de wei. In het oosten van Noord-Brabant en in Noord-Limburg lopen minder koeien buiten, omdat het een gebied is waar vooral intensieve veehouderij plaatsvindt en de grond gebruikt wordt voor het verbouwen van voedergewassen en het uitrijden van mest.

Melkrobot houdt koeien in de stal

De introductie van de melkrobot heeft de toepassing van weidegang in de bedrijfsvoering bemoeilijkt. Het gebruik van de melkrobot begon in 1992 in Nederland, maar pas na 2000 nam het gebruik sterk toe. Bij de inzet van een melkrobot worden de koeien meestal vaker gemolken, soms wel drie keer per dag. Het melken met de melkrobot gebeurt meestal in de stal. Maar er is al een mobiele melkrobot ontwikkeld, waarmee de koeien weer in de wei gemolken kunnen worden. De zuivelfabrieken stimuleren de melkveehouders om weidemelk te leveren, door hen een hogere prijs voor weidemelk te bieden.

Helft landbouwgrond is grasland

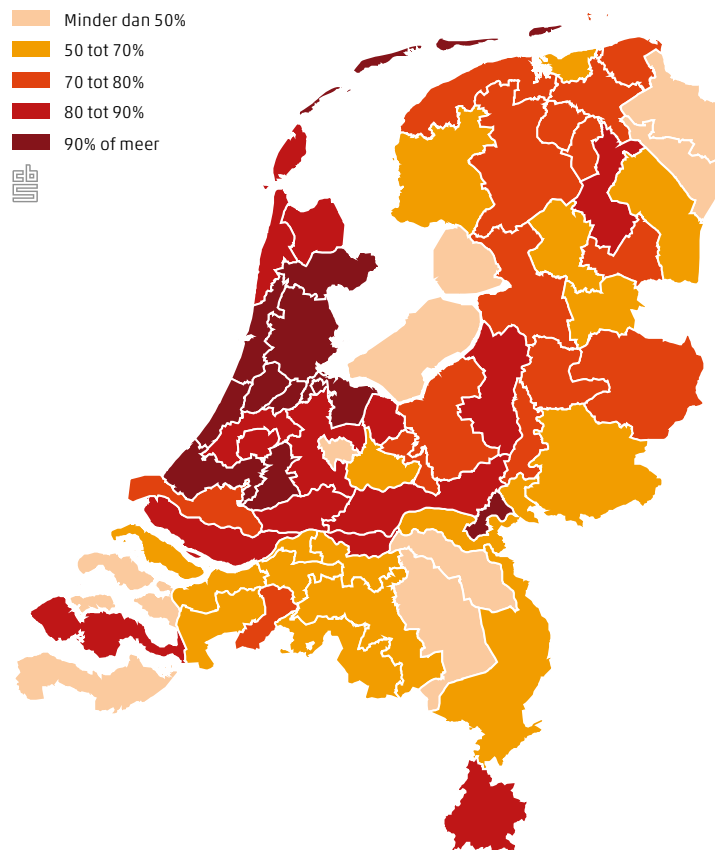
Het aandeel grasland in het totale landbouw-areaal is vanaf de jaren zeventig gedaald, maar het grasland neemt met 54 procent nog steeds het grootste deel van de landbouwgrond in beslag. Het grasland dient niet alleen voor de

beweiding van koeien, maar is ook voor de productie van veevoer. In 2013 werd van het gemaaide gras 86 procent ingekuild, dat wil zeggen op een grote hoop verzameld en afgedekt met plastic. Steeds vaker wordt het gras op het land in plastic (balen) verpakt. Van het gras dat niet wordt ingekuild, wordt 5 procent gedroogd tot hooi, 5 procent wordt gebruikt als zomerstalvoeder en het overige gras is voor divers gebruik. In 2013 was de totale oogst aan kuilgras 5,5 miljard kg droge stof, de totale oogst aan hooi 208 miljoen kg droge stof.

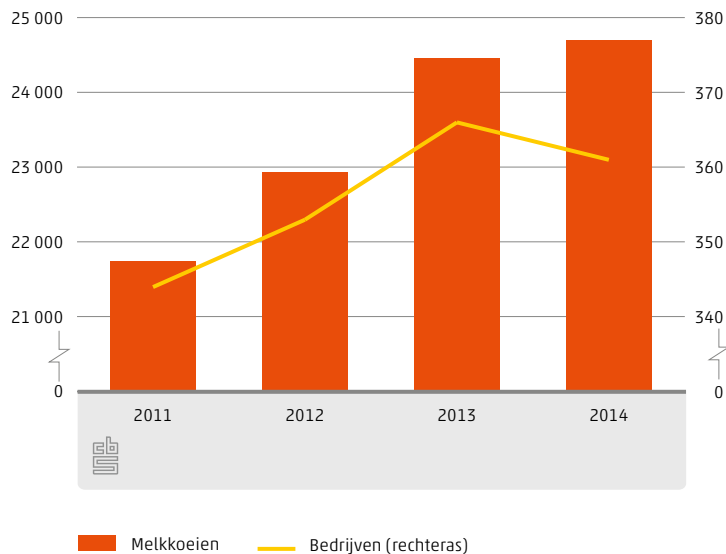
Melkveestapel groeit weer sinds 2012

Het aantal melkkoeien is sinds 1980 met een derde afgenomen, van 2,4 miljoen stuks in 1980 naar 1,5 miljoen in 2012. De sterke afname na 1984 viel samen met de invoering van de melkquota in de Europese Unie. Er werd meer melk geproduceerd dan er geconsumeerd werd, wat door de opkoopregeling van de Europese Unie tot de zogenoemde melkplassen en boterbergen leidde. Door de groeiende vraag naar zuivel op de wereldmarkt is de noodzaak voor melkquota verdwenen. Vanaf 2012 neemt het aantal melkkoeien weer toe en ook is er een toename van het aantal stuks jongvee voor de

6.1 Percentage melkkoeien met weidegang per landbouwgebied, 2013

6.2 Biologische melkveehouderij

1,5% van de
melkveestapel is biologisch

melkveehouderij. Het aantal dieren steeg van 2012 tot 2014 met 118 duizend naar 1,31 miljoen, een stijging van 10 procent. De melkboeren speelden hiermee in op de afschaffing van de melkquota op 1 april 2015.

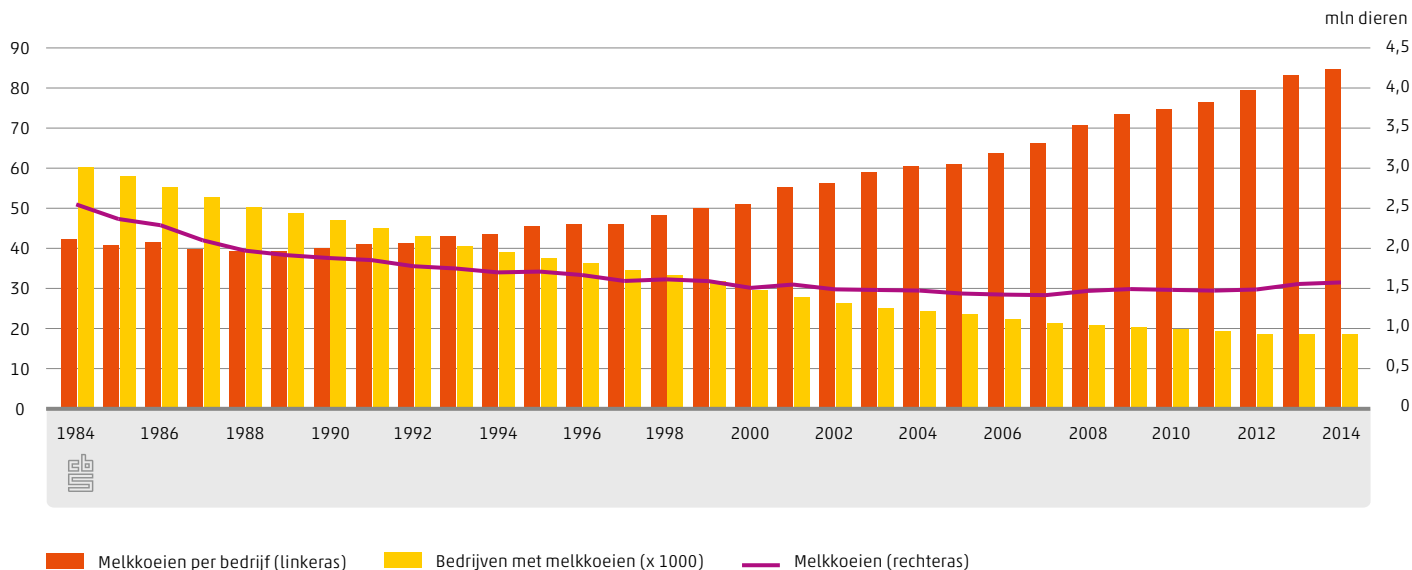
De biologische melkveestapel laat een soortgelijke groei zien. Het aantal melkkoeien steeg van 2012 tot 2014 met 8 procent tot 25 duizend, het jongvee met 10 procent tot 19 duizend. Biologische melkkoeien en jongvee vormen overigens niet meer dan 1,5 procent van de totale melkveestapel en dit aandeel neemt maar langzaam toe.

22 liter melk per koe per dag

In 1950 gaf een gemiddelde Nederlandse melkkoewet geen 4 duizend liter melk per jaar. In 2000 was de gemiddelde melkgift al 7,3 duizend liter. Inmiddels is dit verder gestegen tot 8,1 duizend liter, dit komt neer op ongeveer 22 liter melk per koe per dag. In 2014 was de totale melkproductie van koeien 12,5 miljard liter.

Bijna alle melk gaat naar de zuivelfabrieken, die ruim de helft van de melk verwerken tot kaas en een tiende tot consumptiemelk. Van de

6.3 Melkveehouderij in Nederland

overige melk wordt onder meer boter, room, yoghurt, desserts, ijs, gecondenseerde melk en melkpoeder gemaakt. In 2014 produceerden de zuivelfabrieken 768 miljoen kg fabriekskaas, 146 miljoen kg boter, 205 miljoen kg melkpoeder en 384 miljoen kg gecondenseerde melk. Ruim 200 miljoen liter melk gaat niet naar de fabriek, maar is bestemd voor de kalveren op de boerderij of voor verwerking door boeren en boerinnen tot regionale producten als kruidenkaas en ijs.

Schaalvergroting

In de periode 2000–2014 is het aantal bedrijven met melkvee met bijna 11 duizend gedaald tot 18,6 duizend, het aantal melkkoeien steeg tot 1,7 miljoen. Dit leverde een forse schaalvergroting op. Het aantal melkkoeien per bedrijf nam van 2000 tot 2014 toe van 51 tot 85. In 2000 waren er 320 bedrijven met 150 melkkoeien of meer. In 2014 was dit al gestegen tot 1700 bedrijven. Het aantal bedrijven met 250 melkkoeien of meer nam in die periode toe van 45 tot bijna 300.

6.4 Productie van mest en mineralen

	2012	2013	2014*
	mln kg		
Mest veestapel	71 207	73 155	74 089
waarvan			
rundvee	55 416	57 428	58 389
schapen en geiten	1 699	1 719	1 710
paarden en pony's	929	919	895
varkens	11 571	11 472	11 424
pluimvee	1 416	1 442	1 500
konijnen en pelsdieren	176	175	172
Mineralenuitscheiding			
Stikstof	461	473	480
Fosfaat	161	166	168
Kali	505	517	525

27,5 miljard euro bedroeg de productiewaarde van de land- en tuinbouw

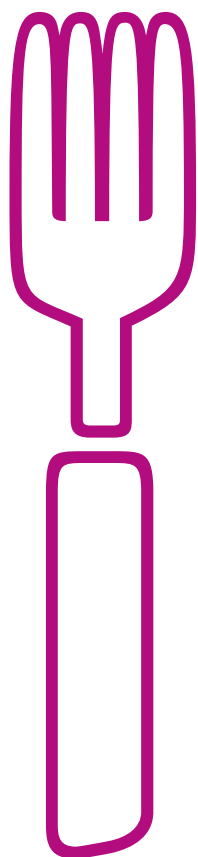
Melkproductie bedraagt 5,0 miljard euro

In 2014 bedroeg de totale productiewaarde van de Nederlandse land- en tuinbouw ruim 27,5 miljard euro. Van de productiewaarde werd 47 procent geleverd door het verbouwen van gewassen, 41 procent door de veehouderij (voornamelijk melk, vlees en eieren) en 9 procent door de agrarische dienstverlening. De productiewaarde van melk was met 5,0 miljard euro goed voor 18 procent van de totale productiewaarde. In de periode 1995–2014 schommelde de productiewaarde van melk flink rond een stijgende trend. De schommelingen zijn vooral een gevolg van sterk variërende melkprijzen.

Mestproductie vooral door rundvee

Behalve melk produceren koeien ook mest. In 2013 produceerde de gehele Nederlandse veestapel 73,2 miljard kg mest. Melkkoeien droegen daar ruim 40 miljard kg aan bij, dat is 55 procent van het totaal. Varkens waren goed voor 16 procent van de mestproductie, pluimvee voor 2 procent en vleeskoeien voor 23 procent.

Oogst enkele akkerbouwgewassen in 2014

3 871 000 000 kg
consumptieaardappelen

1 220 000 000 kg
uien

6 000 000 kg
bruine bonen

De feiten op een rij

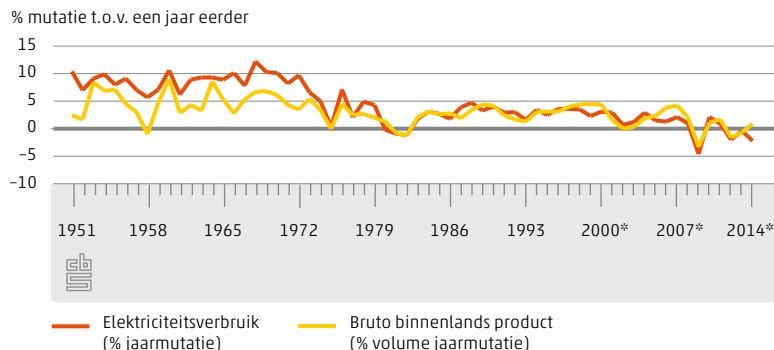
Energie

De elektriciteitsproductie is in 2014 na een daling van drie jaar met 2 procent gegroeid tot 103 miljard kWh. De toename komt vooral omdat de vraag naar elektriciteit vanuit het buitenland fors groeide.

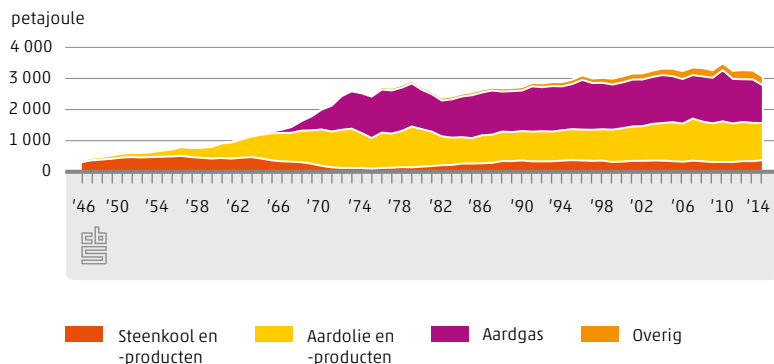
In 2014 kwam de uitvoer van elektriciteit 21 procent hoger uit dan in 2013 en bereikte daarmee een recordhoogte. Vooral naar België en Engeland nam de export sterk toe. De toegenomen vraag uit België werd met name veroorzaakt door de afgenomen elektriciteitsproductie als gevolg van stilgelegde kernreactoren.

Voor het eerst is wind de belangrijkste energiebron voor hernieuwbare elektriciteit. De elektriciteitsproductie uit wind lag in 2014 zo'n 8 procent hoger dan in 2013, terwijl deze productie uit biomassa 16 procent lager uitpakte. De totale productie van hernieuwbare elektriciteit in 2014 was 11,7 miljard kWh, net iets minder dan in 2013. Het is het vijfde achtereenvolgende jaar dat de productie van hernieuwbare elektriciteit schommelt rond 10 procent van het verbruik.

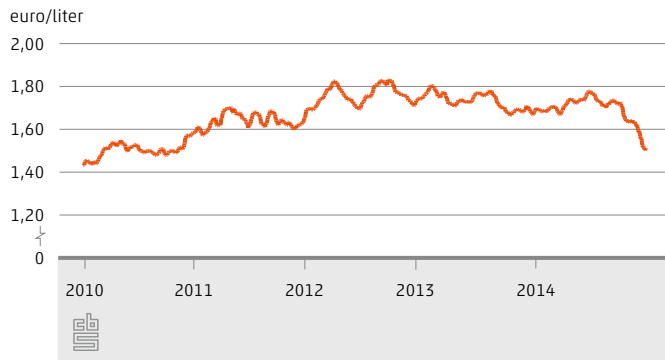
6.5 Ontwikkeling elektriciteitsverbruik en bruto binnenlands product

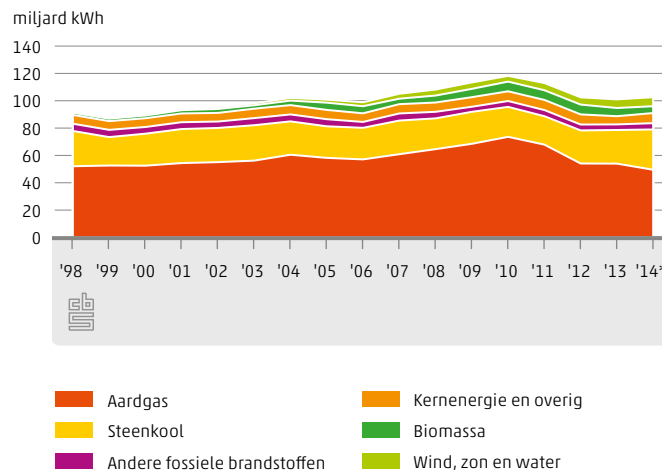
6.6 Energieaanbod naar energiedrager

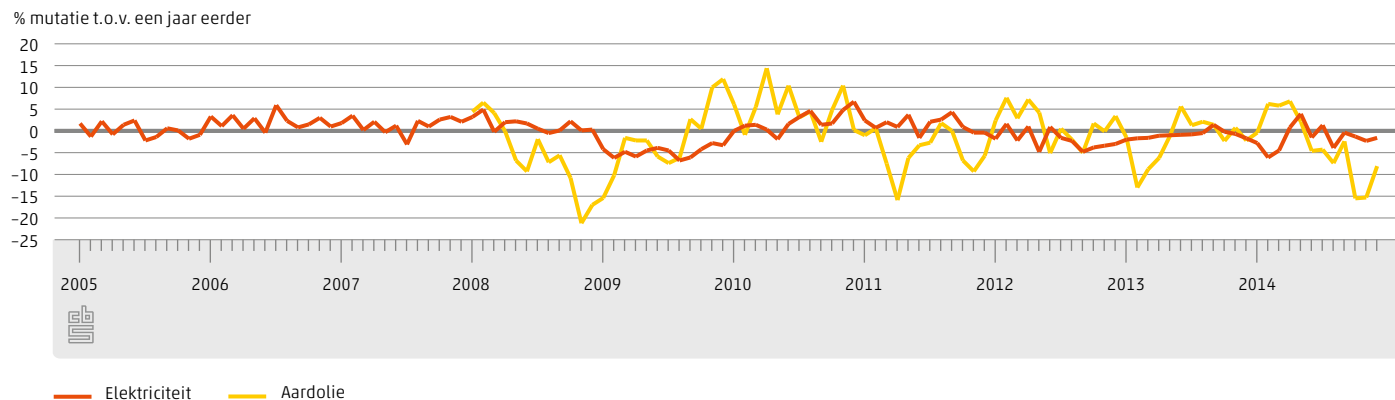
6.7 Prijs van Euro95

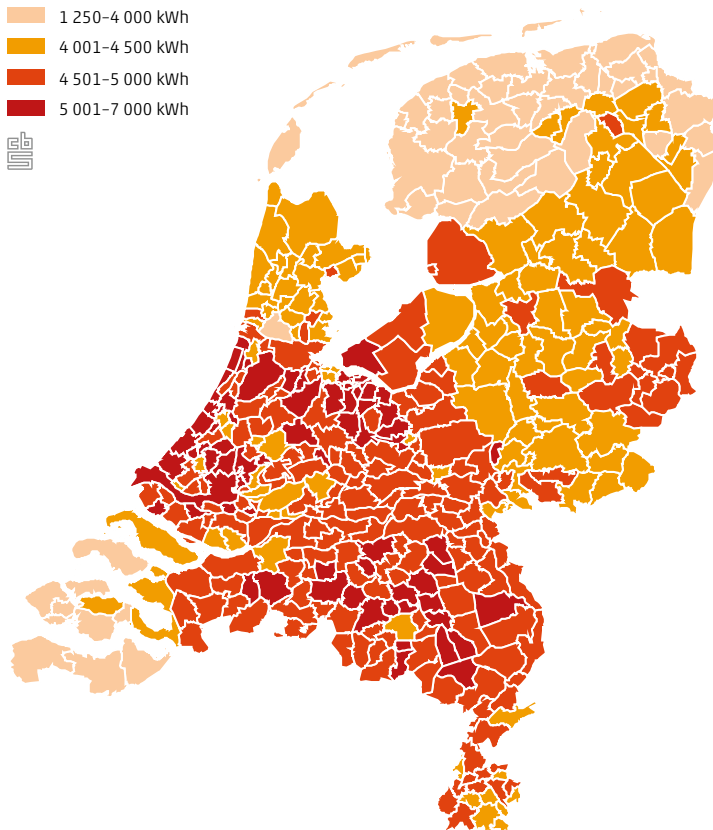
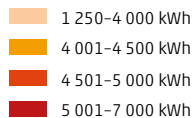
6.8 Energiebronnen voor elektriciteitsproductie

6.9 Verbruik van elektriciteit en aardolie

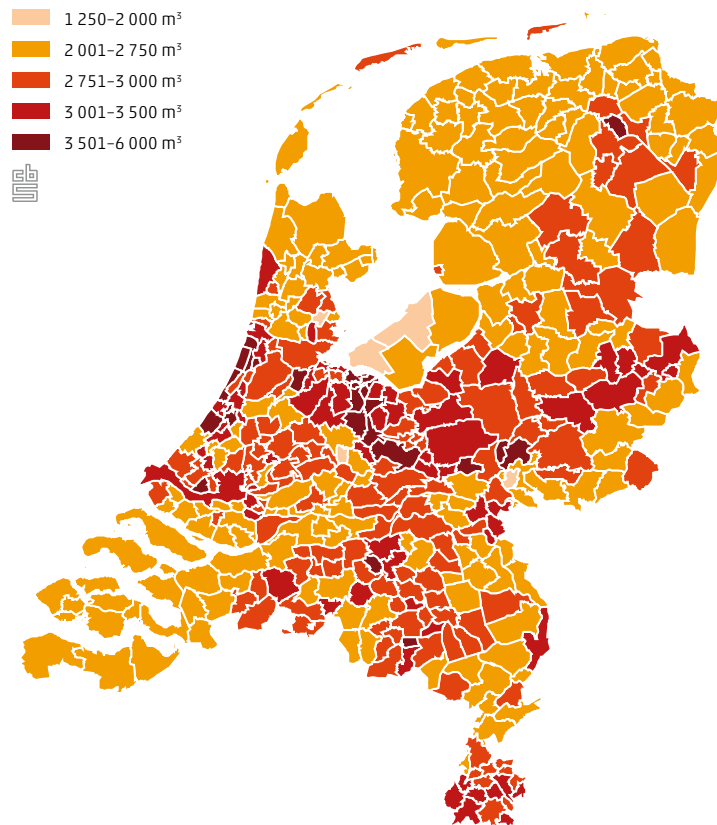
6.10 Gemiddeld elektriciteitsverbruik vrijstaande woningen, 2013

6.11 Elektriciteitsbalans

	2012	2013	2014*
	mld kWh		
Aanbod van elektriciteit	119,6	119,1	117,3
waarvan			
productie	102,5		102,5
centraal	64,0	63,1	67,5
decentraal	38,5	37,8	35,0
invoer	32,2	33,3	32,9
uitvoer (-)	15,0	15,0	18,1
Verbruik van elektriciteit	119,6	119,1	117,3
waarvan			
via het openbare net	101,8	101,4	99,1
via bedrijfsnetten	14,1	14,2	14,2
bij de productie	3,7	3,5	4,0
Netverliezen	4,5	4,5	4,4

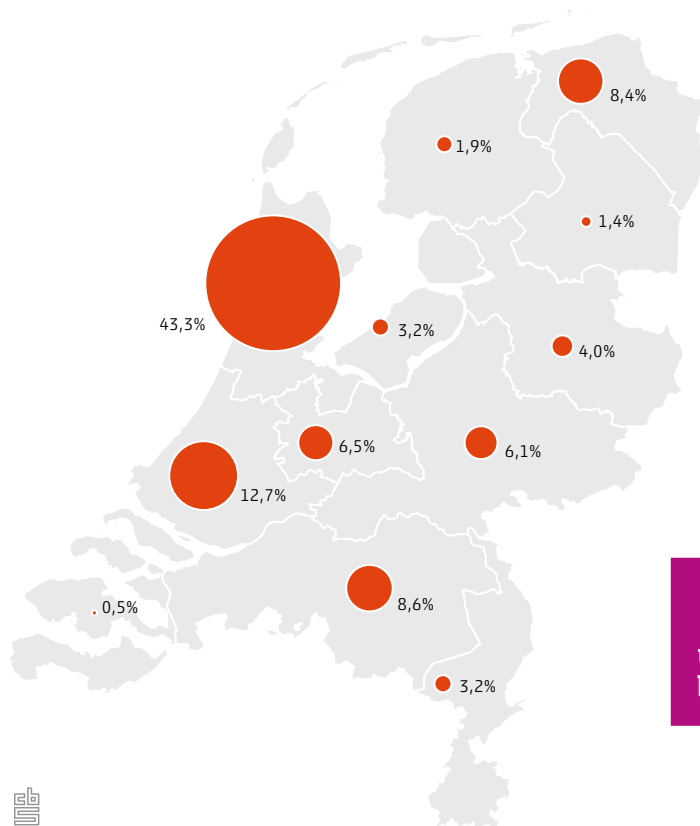
6.12 Gemiddeld gasverbruik vrijstaande woningen in 2013

6.13 Gemiddeld energieverbruik particuliere woningen

	2011	2012	2013
	m³		
Aardgasverbruik	1 450	1 500	1 600
waarvan			
in appartement	950	1 000	1 050
in tussenwoning	1 300	1 400	1 500
in hoekwoning	1 550	1 650	1 800
in twee-onder-één-kap woning	1 900	2 000	2 100
in vrijstaande woning	2 400	2 600	2 800
	kWh		
Elektriciteitsverbruik	3 250	3 200	3 150
waarvan			
in appartement	2 250	2 200	2 200
in tussenwoning	3 300	3 250	3 300
in hoekwoning	3 500	3 400	3 400
in twee-onder-één-kap woning	3 950	3 850	3 850
in vrijstaande woning	4 600	4 500	4 450

6.14 Provinciaal aandeel aan landelijk stroomverbruik ICT in 2013

6.15 Hernieuwbare elektriciteit

	2011	2012	2013	2014*
Bruto productie (genormaliseerd)	9,84	10,48	10,07	10,03
waarvan				
waterkracht	0,08	0,08	0,08	0,09
windenergie	3,87	4,13	4,51	4,98
zonnestroom	0,08	0,21	0,43	.
biomassa	5,80	6,05	5,05	4,34

8% steeg het elektriciteitsproductie uit wind en werd hiermee de belangrijkste bron voor hernieuwbare energie

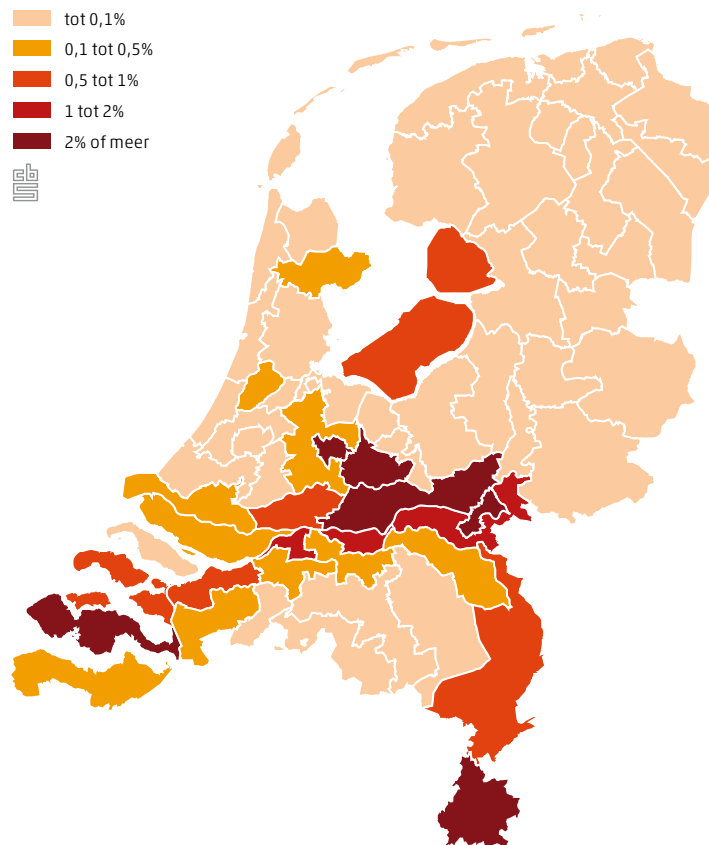

Landbouw

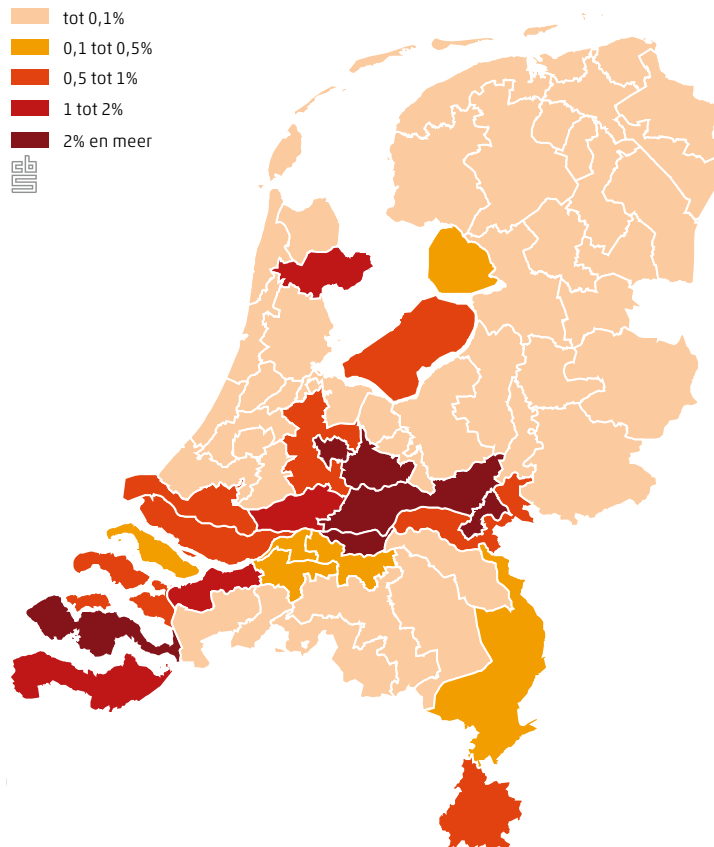
In 2014 is er met 349 miljoen kg een record aan peren geoogst, een stijging van 7 procent ten opzichte van het voorgaande jaar. De oogst is toe te schrijven aan stijging van de teeltoppervlakte en gunstige teeltomstandigheden. De oogst van appels was met 353 miljoen kg net iets groter dan die van peren. Alleen in het topjaar 2011 was de oogst van appels groter.

De gezamenlijke teeltoppervlakte appel en peer is de laatste jaren stabiel rond de 16,5 duizend ha. In 1980 was het totaal areaal nog 23 duizend ha, dat is ruim een kwart meer dan in 2014. In deze periode is het areaal appel van 17,2 duizend meer dan gehalveerd tot 7 850 ha. Het areaal peer steeg van 5,7 duizend ha met 50 procent tot 8 603 ha.

6.16 Percentage cultuurgrond met appelteelt per landbouwgebied, 2014

6.17 Percentage cultuurgrond met perenteelt per landbouwgebied, 2014

6.18 Veestapel op landbouwbedrijven, 1 april

	2011	2012	2013	2014
	1 000 dieren			
Graasdieren				
Geiten	380	397	413	431
Paarden en pony's	137	132	131	127
Rundvee	3 885	3 879	3 999	4 068
Schapen	1 088	1 043	1 034	959
Hokdieren				
Kippen	96 919	95 273	97 719	103 039
waarvan				
legghennen	44 460	42 810	44 816	46 570
vleeskuikens	43 912	43 846	44 242	47 020
Overig pluimvee (waaronder eenden, kalkoenen)	2 324	1 822	1 709	1 699
Konijnen	302	327	311	321
Edelpelsdieren				
Varkens	12 429	12 234	12 212	12 238
waarvan				
biggen	5 297	5 180	5 274	5 382
fokvarkens	1 227	1 180	1 184	1 199
vleesvarkens	5 905	5 874	5 754	5 657

6.19 Oogst akkerbouw

	2011	2012	2013	2014
	mln kg			
Aardappelen, consumptie-	3 857	3 384	3 481	3 871
Aardappelen, poot-	1 313	1 479	1 400	1 475
Aardappelen, zetmeel-	2 163	1 904	1 695	1 754
Suikerbieten	5 858	5 735	5 727	6 822
Zaaiuien	1 582	1 330	1 200	1 220
Gerst	205	206	208	197
Haver	8	10	10	10
Rogge	6	9	7	7
Tarwe	1 175	1 302	1 335	1 304
Triticale	10	12	10	9
Corn-cob-mix (met 65% droge stof)	75	63	68	67
Korrelmaïs (met 65% droge stof)	204	191	185	173
Snijmaïs (met 35% droge stof)	10 559	10 670	10 268	10 788
Vezelvlas	8	13	11	10

11 440 ha
tulpen in Nederland in 2014

6.20 Oogst appels en peren

	2012	2013	2014*
	mln kg		
Appelen	281	314	353
Elstar	115	123	140
Golden Delicious	20	16	18
Jonagold/Jonagored	73	92	100
Junami	8	12	16
Kanzi	14	17	18
Rode Boskoop	14	16	19
Rubens	3	3	2
Peren	199	327	349
Beurré Alexandre Lucas	12	24	20
Conference	161	256	275
Doyenne du Comice	17	28	30
Stoofperen	5	8	9

557 328 600
vleeskuikens geslacht in 2014

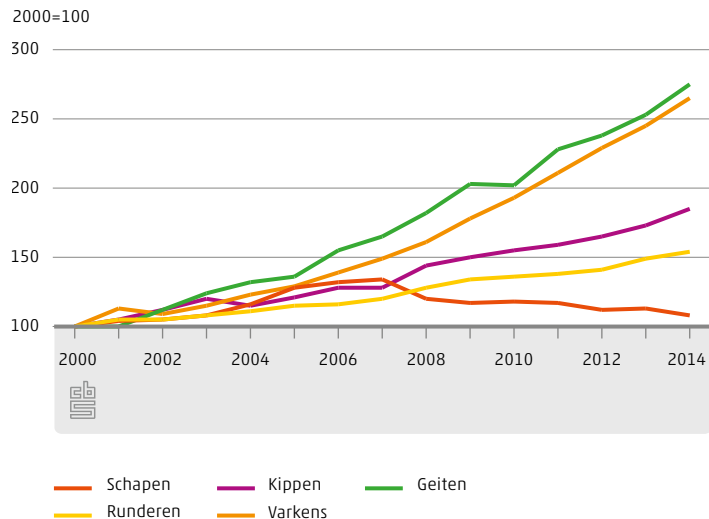
220 spruitentelers in 2014

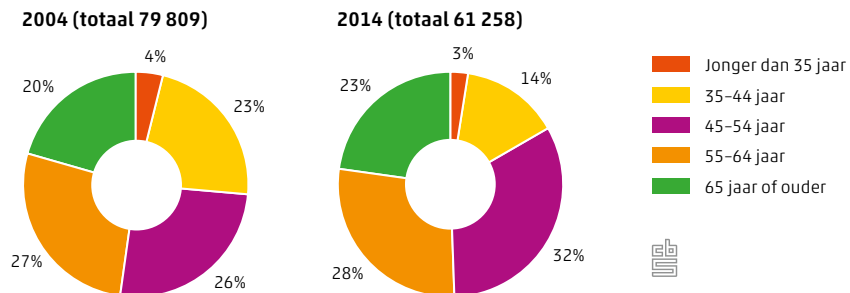
6.21 Vlees- en zuivelproductie

	2011	2012	2013	2014
	mln kg			
Vleesproductie				
kalveren	219	215	212	217
volwassen runderen	163	159	156	159
schapen en geiten	15	15	14	14
varkens	1 347	1 332	1 282	1 371
vleeskuikens	809	857	888	920
 Onbewerkte koemelk naar zuivelfabrieken	 11 642	 11 675	 12 213	 12 469
Melkverwerking				
boter	129	133	137	146
fabriekskaas	750	764	794	768
gecondenseerde melk	354	371	360	384
melkpoeder	193	187	194	205

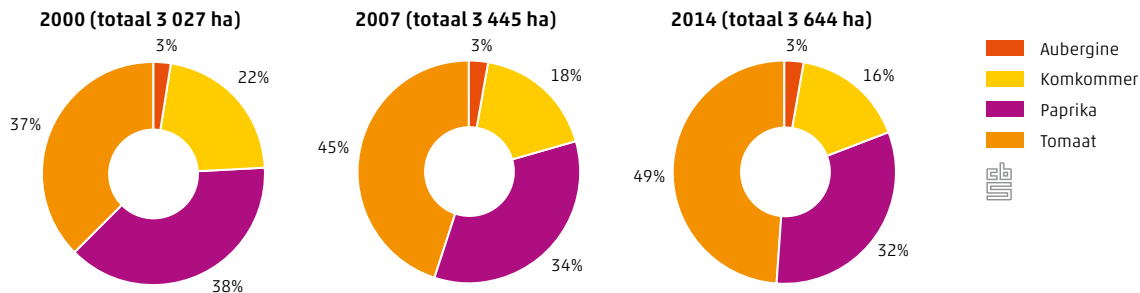
6.22 Gemiddeld aantal dieren per bedrijf

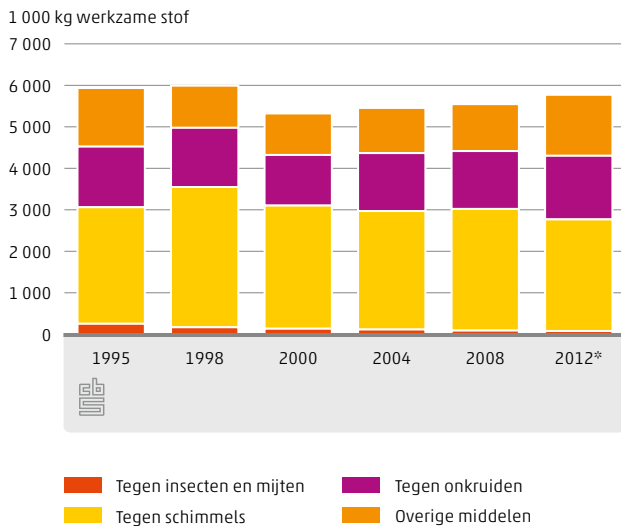
6.23 Leeftijd van bedrijfshoofden in de land- en tuinbouw

6.24 Areaal glasgroenten

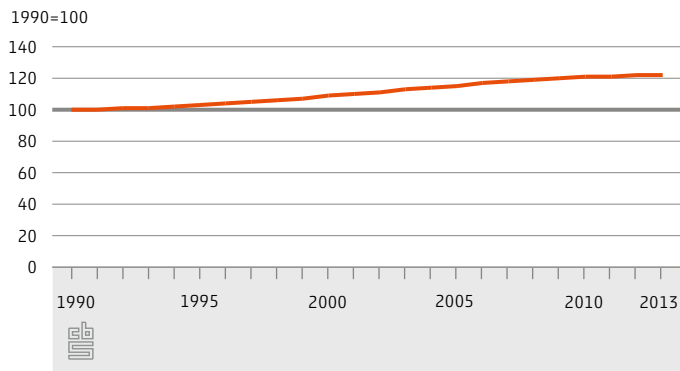
6.25 Gebruik chemische gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw

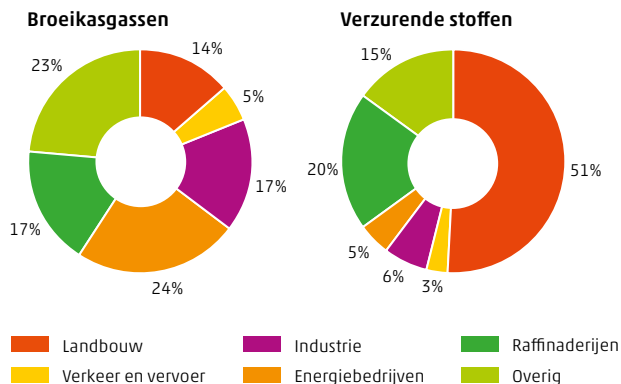
900 000 000 kg
tomaten geoogst in 2014

54 000 000 kg
aardbeien geoogst in 2014

6.26 Living Planet Index Nederland

6.27 Luchtverontreiniging, uitstoot naar bron, 2013

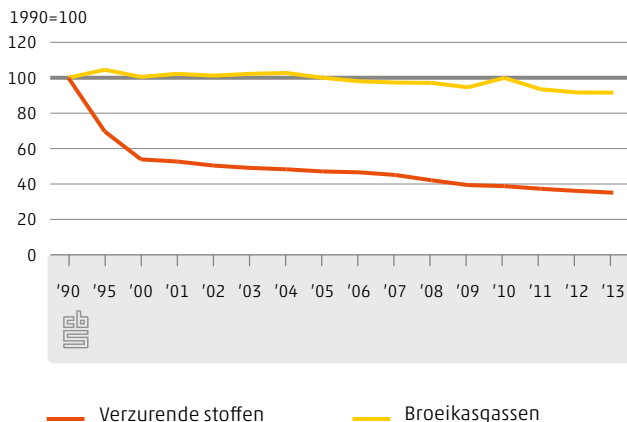
Natuur en milieu

De Living Planet Index (LPI), een mondiale graadmeter voor biodiversiteit, maakt duidelijk dat de biodiversiteit wereldwijd sterk is afgenomen. CBS heeft deze index uitgerekend voor Nederland. In deze berekening speelt de aantalsontwikkeling van gewervelde diergroepen een belangrijke rol. De Nederlandse LPI geeft de gemiddelde trend weer van zoogdieren, broedvogels, reptielen en amfibieën samen. Sinds 1990 is deze groep met 22 procent toegenomen. Deze toename komt door een toename van het aantal zoogdieren, vogels en reptielen in deze periode. De amfibieën zijn als groep echter niet toegenomen. Het grootste verschil met de mondiale LPI is dat in de berekening van de Nederlandse versie vissen niet meegenomen zijn.

De mondiale trend lijkt haaks te staan op de Nederlandse trend. Als echter de LPI wordt uitgesplitst naar landengroepen met verschillend inkomensniveau (volgens Wereldbank-criteria), dan is te zien dat de LPI voor hoge inkomenslanden juist is gestegen (met 9,7 procent) en dit correspondeert met de Nederlandse trend. Volgens het WWF wijst deze toename op herstel na de zware verliezen in biodiversiteit die deels

al voor 1970 optraden. Ook denkt het WWF dat het natuurherstel is doordat in rijke landen hiervoor tegenwoordig meer financiële middelen worden aangewend.

6.28 Uitstoot verzurende stoffen en broeikasgassen

6.29 Bedrijfsafvalstoffen nijverheid, 2013*

	Totaal	Nuttige toepassing	Eind- verwerking
	mln kg		
Niet-gevaarlijk afval	24 392	20 840	3 552
waarvan door			
delfstoffenwinning	209	115	94
energievoorziening	1 335	1 297	38
waterbedrijven en afvalbeheer	8 735	6 033	2 702
industrie	14 112	13 395	717
waarvan			
voedings- en genotmiddelenindustrie	8 454	8 298	156
chemische industrie	581	438	141
basismetaleindustrie	1 650	1 610	40
overige industrie	3 427	3 049	380
Niet-chemisch afval	21 811	19 595	2 216
waarvan			
metalen	955	935	20
papier en karton	605	595	10
hout	753	747	7
dierlijk en plantaardig afval	6 763	6 673	90
gemengd afval	2 394	2 095	299
slib	2 237	877	1 360
mineralen en steenachtig materiaal	7 712	7 318	394
overig niet-chemisch afval	392	356	36
Chemisch afval	2 581	1 245	1 336

6.30 Gemeentelijk afval

	2010	2011	2012	2013**
	mln kg			
Totaal	10 061	10 163	9 816	9 450
Afval van huishoudens	8 860	8 915	8 655	8 302
waarvan				
gemengd ingezameld afval	4 441	4 413	4 266	4 062
gescheiden ingezameld afval	4 419	4 502	4 389	4 239
waarvan				
gft	1 255	1 297	1 303	1 255
papier	1 065	1 044	981	924
glas	350	349	348	345
grof tuinafval	447	448	461	441
houtafval	323	334	318	308
schoon puin	402	427	389	375
overig gescheiden afval	577	603	589	591
Reinigingsdiensten- en overig afval	1 200	1 248	1 161	1 149

6.31 Belasting oppervlaktewater

	2010	2012	2013
	x 1 000 kg		
Fosfor (als P-totaal)	6 896	7 548	6 478
Stikstof (als N-totaal)	90 250	88 330	76 085
Koper	91,3	96,5	92,1
Nikkel	55,4	56,8	80,7
Zink	401	439	390
Lood	41,1	43,1	39,8
Cadmium	1,34	1,37	1,19

55 kg oud papier per
inwoner ingezameld in 2013

75 kg gft per inwoner
ingezameld in 2013

16 902 146

inwoners op 1 januari 2015

0,9%

economische groei in 2014

Voor wat er feitelijk gebeurt

9 789035 720855 >

